

35000-VIII Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2019

nr. Lijst van vragen en antwoorden

Vastgesteld (*wordt door griffie ingevuld als antwoorden er zijn*)

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, belast met het voorbereidend onderzoek van dit wetsvoorstel, heeft de eer als volgt verslag uit te brengen in de vorm van een lijst van vragen. De daarop door de regering gegeven antwoorden zijn hierbij afgedrukt.

Voorzitter van de commissie,
Tellegen

Adjunct-griffier van de commissie,
Alberts

Nr Vraag

Blz. t/m
(van)

- 1 Kunt u een overzicht geven van de tussentijdse bijstellingen van de ramingen voor leerlingen- en studentenaantallen van de afgelopen tien jaar?

In de [brief](#) van 3 juli 2018 over de ramingssystematiek en nauwkeurigheid van de Referentieraming en de raming van de studiefinanciering bent u geïnformeerd over de systematiek van de ramingen en de afwijkingen daarin. Uit de in die brief opgenomen tabel blijkt dat de afwijking in de leerling- en studentaantallen tussen de raming een jaar vooruit en de uiteindelijke realisatie de afgelopen 10 jaar minder dan 1% is geweest. OCW voert samen met het ministerie van Financiën een verkenning uit naar de ramingen; over de uitkomsten wordt u geïnformeerd. De ramingen worden jaarlijks bijgesteld op basis van de meest recent beschikbare data. Bijstellingen van de ramingen voor alle jaren en (deel)sectoren zijn opgenomen in het jaarlijkse [ramingsrapport](#).

Aantal leerlingen/studenten	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Totaal geraamd (x1000)	3737	3738	3784	3797	3756	3730	3730	3705	3705	3702
Totaal gerealiseerd (x1000)	3716	3756	3784	3767	3746	3749	3736	3724	3724	3724
Verschil realisatie t.o.v. raming (x1000)	-21	18	0	-30	-10	19	6	19	19	22
% afwijking t.o.v. raming	-0,6%	0,5%	0,0%	-0,8%	-0,3%	0,5%	0,2%	0,5%	0,5%	0,6%

- 2 Kunt u een overzicht geven van de ontwikkeling van de bekostiging per leerling of student van de afgelopen tien jaar per onderwijssector?

In onderstaande tabel wordt per sector de ontwikkeling van de gemiddelde uitgaven per leerling of student weergegeven. De bedragen zijn in duizenden euro's en in prijspeil 2017. Deze gegevens zijn ook te vinden op www.onderwijsincijfers.nl.

	po	vo	mbo	hbo	wo
2008	5800	7600	6900	6200	6200

2009	6100	7900	7400	6400	6300
2010	6000	8100	7000	6600	6200
2011	6200	8000	7200	6500	6400
2012	6300	8000	7300	6400	6400
2013	6500	8100	7400	6500	6800
2014	6300	7900	7600	6700	6800
2015	6600	8100	8200	6700	6900
2016	6700	8300	8000	6900	6800
2017	6900	8400	8100	6900	6800

- 3 Hoeveel leerlingen zijn er met een ernstige meervoudige beperking? Hoeveel van hen hebben een vrijstelling van de leerplicht?

Er zijn verschillende definities van ernstig meervoudig beperkt. Er zijn ongeveer 1.500 tot 2.000 leerlingen met ernstig meervoudige beperkingen. Dit zijn de leerlingen die ook ingeschreven staan op een school en onderwijs krijgen. Omdat ze als leerlingen zijn ingeschreven hebben zij (per definitie) geen vrijstelling van de leerplicht. Onder de groep vrijgestelde kinderen (op grond van artikel 5 onder a van de Leerplichtwet 1969) wordt er niet geregistreerd of zij ernstig meervoudig beperkingen hebben.

- 4 Hoeveel kost het om de loonkloof tussen leerkrachten in het primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo) te dichten?

Er bestaan beloningsverschillen tussen leraren in het po en leraren in het vo. Die verschillen zijn door de investering van het kabinet van €270 miljoen fors minder geworden. Leraren in het po gaan er vanaf september 2018 structureel gemiddeld zo'n 8,5% op vooruit. Leraren in het vo gaan er vanaf juni 2018 structureel zo'n 2,35% op vooruit. Alle leraren in het po zullen in 2018 in beloning meer groeien dan leraren in het vo. De verschillen in beloning van leraren en ander onderwijspersoneel in het po en vo hebben te maken met gemaakte keuzes van sociale partners over hun functie- en loongebouwen. Een andere inrichting daarvan kan op veel verschillende manieren. De hoogte van de kosten van de beloning in het po is afhankelijk van de keuzes die daarbij gemaakt worden.

- 5 Kunt u de investering van 1,9 miljard euro in onderwijs, onderzoek en innovatie uitsplitsen?

Het bedrag van €1,9 miljard is gebaseerd op onderstaande tabel uit het Regeerakkoord (p. 58). In de tabel zijn ook de kasschuiven verwerkt die hebben plaatsgevonden sinds het verschijnen van het Regeerakkoord. In de tabel staan niet alleen de intensiveringen in onderwijs, onderzoek en innovatie, maar ook in cultuur en media.

G	Onderwijs, onderzoek en innovatie	2018	2019	2020	2021	struc
	Totaal	1.157	1.862	1.931	1.892	1.351
32	Voor- en vroegschoolse educatie	40	130	170	170	170
33	Aanpak werkdruk primair onderwijs (incl. 20 miljoen kleine scholen)	108	257	257	338	450
34	Modernisering CAO primair onderwijs	270	270	270	270	270

35	Kwaliteit technisch onderwijs vmbo	40	70	120	120	100
36	Fundamenteel onderzoek	100	150	200	200	200
37	Toegepast onderzoek innovatie	100	150	200	200	200
	<i>Waarvan OCW</i>	25	38	50	50	50
	<i>Waarvan EZ</i>	75	112	150	150	150
38	Onderzoeksinfrastructuur	45	55			
39	Maatschappelijke diensttijd	12	63	75	100	100
40	Cultuur (en historisch democratisch bewustzijn)	25	50	80	80	80
41	Nederlandse scholen in het buitenland	3	3	3	3	3
42	Media/onderzoeksjournalistiek	5	5	5	5	5
43	Intensivering erfgoed en monumenten (met name nationaal restauratiefonds)	100	122	65	32	5,25
44	Aanpak laaggeletterdheid	5	5	5	5	5
45	Onderwijsachterstandenbeleid en aandacht voor hoogbegaafde kinderen	15	30	30	30	30
46	Doelmatiger onderwijs	-20	-92	-137	-183	-183
47	Terugdraaien taakstelling OCW	244	415	410	338	183
48	Terugdraaien taakstelling groen onderwijs		9	13	14	10
49	Halvering collegegeld eerstejaars HO (incl. Pabo voor 2 jaar en intensivering profileringsfondsen)	70	165	165	170	175

6 Kunt u een overzicht geven van de ombuigingen, bezuinigingen en taakstellingen vanaf 2014 waarin tevens vermeld is waarop en hoeveel er is omgebogen of bezuinigd?

In onderstaande tabel zijn de ombuigingen en intensiveringen van het kabinet Rutte II vanaf 2014 weergegeven. De ombuigingen en intensiveringen van het huidige kabinet zijn opgenomen in de tabellen in de OCW-begroting op pagina 24 en 25.

Ombuigingen en intensiveringen (bedragen x €1 miljoen)										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ombuigingen										
<i>Begroting 2016:</i>										
Ramingsbijstelling gewichtenregeling	0	0	0	-10	-20	-30	-40	-50	-50	-50
Ramingsbijstelling onderwijsachterstandenbeleid	0	0	0	0	-10	-30	-40	-50	-50	-50
Ramingsbijstelling subsidies (Lerarenbeurs en Regeling praktijkleren)	0	0	0	-20	-20	-20	-20	-20	-20	-20
<i>Begroting 2017:</i>										
Gewichtenregeling	0	0	0	-10	-10	-10	-10	-10	-10	-10
Lumpsum- en subsidietaakstelling	0	0	0	-47	-255	-255	-255	-255	-255	-255
Intensiveringen										
Begrotingsafspraken 2014	650	0	600	600	600	600	600	600	600	600
Politieke prioriteiten Begroting 2017 (waaronder deels terugdraaien lumpsum- en subsidietaakstelling)					200	200	200	200	200	200

- 7 Kunt u een overzicht geven van de hoeveelheid Nederlandse studenten die jaarlijks in het buitenland studeren de afgelopen tien jaar?

De groep Nederlandse studenten die in het buitenland studeert valt uiteen in twee categorieën: studenten die aan een buitenlandse instelling een volledige opleiding volgen (diplomamobiliteit) of studenten die voor een korte periode in het buitenland studeren of stagelopen (studiepuntmobiliteit). Onderstaande tabellen tonen per categorie het aantal studenten. De cijfers over diplomamobiliteit zijn afkomstig van UNESCO en worden één keer per drie jaar bijgewerkt. Voor de cijfers over studiepuntmobiliteit geven de alumni-enquêtes van de VSNU en de VH het meest volledige beeld van het aantal studenten dat tijdens zijn of haar opleiding naar het buitenland is geweest (tabel 2). Het gaat hier om het percentage van alle schoolverlaters in een specifiek cohort. Daarnaast weten we het precieze aantal studenten dat gebruik heeft gemaakt van een uitwisseling met het Erasmusprogramma per land van bestemming. Naar schatting wordt ongeveer de helft van de uitwisselingen gefinancierd met Erasmus+ (tabel 3).

Tabel 1: Diplomamobiliteit

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nederlandse diploma-studenten in het buitenland	10.310	11.208	12.556	13.527	14.940	13.655	14.833	15.256	15.657	N/A

Tabel 2: Percentage schoolverlaters met buitenlandervaring

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hogescholen (bachelor)	18%	20%	22%	20%	21%	21%	23%	22%	23%	23%	24%
Universiteiten (master)	31%	29%	27%	27%	24%	24%	22%	22%	26%	26%	26%
Totaal	25%	25%	25%	24%	23%	23%	22%	22%	25%	25%	25%

Tabel 3: Studiepuntmobiliteit via Erasmusuitwisseling

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Stage	710	1.187	1.355	1.569	1.670	1.830	2.183	3.043	3.514	4.056
Studie	7.002	6.894	7.239	7.620	8.222	8.445	8.368	8.415	9.263	9.900
Totaal	7.712	8.081	8.594	9.189	9.892	10.275	10.551	11.458	12.777	13.956

- 8 Kunt u inzicht geven wat voor soort bedrijven gebruik maken van de Regeling Praktijkleren (bijvoorbeeld: mkb of grootbedrijf)? Welke sectoren betreft het?

Kleine bedrijven, met een aantal medewerkers tot 25, beslaan zo'n 67% van de mbo leerbedrijven waaraan subsidie is toegekend. Iets meer dan 29% van de aanvragers behoort tot de middelgrote bedrijven met een aantal medewerkers van 25 tot 250. De resterende ruime 4% behoort tot grote bedrijven met meer dan 250 medewerkers in dienst. Dit betreft schooljaar 2016-2017.

- 9 Hoe ziet de hoofdbekostiging van mbo-instellingen in 2018 en 2019 er uit exclusief de bekostiging van groen mbo-onderwijs?

De hoofdbekostiging (exploitatie en huisvesting, gehandicapten en huisvesting vo-leerlingen aan verticale scholengemeenschappen) van de mbo-instellingen exclusief de aoc's omvat een budget van €3,26 miljard in 2019 ten opzichte van €3,29 miljard in 2018. Het verschil van ca €30 miljoen wordt deels verklaard door een verschuiving van middelen naar de aoc's en deels door ombuigingen

op de beschikbare middelen 2019 ten opzichte van 2018, zoals oplopende taakstellingen (doelmatigheidskorting) uit het regeerakkoord.

- 10 Kunt u bevestigen dat het streven is dat in 2020 100% van de gemeenten 640 uur voorschoolse educatie aanbiedt aan doelgroeppeuters? Vanaf welk jaar is dit wettelijk verplicht? 8

Vanaf 2020 is er jaarlijks €170 miljoen extra beschikbaar voor voorschoolse educatie. Gemeenten zijn vanaf dat moment verplicht om doelgroeppeuters extra uren te bieden. De precieze uitwerking van deze maatregel vindt nog plaats in overleg met gemeenten en aanbieders van voorschoolse educatie. De Tweede Kamer wordt hierover dit najaar nader geïnformeerd

- 11 Kan de Kamer erop rekenen dat in de vervolgaanpak laaggeletterdheid waarover het Kabinet in het voorjaar van 2019 informatie zal verstrekken, de streefwaarden geënt zijn op de wens die de Kamer met de motie-Asante (Kamerstuk 28 760, nr. 63) heeft uitgesproken dat vóór 2022 minimaal één derde van de laaggeletterden met taalcursussen wordt bereikt? 8 9

Het Kabinet gaat bij de uitwerking van de vervolgaanpak in gesprek met gemeenten. Zij hebben immers de regie op het lokale laaggeletterdheidsbeleid. De gemeenten hebben eerder aangegeven naar aanleiding van de motie-Asante/van Meenen (Kamerstuk 28 760, nr. 63) dat zij het gevoel van urgentie en ambitie delen. Tegelijk waarschuwen zij voor onrealistische ambities. Op de complexe problematiek van schaamte, negatieve leerervaringen, schulden en armoede hebben we namelijk nog onvoldoende antwoord. De ambitie uit de motie-Asante zal worden meegenomen in de vervolgaanpak, maar daarbij wordt wel gekeken wat realistisch en haalbaar is binnen de huidige financiële kaders, gezien de eerder benoemde complexe problematiek bij de doelgroep.

- 12 Hoe verklaart u de toename van het aantal vroegtijdig schoolverlaters in de sectoren vo en middelbaar beroepsonderwijs (mbo)? 9

Het aantal vsv'ers is licht toegenomen. Dit hangt samen met een toename in het aantal deelnemers in het mbo en een kwaliteitsslag in de vsv telling bij DUO, zoals eerder gemeld in de [Kamerbrief van 7 maart 2018](#). Overigens is het percentage vsv'ers in vo en mbo nagenoeg gelijk gebleven.

- 13 Welke stappen zet u om komend jaar uit te komen op de gewenste streefwaarde voor vroegtijdig schoolverlaters? 9

Aandacht voor vsv blijft nodig. Om op de gewenste streefwaarde voor het aantal vsv'ers te komen wordt ingezet op:

- De ondersteuning van minder zelfredzame studenten in het onderwijs en bij het vinden en behouden van werk is één van de drie landelijke speerpunten in de nieuwe kwaliteitsafspraken.
- Aandacht voor soepele overgangen in het onderwijs.
- Betere samenwerking van onderwijs met bedrijfsleven.
- Werken aan stevigere verbinding tussen onderwijs en zorg.

In de [Kamerbrief van 7 maart 2018](#) zijn wij hier nader op ingegaan

- 14 Wat is de stand van zaken van de uitwerking van de passage in het Regeerakkoord over ouderbetrokkenheid? Welke concrete mogelijkheden hebt u om de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs te bevorderen en scholen daarin te faciliteren? 9

Voor het einde van dit kalenderjaar wordt er een brief naar de Tweede Kamer gestuurd over de invulling van de ambitie uit het regeerakkoord om de samenwerking tussen scholen en ouders te versterken.

- 15 Wat zijn uw afrekenbare ambities voor het aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod in de jaren 2018-2022? 10

Er zijn geen afrekenbare ambities gesteld voor de jaren 2018-2022. In 2016 is het Thuiszitterspact

gesloten met de PO-Raad, de VO-raad, de VNG en de ministeries van OCW, VWS en JenV. Dit pact loopt in ieder geval tot 2020. De partners van het Thuiszitterspact delen de ambitie dat er in 2020 geen enkel kind langer dan drie maanden thuis zit zonder passend onderwijs- en of zorgaanbod. Soms zitten kinderen thuis, terwijl er wel een aanbod is gedaan, maar daarover nog geen overeenstemming is. Alle partners in het thuiszitterspact zijn aanspreekbaar op de inzet die we plegen om dit mogelijk te maken.

- 16 In hoeverre fungeert de Variawet passend onderwijs als excuus voor schoolbesturen om maatwerktrajecten die langer dan een jaar noodzakelijk blijken te zijn, desondanks te beëindigen? Klopt het dat de instructie van de Inspectie van Onderwijs is dat de ouders van de leerlingen na afloop van het jaar maatwerk op locatie met een particulier onderwijsaanbod, een vrijstelling onderwijs krijgen op grond van artikel 5, onder a, Leerplichtwet, als er nog geen passende plek op een school beschikbaar is? Heeft de Variawet aldus een poortwachtersfunctie gekregen om daarmee preventief toezicht te houden op het (maatwerk)beleid van de schoolbesturen en de besteding van de middelen? 10

De mogelijkheid om af te wijken van onderwijstijd is in het regulier onderwijs per 1 augustus 2018 in werking getreden. Het is niet de bedoeling van deze regeling dat leerlingen, nadat een jaar is afgeweken van de onderwijstijd, vrijstelling krijgen. Dit is ook niet gebleken uit de eerdere aanvragen in het speciaal onderwijs, waar deze mogelijkheid al langer bestaat. Deze regeling is bedoeld om maatwerk binnen het onderwijs mogelijk te maken. Zo kunnen leerlingen die door psychische of lichamelijke beperkingen tijdelijk of gedeeltelijk niet naar school kunnen, toch weer instromen in het onderwijs. Omdat het bezoeken van de school zo belangrijk is voor leerlingen, moet het bevoegd gezag de beslissing om de leerling minder onderwijs op school te laten volgen goed onderbouwen. De toestemming om af te wijken, geldt voor het lopende schooljaar. Na een jaar wordt de situatie van de leerling en de aanpak in het ontwikkelingsperspectief geëvalueerd. In beginsel moet een leerling binnen een schooljaar weer het volledige schoolprogramma kunnen volgen. Wanneer het binnen dat schooljaar niet gelukt is om de leerling weer het volledige onderwijsprogramma op school te laten volgen, moet het bevoegd gezag bij de daarop volgende aanvraag extra motiveren wat het er aan doet om alsnog aan dat vereiste te voldoen. De Variawet is niet ingevoerd om preventief toezicht op het maatwerkbeleid van de schoolbesturen en de besteding van de middelen te houden.

- 17 Hoeveel gemeenten voldoen aan hun wettelijke plicht om minstens eenmaal per jaar overleg te organiseren om segregatie tegen te gaan? 10

Op dit moment is hier onvoldoende zicht op. De Inspectie van het Onderwijs inventariseert onder gemeenten of en op welke wijze zij voldoen aan deze wettelijke plicht. Dit is gebeurd naar aanleiding van de aangehouden motie van het Tweede Kamerlid Van Dijk van 14 maart 2018, door hierover extra vragen op te nemen in de vragenlijst aan gemeenten over voor- en vroegschoolse educatie. De inspectie baseert zich voor deze inventarisatie zowel op een uitvraag in 2018 als een nieuwe uitvraag in het eerste kwartaal van 2019. Naar verwachting wordt uw Kamer hierover na de zomer van 2019 geïnformeerd.

- 18 Hoe vaak heeft de Inspectie van het Onderwijs in het afgelopen jaar in het po gebruik gemaakt van haar discretionaire bevoegdheid om rekening te houden met de aanwezigheid van bovenmatig veel zorgleerlingen? 10

Dit is enkele keren voorgekomen. Bij het beoordelen van de kwaliteit van de school houdt de Inspectie van het Onderwijs standaard rekening met de aanwezigheid van achterstandsleerlingen.

- 19 Monitort u wat de gevolgen zijn voor de kwaliteit van onderwijs naarmate er meer leerlingen in de klas zitten met een zorgbehoefte? 10

Nee, dit monitort de inspectie niet.

- 20 Hoe is de eerste groep 10-14 scholen gemonitord? Wat zijn de uitkomsten van de eerste initiatieven van 10-14 onderwijs? 10

De 10-14 scholen worden gemonitord door onderzoeksbureau Oberon. U ontvangt in november de eerste tussenrapportage van dit onderzoeksbureau. In 2020 verschijnt het eindrapport.

- 21 Hoe vult de Inspectie van het Onderwijs haar discretionaire bevoegdheid in om rekening te houden met de aanwezigheid van bovenmatig veel zorgleerlingen? 10

Als een school stelt dat zij een atypische populatie heeft (bijvoorbeeld relatief veel leerlingen heeft met ernstige gedragsproblematiek, autisme of een andere privésituatie waardoor de leerling jeugdhulp nodig heeft) en daardoor lagere resultaten haalt dan op basis van het gemiddelde leerlinggewicht verwacht zou mogen worden, dan kan de inspectie dat meewegen bij de beoordeling van de resultaten. De school moet dan wel kunnen aantonen dat er sprake is van een bijzondere situatie en dat de leerlingen naar behoren presteren.

- 22 Wat betekent de ambitie voor ‘krachtig beroepsonderwijs’ concreet als het gaat om hoger beroepsonderwijs? Welke concrete verandering wordt voor de begroting 2019 voorzien? 11

Voor het mbo betekent een krachtig beroepsonderwijs dat mbo-gediplomeerden beter voorbereid zijn op uitstromen naar de arbeidsmarkt of de doorstroom naar het hbo. Door meer begeleiding bij de overstap kunnen mbo-gediplomeerden zich een betere voorstelling maken van het hoger onderwijs. Daarnaast wordt ingezet op het verbeteren van de aansluiting door het versterken van de samenwerking tussen mbo en hbo, door keuzedelen gericht op doorstroom naar het hbo en de introductie van associate degree opleidingen. In mijn beleidsbrief toegankelijkheid en kansengelijkheid, die op 25 oktober naar uw Kamer wordt verstuurd, geef ik aan hoe de doorstroom van het mbo naar het hbo wordt verbeterd.

Een krachtig beroepsonderwijs betekent ook voor het hbo dat het onderwijs goed aansluit op de behoefte op de arbeidsmarkt. Deze aansluiting wordt periodiek geanalyseerd door de VH, de VSNU en de studentenbonden. Bij knelpunten komt de sector met voorstellen voor verbetering. Het eigenaarschap daarvan ligt bij de sector zelf, waarbij een goede samenwerking van belang is tussen hogescholen en universiteiten onderling, en met andere relevante partners, waaronder het bedrijfsleven. Binnenkort vindt hierover een eerste bestuurlijk overleg plaats, waarin de uitkomsten van de analyse worden besproken. Tot slot onderhouden instellingen zelf contacten met werkgevers om te zorgen voor een goede inhoudelijke aansluiting, bijvoorbeeld via werkveldcommissies.

- 23 Hoe wordt de inzet op ‘adequate ondersteuning en begeleiding’ in het hoger onderwijs meetbaar gemaakt? 11

In de jaarlijkse ‘Monitor Beleidsmaatregelen hoger onderwijs’ wordt aandacht besteed aan de begeleiding van studenten. Ook zullen er instellingen zijn die in het kader van de kwaliteitsafspraken voornemens formuleren op het kwaliteitsthema ‘begeleiding van studenten’. De NVAO zal in 2020 een landelijk beeld opmaken van de stand van zaken omtrent de kwaliteitsafspraken.

- 24 Hoeveel extra geld is er nodig om leerkrachten in het po hetzelfde te betalen als leerkrachten in het vo met hetzelfde opleidingsniveau? 12

In de huidige manier van waarderen van functies in het po hangt de hoogte van de beloning af van meerdere aspecten. Niet alleen het opleidingsniveau, maar ook andere criteria die de taken en

verantwoordelijkheden van een functie wegen, bepalen uiteindelijk de zwaarte van de functie. Sociale partners maken in iedere sector, ook in het po, de cao-afspraken over functiebeschrijvingen, functiewaardering en de functiebeloning. De hoogte van de kosten is afhankelijk van hoe werkgevers en werknemers het totaal aan functies, schalen en beloning inrichten en wegen als het opleidingsniveau in het po anders gewaardeerd wordt.

- 25 Welke verklaring heeft u voor het feit dat het arbeidsmarktrendement van mbo'ers die een entreeopleiding hebben afgerond al jaren daalt? 14

De daling van het arbeidsmarktrendement van de gediplomeerde mbo'ers uit de entree vindt met name plaats voor cohort 2014/15 ten opzichte van het cohort 2013/14.

Deze afname hangt voornamelijk samen met de veranderde populatie tussen beide jaren: er is sprake van een daling van het aandeel deelnemers en gediplomeerden in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) ten opzichte van de beroepsopleidende leerweg (bol). De deelnemers uit de bbl zijn een jaar na diplomering vaker aan het werk dan deelnemers uit de bol.

- 26 Met welke frequentie wordt de periodieke analyse uitgevoerd waarover wordt gesproken met betrekking tot de sectorakkoorden? 15

In de Kamerbrief 'Toekomstverkenning macrodoelmatigheid hoger onderwijs' en in de sectorakkoorden is opgenomen dat iedere twee jaar de resultaten van de periodieke analyse van het bestaande aanbod in een bestuurlijk overleg besproken zullen worden.

- 27 Zijn er voorbeelden van instellingen of opleidingen die sinds de inzet Regeling macrodoelmatigheid al innovaties hebben doorgevoerd? Zo ja, welke zijn dat? 15

Sinds de inwerkingtreding van de 'Regeling macrodoelmatigheid hoger onderwijs' op 20 juni 2018, zijn negen nieuwe opleidingen aangevraagd en goedgekeurd, waarvan een aantal opleidingen vernieuwend is.

Zo heeft hogeschool Viaa de nieuwe hbo master 'Interprofessioneel Werken met Jeugd' aangevraagd. Hierin leren studenten vraagstukken van jeugdigen in een groter geheel te bekijken van gezin, de buurt, de school en de samenleving. Juist aan deze verbinding van verschillende perspectieven is een grote behoefte en dit is een vernieuwend element van deze opleiding.

De Hogeschool Utrecht heeft een hbo master 'Bewegezorg' aangevraagd. Deze opleiding is vernieuwend omdat afgestudeerden met een bachelor Fysiotherapie of Oefentherapie hier worden opgeleid voor een actieve rol in een veranderend zorgstelsel, waarbinnen de focus verschuift van puur behandeling van ziekten naar een systeem dat gericht is op preventie, promotie van gezondheid en participatie. De afgestudeerde faciliteert enerzijds burgers zelf de regie te nemen over hun gezondheid en is anderzijds een breed onderlegde behandelaar.

Een derde vernieuwende opleiding is de hbo associate degree 'ICT Internet of Things' van de hogeschool Rotterdam. Deze opleiding gaat over nieuwe toepassingen, van idee tot realisatie, waar tot nu toe nog geen opleiding voor was.

- 28 Is het mogelijk een overzicht te geven van het percentage opgeleiden die in de sector van hun opleiding werkzaam zijn (techniek (met daarin uitgesplitst bouw en ICT), zorg, pedagogiek/lerarenopleidingen) en blijven? Zo ja, kunt u dit overzicht toesturen? 15

Er zijn diverse cijfers beschikbaar over waar afgestudeerden na hun studie terecht komen. Deze cijfers dienen met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden. Zo is het mogelijk de opleiding te relateren aan de sector waarin een afgestudeerde terecht komt, maar dit zegt nog niet per se iets over of de afgestudeerde ook werkzaam is in een functie waarin hij/zij is opgeleid. Zeker bij de

technische beroepen is dit ingewikkelder, omdat het heel goed kan dat iemand een technische functie uitoefent in een niet-technische sector. In onderstaande tabel is dan ook te zien dat met name de technisch opgeleiden minder vaak werken in de sector die direct in aan de studie gerelateerd is.

Opleidingsrichting	% Werkzaam in sector van opleiding na 1 jaar	% Werkzaam in sector van opleiding na 5 jaar
Techniek (hbo bachelor architectuur en bouw)	29% (sector bouwnijverheid)	30% (bouwnijverheid)
Techniek (hbo bachelor informatica)	54% (sector informatie en communicatie)	56% (sector informatie en communicatie)
Zorg (hbo bachelor gezondheidszorg)	84% (sector gezondheidszorg)	82% (sector gezondheidszorg)
Onderwijs (hbo bachelor onderwijskunde en lerarenopleidingen basisonderwijs, speciaal, en algemene en beroepsgerichte vakken)	67% (sector onderwijs)	66% (sector onderwijs)
Techniek (wo master architectuur en bouw)	10% (sector bouwnijverheid)	12% (sector bouwnijverheid)
Techniek (wo master informatica)	42% (sector informatie en communicatie)	42% (sector informatie en communicatie)
Zorg (wo master gezondheidszorg)	80% (sector gezondheidszorg)	82% (sector gezondheidszorg)
Onderwijs (wo master onderwijskunde, algemene en beroepsgerichte vakken)	48% (sector onderwijs)	49% (sector onderwijs)

- 29 Hoe wordt de aansluiting tussen opleidingsaanbod en arbeidsmarkt periodiek geanalyseerd? Wanneer kan de Kamer deze analyse verwachten? 15

In de Kamerbrief 'Toekomstverkenning macrodoelmatigheid hoger onderwijs' is afgesproken dat de VH, VSNU en studentenorganisaties aan de slag gaan met het analyseren van de macrodoelmatigheid van het bestaand onderwijsaanbod. Daarbij wordt eerst een brede analyse gemaakt van het gehele bestaande onderwijsaanbod. Vervolgens wordt bij gesignaleerde mogelijke knelpunten ten aanzien van macrodoelmatigheid ingezet op verdiepende, sectorale analyses om deze mogelijke knelpunten te duiden.

De VH, VSNU en studentenorganisaties zijn daar op dit moment druk mee aan de slag en voeren hierover het gesprek met OCW. Ook wordt hierbij het gesprek gevoerd over de invulling van de gemaakte afspraken.

In de eerste helft van 2019 zal de Kamer hierover worden geïnformeerd.

- 30 Welke inspanningen worden verricht om de toename van studentenstops bij technische universiteiten tegen te gaan? Op welk termijn zal het effect hiervan voldoende merkbaar zijn? 16

Er wordt door dit kabinet en door de betrokken instellingen gewerkt aan het vergroten van de totale opleidingscapaciteit. Verschillende inspanningen dragen daar nu al aan bij en andere maatregelen

zullen de komende jaren effect hebben.

Universiteiten én hogescholen breiden hun capaciteit in de technieksector uit door de hoeveelheid onderwijsruimte en personeel te vergroten en nieuwe opleidingen te starten. De gezamenlijke technische universiteiten zetten verder in op meer onderlinge samenwerking op het gebied van ontwikkeling van onderwijsonderdelen, inzet van personeel uit het bedrijfsleven (in samenwerking met brancheorganisatie FME) en joint degrees met buitenlandse universiteiten. Deze maatregelen zijn gericht op het vrijspelen van extra capaciteit.

De universiteiten werken aan sectorplannen voor de bètatechniek. Het kabinet investeert vanaf 2019 €60 miljoen per jaar gedurende 6 jaar in deze plannen.

In het kader van het techniekpact is de minister van onderwijs in gesprek met instellingen en werkgevers om te komen tot een stevigere samenwerking tussen universiteiten en bedrijven.

Het kabinet heeft daarnaast aangekondigd dat er een mogelijkheid komt om in te grijpen als een numerus fixus onvoldoende onderbouwd is.

De Adviescommissie 'bekostiging hoger onderwijs en onderzoek' kijkt naar de bekostiging en komt in het voorjaar 2019 met een advies voor een herziening van de bekostigingssystematiek. Deze commissie heeft daarbij speciale aandacht voor de bèta en technisch onderwijs en onderzoek. De verwachting is dat nog in deze kabinetsperiode een aantal aanpassingen in de bekostiging kan worden doorgevoerd.

- 31 Wat is het effect van de inspanningen om de studentenstops bij technische universiteiten te beperken of op te heffen? Welk effect heeft dit op studenten en op het bedrijfsleven? 16

De inspanningen zijn gericht op het creëren van meer onderwijscapaciteit en om een numerus fixus te voorkomen waar deze onwenselijk is. Het effect van deze inspanningen is dat verreweg de meeste studenten de opleiding van hun keuze kunnen volgen aan de instelling van hun eerste voorkeur, ondanks de forse toename van het aantal studenten. Wanneer dit niet het geval is, kunnen studenten bij een andere instelling terecht. Voor bedrijven leidt dit er toe dat er een groeiende groep gediplomeerden bij bedrijven aan het werk kan.

- 32 Kunt u inzichtelijk maken hoeveel extra docenten nodig zijn om de numeri fixi bij technische universiteiten te beperken? Hoe wordt dat het komend jaar gefaciliteerd? Welk tijdspad is hieraan gekoppeld? 16

De technische universiteiten geven zelf aan dat zij streven naar een student-staf-verhouding van 1 op 15 of minder. Volgens hun eigen berekening hebben zij de komende jaren met de huidige ramingen ongeveer 1000 extra docenten nodig om overal de numerus fixus af te schaffen, zonder boven deze verhouding uit te komen.

Het is in eerste instantie aan universiteiten om ervoor te zorgen dat de opleidingen voldoende gefaciliteerd worden om de uitbreiding te realiseren. Zij kunnen hiervoor ook de extra investeringen inzetten die beschikbaar komen door de invoering van het studievoorschot en de sectorplannen. Het Ministerie van OCW heeft onderzoek laten doen naar de kostendeterminanten, knelpunten en meest wenselijke aanpassingen in het verdeelmodel van de bekostiging. In de [kamerbrief](#) van 28 september 2018 wordt op de belangrijkste conclusies nader ingegaan. Daarnaast is de Adviescommissie bekostiging hoger onderwijs en onderzoek gevraagd om met concrete aanbevelingen te komen voor de aanpassing van de bekostigingssystematiek, waarbij zij specifieke aandacht zal hebben voor de technische opleidingen.

- 33 Welke bijdrage wordt er geleverd vanuit het ministerie aan de Topsector Creatieve Industrie? 18

Vanuit het ministerie van OCW worden cultuurinstellingen zoals 'Het Nieuwe Instituut' en het 'Stimuleringsfonds Creatieve Industrie' ook ingezet ten bate van de topsector creatieve industrie.

Denk daarbij aan een rol in talentontwikkeling, internationale promotie, een internationaliseringsdesk voor bedrijven en ontwerpers, beurzen voor ontwerpers enzovoorts. Ook ondersteunt OCW met BZ de website 'creative holland' welke zich richt op handelsbevordering en internationale uitwisseling.

- 34 Welke toetscriteria hanteert u bij het 'opmaken van de balans' over de indicator Arbeidsmarktpositie van vrouwen in hoge functies? 20

Het toetsingscriterium is het streefcijfer voor de raden van bestuur en commissarissen bij bedrijven die onder de Wet bestuur en toezicht (Wbt) vallen. De streefcijferregeling in de Wbt beoogt een evenwichtige verdeling te bereiken van vrouwen en mannen over de zetels in de raden van bestuur en commissarissen van bedrijven die onder de Wbt vallen. Van een evenwichtige verdeling is sprake indien ten minste 30% van de zetels wordt bezet door vrouwen (of 30% mannen als vrouwen in de meerderheid zijn).

- 35 Hoe verklaart u de dip in 2020 en de stijging vanaf 2021 in de raming van de mutatie 'leerlingen- en studentenontwikkeling'? 21

Het verloop van de reeks van de mutatie 'leerlingen- en studentenontwikkeling' is een optelsom van de verschillen van de Referentieraming en de raming studiefinanciering van dit jaar ten opzichte van de ramingen van vorig jaar. Zie ook het antwoord op vraag 1.

- 36 Wat wordt bedoeld met de taakstelling 'OCW-brede problematiek'? 21

Met 'taakstelling OCW-brede problematiek' wordt de taakstelling bedoeld die op art. 91 (Nog onverdeeld) staat. De taakstelling is €114,4 miljoen in 2020 oplopend naar €160,9 miljoen in 2023. Deze taakstelling is het gevolg van een autonome tegenvaller op de referentieraming en SF-raming vanaf 2018 en zal bij Voorjaarsnota 2019 worden ingevuld.

- 37 Uit welke posten is de eindejaarsmarge van 96,2 miljoen euro over 2018 opgebouwd? 21

De eindejaarsmarge van €96 miljoen bestaat uit onderuitputting en uit overlopende verplichtingen waarvan een deel van de uitgaven in 2018 in plaats van 2017 is gerealiseerd. De overlopende verplichtingen (van €54 miljoen) hadden voornamelijk betrekking op:

- primair onderwijs en voortgezet onderwijs: uitgaven voor Caribisch Nederland en snel internet;
- middelbaar beroepsonderwijs en volwasseneneducatie: gelijke kansen, ouderbetrokkenheid, het regionaal investeringsfonds en Caribisch Nederland;
- apparaatsuitgaven: vertraging van ICT, het lerarenregister en overige kleine vertragingen binnen het apparaat van OCW;
- uitgaven voor het project Programma Vernieuwing Studiefinanciering (PVS).

De onderuitputting was in totaal €42 miljoen. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door subsidies primair onderwijs, de lerarenbeurs en voortijdig schoolverlaten (vsv).

- 38 Uit welke posten zijn de 'Regeerakkoordmaatregelen' van 524,7 miljoen euro opgebouwd? 21

In onderstaand overzicht is de opbouw van de regeerakkoord maatregelen 2019 te zien, dat optelt tot €524,7 miljoen. Dit is de optelsom van de maatregelen die in de 1^e Suppletoire Begroting 2018 en de Begroting 2019 zijn toegevoegd aan de OCW-begroting

Regeerakkoordmaatregelen	2019
G33 Kleine Scholen	20
G35 Kwaliteit Technisch Onderwijs Vmbo	70
G36 Fundamenteel Onderzoek	155
G37 Toegepast onderzoek innovatie	38
G38 Onderzoeksinfrastructuur	55
G40 Cultuur (en historisch democratisch bewustzijn)	38,27
G41 Nederlandse scholen in het buitenland	3
G43 Intensivering erfgoed en monumenten	101,4
G44 Aanpak laaggeletterdheid	5
G45 Onderwijsachterstandenbeleid en aandacht voor hoogbegaafde kinderen	30
G48 Terugdraaien taakstelling groen onderwijs	9
Totaal	524,7

- 39 Hoe komt het dat de ontvangsten van de rente op studiefinanciering voor 2019 tegenvallen met 12,4 miljoen euro? 21

Als gevolg van de lage rentes zijn de renteontvangsten in 2018 lager uitgevallen dan geraamd. Hierdoor zijn ook de renteontvangsten voor 2019 naar beneden bijgesteld. Dit heeft bij de voorjaarsnota geleid tot een tegenvaller van €12,4 miljoen op de renteontvangsten in 2019 t.o.v. de raming van vorig jaar.

- 40 Waaruit bestaat de taakstelling van 114,4 miljoen euro vanaf 2020 oplopend tot 156,2 miljoen euro in 2022? Gaat het om een taakstelling voortvloeiend uit het tekort op onderwijs onder het vorige kabinet of gaat het om de meerjarige dekking voor de tegenvaller leerlingenramingen? Kunt u specificeren waaruit deze dekking bestaat? 21

Deze taakstelling is het gevolg van een autonome tegenvaller op de referentieraming en SF-raming vanaf 2018 en zal bij Voorjaarsnota 2019 worden ingevuld. Het gaat niet om de taakstelling van het vorige kabinet. Er kan nu nog niet gespecificeerd worden waaruit de dekking gaat bestaan.

- 41 Hoe vaak zijn de daadwerkelijke leerling- en studentenaantallen de afgelopen 15 jaar hoger uitgekomen dan de ramingen? 22

Zie het antwoord op vraag 1.

- 42 Kunt u een uitsplitsing maken van welke ramingen niet overeenkomen met de daadwerkelijke leerling- en studentenaantallen en over welke aantallen het daarbij gaat? 22

Zie het antwoord op vraag 1.

- 43 Kunt u bevestigen dat van de 25 miljoen euro aan meevallers en bijstellingen, 15 miljoen euro bestaat uit onderuitputting lerarenbeurs in 2018? Waaruit bestaat de overige 10 miljoen euro aan meevallers en bijstellingen? 22

De €25 miljoen bestaat uit €15 miljoen aan onderuitputting op de lerarenbeurs en de overige €10 miljoen bestaat uit €7 miljoen aan meevallers op wisselkoersen en €3 miljoen uit een ramingsbijstelling op de ontvangsten.

- 44 Is de bezuiniging op de aandacht voor hoogbegaafde kinderen alsnog teruggedraaid, nu de middelen 15 miljoen euro bedragen? 24

Er is geen sprake van een bezuiniging die wordt teruggedraaid. In het regeerakkoord is afgesproken dat structureel 15 miljoen euro per jaar wordt geïntensiveerd op het onderwijs voor hoogbegaafde kinderen. Op 14 maart 2018 heeft minister Slob de Kamer geïnformeerd dat de middelen via een subsidieregeling beschikbaar worden gesteld aan samenwerkingsverbanden. De subsidieregeling wordt dit najaar gepubliceerd. Omdat de subsidieregeling in werking treedt in 2019 komen de middelen die in 2018 gereserveerd waren in het regeerakkoord niet tot besteding. Deze middelen zijn bij Voorjaarsnota ingezet voor de dekking van de taakstelling als gevolg van de tegenvaller op de referentieraming in 2018. Uw Kamer is hierover geïnformeerd bij de Voorjaarsnota.

- 45 Hoe komt het dat de reeks voor aanpak werkdruk in tabel 3 anders is dan de reeks die opgenomen is in het werkdrukakkoord? 24

De verschillen tussen de reeks in tabel 3 en de reeks uit het werkdrukakkoord zijn als volgt te verklaren.

De reeks uit tabel 3 omvat de door het kabinet beschikbaar gestelde middelen voor de aanpak werkdruk primair onderwijs, én de beschikbaar gestelde middelen om kleine basisscholen meer armslag te geven. Het gaat bij dat laatste om €10 miljoen in 2018 en €20 miljoen in 2019 en volgende jaren. In het werkdrukakkoord zijn alléén de werkdrukkiddelen opgenomen.

Verder betreft de reeks uit tabel 3 alléén de middelen uit de eerste tranche werkdrukakkoord. De tweede tranche werkdrukkiddelen ter grootte van €81 miljoen in 2021 en €193 miljoen voor 2022 en volgende jaren, is nog niet aan de OCW-begroting toegevoegd, maar staat op de begroting van het Ministerie van Financiën. In de reeks uit het werkdrukakkoord zijn beide tranches meegenomen.

Als laatste is voor het jaar 2018 in de reeks uit het werkdrukakkoord ook een éénmalige toevoeging van €1 miljoen uit de post “opdrachten” van artikel 1 (primair onderwijs) meegeteld.

Middelen aanpak werkdruk primair onderwijs (bedragen x €1 miljoen)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Reeks G33 uit tabel 3 begroting	108	257	257	257	257	257
af: middelen kleine scholen	- 10	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20
bij: 2 ^e tranche	0	0	0	81	193	193
bij: middelen opdrachtenbudget art 1	1	0	0	0	0	0
Tabel uit financieel kader werkdrukakkoord	99	237	237	318	430	430

- 46 Wordt er structureel 237 miljoen euro geïnvesteerd om de werkdruk in het primair onderwijs te verlichten, of 430 miljoen euro? 24

De middelen samenhangend met het werkdrukakkoord bestaan uit twee structurele tranches. De eerste tranche, met een structurele omvang van €237 miljoen per jaar, loopt vanaf 1 augustus 2018.

De tweede tranche heeft een structurele omvang van nog eens €193 miljoen per jaar, en loopt vanaf 1 augustus 2021. In totaal betreft daarmee het budget voor verlaging van de werkdruk uiteindelijk € 430 miljoen per jaar. Deze tweede tranche komt beschikbaar na een tussenevaluatie. Die vindt plaats in het voorjaar van 2021 en op basis hiervan wordt besloten of bijsturing nodig is. Uit de tussenevaluatie moet blijken dat de middelen daadwerkelijk conform de afgesproken procedure ingezet zijn voor het verlagen van de werkdruk.

47 Hoe vaak is er in de afgelopen jaren gebruikt gemaakt van de Regeling Praktijkleren?

24

In totaal is er voor schooljaar 2016-2017 voor 94.421 plekken subsidie verleend. In 2013-2014 was dat voor 82.433 plekken, in 2014-2015 voor 85.840 plekken en 2015-2016 voor 86.620 plekken.

		Uitkomst beoordeling aangevraagde leerplekken per studiejaar							
		2013/2014		2014/2015		2015/2016		2016/2017	
		Aantal leerplekken	%	Aantal leerplekken	%	Aantal leerplekken	%	Aantal leerplekken	%
Totaal	Toegekend	82.433	89%	85.840	92%	86.820	94%	94.421	94%
	Afgewezen	4.744	5%	4.158	4%	2.785	3%	3.178	3%
	Ingetrokken	5.506	6%	3.391	4%	2.821	3%	2.351	2%
vmbo	Toegekend	40	6%	49	5%	41	12%	60	20%
	Afgewezen	261	40%	183	17%	102	29%	213	72%
	Ingetrokken	352	54%	823	78%	204	59%	23	8%
mbo	Toegekend	81.260	90%	84.277	93%	85.341	95%	92.507	95%
	Afgewezen	4.046	4%	3.802	4%	2.351	2%	2.673	3%
	Ingetrokken	5.019	6%	2.543	3%	2.565	3%	2.264	2%
hbo	Toegekend	660	54%	871	82%	810	71%	1.020	77%
	Afgewezen	436	36%	168	16%	278	24%	269	20%
	Ingetrokken	128	10%	23	2%	52	5%	33	2%
wo	Toegekend	473	98%	643	99%	628	92%	834	94%
	Afgewezen	1	0%	5	1%	54	8%	23	3%
	Ingetrokken	7	2%	2	0%	-	0%	31	3%

48 Waarom staan de bezuinigingen op de loon- en prijsbijstelling niet ingeboekt als ombuiging in tabel 4?

24

In de tabellen in de beleidsagenda zijn alleen beleidsmatige intensiveringen en ombuigingen op de begroting opgenomen. De loon- en prijsbijstelling is daarbij buiten beschouwing gelaten; zowel ingehouden als uitgekeerde loon- en prijsbijstelling zijn niet in de tabellen opgenomen

49 Hoe komt het dat de halvering van het collegegeld in 2018 'slechts' 70 miljoen euro kost?

24

De halvering collegegeld is ingegaan per 1 september 2018 voor studenten die zich voor het eerst inschrijven in het hoger onderwijs. Instellingen hebben daardoor voor het studiejaar 2018-2019 in 2018 alleen gederfde inkomsten in de maanden september tot en met december 2018. Daardoor kost de maatregel in 2018 minder dan in latere jaren.

50 Hoe komt het dat er volgens het Regeerakkoord jaarlijks 5 miljoen euro beschikbaar komt voor onderzoeksjournalistiek, terwijl de intensivering in tabel 3 slechts over één jaar gaat?

24

In het Regeerakkoord is afgesproken dat intensiveringen worden overgeboekt naar de departementale begrotingen nadat er concrete en doelmatige beleidsvoorstellen zijn opgesteld. De middelen voor onderzoeksjournalistiek zijn in eerste instantie alleen voor 2018 overgeboekt. In de brief van 22 juni 2018 is uw Kamer geïnformeerd over de concrete inzet van de middelen in 2018 en de voornemens voor 2019 en verder. Zodra deze voornemens zijn uitgewerkt in concrete

beleidsvoorstellen kunnen de structurele middelen bij voorjaarsnota 2019 aan de begroting worden toegevoegd.

- 51 Welke intensiveringen zijn nog niet (geheel) opgenomen in uw begroting, maar staan nog elders (bijvoorbeeld op de begroting Financiën) geparkeerd? 24

Het overzicht van de intensiveringen dat geparkeerd staat is te vinden in de Miljoenennota 2019 op pagina 374 (internetbijlage 16) bij de Regeerakkoordmiddelen op de aanvullende post (Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 35 000, nr. 2). Het gaat voor OCW om een restant van de reeksen voor aanpak werkdruk primair onderwijs, cultuur en media/onderzoeksjournalistiek

- 52 Uit welke onderdelen bestaat de post subsidieverlaging, van bijna 34,3 miljoen euro? 24

De post subsidieverlaging bestaat uit de volgende onderdelen:

Artikelnr.	Omschrijving	2018
1	Primair onderwijs	13,3
3	Voortgezet onderwijs	5,6
4	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	14,3
6	Hoger beroepsonderwijs	0,6
7	Wetenschappelijk onderwijs	0,5
Totaal taakstelling subsidies		34,3

Primair onderwijs:

- Hoogbegaafde leerlingen: de regeling voor hoogbegaafdheid is nog in voorbereiding en zal in 2019 ingaan waardoor het budget 2018 van €8,3 miljoen kan worden ingezet ter dekking van de tegenvaller.
- Teambeurs po: het budget voor 2018 wordt verlaagd met €3 miljoen op basis van de verwachte aanvragen.
- Regeling snel internet po: uit de ingediende aanvragen blijkt dat het budget voor 2018 met €1,5 miljoen naar beneden kan worden bijgesteld.
- Effectieve interventies: in 2018 wordt €0,5 miljoen minder ingezet. Dit betreft het onderdeel onderzoek naar interventies bij onderwijsachterstanden (via NRO) omdat de openstelling in september 2018 start en de toekenning voor onderzoek pas in 2019 plaatsvindt.

Voortgezet onderwijs:

- Doorstroomregeling po-vo: voor deze regeling in het kader van de kansengelijkheid bedraagt het subsidieplafond €9 miljoen in 2018. Het additionele budget 2018 van €5 miljoen wordt ingezet ter dekking van de tegenvaller.
- Lente en zomerscholen vo: uit de ingediende aanvragen blijkt dat het budget voor 2018 naar beneden kan worden bijgesteld met €0,6 miljoen; alle aanvragen die aan de voorwaarden voldeden, zijn gehonoreerd.

Middelbaar beroepsonderwijs:

- Regionaal investeringsfonds: een bedrag van €7,3 miljoen dat niet tot besteding is gekomen in 2017 en in de eerste aanvraagperiode van 2018 wordt ingezet ter dekking van de tegenvaller.
- Regeling praktijkleren: uit latere jaren is met een kasschuif €12 miljoen naar 2018 geschoven. Hiervan wordt nu €7 miljoen ingezet ter dekking van de tegenvaller; €5

miljoen wordt toegevoegd aan het in 2018 beschikbare bedrag voor de regeling.

Hoger onderwijs:

- Onverplicht ho: op het subsidiebudget voor het hoger onderwijs is €1,1 miljoen nog niet juridisch verplicht en wordt niet in subsidies ter beschikking gesteld.

53 Uit welke onderdelen bestaat de post 'overig' (415 miljoen euro in 2019) en op welke begrotingsartikelen zijn deze onderdelen voor welk bedrag opgenomen? 25

De post overig bestaat uit de maatregel G47 'Terugdraaien taakstelling OCW' uit het regeerakkoord. Deze maatregel is verwerkt op art. 91 (Nog onverdeeld) van de OCW-begroting.

54 Heeft u de 27,9 miljoen euro 'nog nader in te vullen subsidies' de genoemd wordt in de tabel 2.3 'Overzicht niet-juridisch verplichte uitgaven' reeds beoogd? 26

Deze subsidies zijn reeds bestemd voor doeleinden in het primair onderwijs, maar de ontvangers van de subsidies en de precieze hoogtes per uitkering liggen nog niet vast.

55 Hoeveel niet-juridische verplichte middelen in euro's zijn nog niet bestemd voor bepaalde doeleinden? 26

Alle uitgaven en verplichtingen op de begroting van OCW zijn reeds voor bepaalde doeleinden bestemd. De niet-juridisch verplichte middelen hebben dus ook al een bestemming, er is alleen nog geen juridische verplichting aangegaan.

56 Op welke manier(en) zet u in op het terugbrengen van het aandeel thuiszittende leerlingen dat drie of meer maanden thuis zit zonder passend onderwijsaanbod in het primair onderwijs? 30

Naast het Thuiszitterspact (zie vraag 15) is het met ingang van 1 augustus 2018, mogelijk dat scholen in specifieke gevallen tijdelijk afwijken van de onderwijstijd voor leerlingen, zodat het voor meer leerlingen haalbaar is om naar school te gaan. Ook is er een wet in voorbereiding die samenwerkingsverbanden verplicht, een doorzettingsmacht te organiseren binnen het onderwijs. Deze is in het uiterste geval bij complexe casuïstiek nodig om tot een oplossing te komen; één partij die verantwoordelijk is voor het forceren van een doorbraak indien de partijen er niet uitkomen.

Binnenkort wordt u geïnformeerd over de maatregelen om te stimuleren dat maatwerk wordt geleverd om onderwijs en zorg te combineren voor kinderen die dat nodig hebben en op deze wijze het thuiszitten te voorkomen.

57 Heeft u streefniveaus voor de referentieniveaus lezen en taalverzorging 2F? Zo ja, welke? 30

Conform het advies van commissie Meijerink (Enschede, 2009) is de verwachting/ambitie dat 65% van de leerlingen 2F voor lezen en taalverzorging aan het einde van groep 8 haalt.

58 Weet u hoe het komt dat het leesniveau 2F in een jaar met 10% is gedaald? 30

Deze daling wordt waarschijnlijk voor een belangrijk deel veroorzaakt door het feit dat de 'grensscore', het aantal opgaven dat een leerling goed moet scoren om de norm te halen, in 2017

ongelukkig viel bij lezen. Als de grensscore iets anders was bepaald, zou het percentage leerlingen dat bij lezen niveau 2F wel had gehaald, groter zijn geweest. We gaan geen verdere stappen ondernemen om deze daling nader te kunnen duiden. Eerder werd ook een wijziging in de opmaak van de toets als mogelijke oorzaak genoemd, maar dat blijkt na onderzoek niet het geval.

- 59 Hoe komt het dat het aandeel thuiszittende leerlingen in het primair onderwijs die drie of meer maanden thuis zitten zonder passend onderwijsaanbod, ondanks alle maatregelen de afgelopen twee jaar is toegenomen? 30
- Verbetering van de registratie speelt in ieder geval een rol, door de invoering van het verzuimregister en de verhoogde aandacht voor het terugdringen van langdurig ongeoorloofd verzuim. We blijven verscherpte inzet houden en hebben Dullaert een opdracht gegeven in het verlengde van het aanjagerschap.
- 60 Neemt u aanvullende maatregelen om het aandeel thuiszittende leerlingen in het primair onderwijs en voortgezet onderwijs verder terug te dringen? Zo ja, welke? 30
- Zie antwoord op vraag 56.
- 61 Wat is de reden dat er geen aantallen bekend zijn voor de kengetallen 1 t/m 4, voor de jaren 2017 en/of 2018? Indien deze wel bekend zijn, maar niet opgenomen in deze begroting, kunt u deze kengetallen delen met de Kamer? 30 31
- De cijfers over 2017 voor het kengetal ‘aandeel startende leraren dat een begeleidingsprogramma heeft gevolgd’ worden in het najaar van 2018 gepubliceerd in de loopbaanmonitor. Het kengetal ‘aandeel leerlingen dat zich veilig voelt’ wordt eens in de twee jaar gemeten. Cijfers over 2018 waren bij het opstellen van deze begroting niet beschikbaar. Die zullen wel in de volgende begroting meegenomen worden.
- 62 Hoeveel en welke scholen hebben schoolzwemmen in het onderwijspakket zitten? 30 45
- Scholen zijn vrij in hun keuze om schoolzwemmen aan te bieden en die keuzes worden niet landelijk geregistreerd. Uit [factsheet nr. 2016/11](#) van Kennisbank Sport en Bewegen ‘Schoolzwemmen 2016’ blijkt 32% van de po-scholen schoolzwemmen aan te bieden.
- 63 Hoeveel en welke gemeenten bieden schoolzwemmen aan in hun verordening? 30 45
- Uit [factsheet nr. 2017/1](#) van Kennisbank Sport en Bewegen ‘Schoolzwemmen 2016’ blijkt dat in 2016 30% van de gemeenten schoolzwemmen ondersteunde.
- 64 Hoeveel kinderen verlaten de basisschool zonder zwemdiploma? 30 45
- Uit [factsheet nr. 2017/18](#) van Kennisbank Sport en Bewegen ‘Zwemvaardigheid 2016’ blijkt dat 97% van de jeugd (11-16 jaar) een zwemdiploma heeft.
- 65 Kunt u een overzicht sturen van het aantal scholen dat 1 uur, 2 uur of 3 uur gymonderwijs geeft, zowel voor het primair- als voor het voortgezet onderwijs? 30 45
- Het aantal gegeven uren bewegingsonderwijs wordt niet centraal geregistreerd bij OCW noch DUO. Uit het rapport [‘Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2017: 1-meting’](#) van het

Mulier Instituut blijkt dat 60% van de po-scholen in schooljaar 2016/17 2 lessen per week besteedt aan bewegingsonderwijs in de groepen 3 t/m 8. Ongeveer 18% van de po-scholen geeft meer dan 2 lessen gym per week. 22% van de po-scholen geeft minder dan 2 lessen gym per week.

Voor het voortgezet onderwijs is er geen overzicht over het precieze aantal uren. Uit het rapport 'Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2017: 1-meting' van het Mulier Instituut blijkt wel dat de lestijd voor lo gemiddeld op het gewenste niveau is.

66 Hoeveel onbevoegde leerkrachten geven gymlessen op de basisscholen? 30 45

Uit het rapport 'Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2017: 1-meting' blijkt dat 72% van de scholen gebruik maakt van een combinatie van groepsleerkrachten en vakleerkrachten, dan wel slechts van groepsleerkrachten die bevoegd zijn bewegingsonderwijs te geven. 11% van de groepsleerkrachten, die bewegingsonderwijs geeft, heeft nog geen bevoegdheid.

67 Hoeveel basisscholen maken gebruik van ALO (Academie voor Lichamelijke Opvoeding)-opgeleide leerkrachten voor gymlessen? 30 45

Uit het rapport 'Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2017: 1-meting' blijkt dat 59% van de scholen ofwel alleen vakleerkrachten inzet, dan wel een combinatie van bevoegde groepsleerkrachten en vakleerkrachten.

68 Hoeveel basisscholen en middelbare scholen bieden zwemonderwijs aan? 30 45

Zie het antwoord op vraag 62. Voor het voortgezet onderwijs is dit niet onderzocht. Zwemlessen worden vooral in het basisonderwijs gegeven.

69 Hoeveel en welke basis- en middelbare scholen in Nederland laten hun leerlingen dagelijks sporten en bewegen? 30 45

Deze gegevens zijn niet bekend, enkel de gegevens uit het antwoord bij vraag 65.

70 Kunt u inzicht geven in het aantal uur dat in het basisonderwijs besteed wordt aan lessen gericht op een gezonde leefstijl, zowel inclusief als exclusief gymlessen? Om welke lessen het en welke lessen zijn scholen verplicht te geven? 30 45

De gegevens over de urenbesteding van scholen worden niet geregistreerd. Er zijn in Nederland 946 po-scholen die deelnemen aan het programma Gezonde School; hiernaast dienen alle po-scholen te voldoen aan de kerndoelen, waaronder kerndoel 34, dat leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.

71 Hoeveel JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht)-gemeenten zijn er momenteel? 30 45

Zoals aangegeven op de website 'jongerenopgezondgewicht.nl' zijn er 137 deelnemende gemeenten (stand begin oktober 2018).

72 Hoeveel procent van het aantal scholen heeft een gezonde schoolkantine? 30 45

Het meest recente onderzoek van het RIVM naar 'De voedingsomgeving op scholen' laat zien dat van de scholen die in beeld zijn bij het Voedingscentrum (80% van de vo en 50% van de mbo scholen) eind 2015 37% van de vo scholen en 38% van de mbo een gezonde schoolkantine heeft. Voor meer informatie verwijs ik u naar de brief van 9 mei 2016 (TK 31 899, nr. 27).

- 73 Hoeveel procent van het aantal scholen heeft een rookvrij schoolplein? 30 45

Uit onderzoek van het Mulier Instituut van eind 2016 blijkt dat 78% van alle scholen in het primair onderwijs rookvrij is. Voor scholen in het voortgezet onderwijs is dit percentage 53% en voor MBO scholen is het percentage rookvrije scholen 4%.

- 74 Hoe gaat u in de toekomst het aantal kinderen met een onderwijsachterstand in de begroting weergeven nu de gewichtenregeling stopt? 31

In de nieuwe systematiek telt de 15% met het hoogste risico op een onderwijsachterstand van alle basisschoolleerlingen mee in de verdeling.

Het totaal aantal leerlingen basisonderwijs staat vermeld in de begroting. Het bedraagt altijd 15% van dit aantal en dit is vastgelegd in het besluit bekostiging WPO. Aangezien dit percentage van het aantal basisschoolleerlingen jaarlijks gelijk blijft, wordt het aantal niet afzonderlijk weergeven in de begroting.

- 75 Hoe ontwikkelt het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs zich, sinds de invoering van passend onderwijs? 31

In de bijlage ‘Trends in passend onderwijs 2014-2017’ bij de brief van 25 juni 2018 over passend onderwijs zijn de volgende tabellen opgenomen:

Tabel 3. Ontwikkeling aantal leerlingen so per cluster (pagina 39 van de bijlage)

Cluster	2014	2015	2016	2017
1	297	278	246	247
2	6.494	6.122	5.841	6.198
3/4	24.314	23.255	23.050	23.403
totaal	31.105	29.655	29.137	29.848

Tabel 9. Ontwikkeling aantal leerlingen vso per cluster (pagina 41 van de bijlage)

Cluster	2014	2015	2016	2017
1	406	375	354	318
2	2.466	2.348	2.214	2.026
3/4	37.012	35.827	35.349	35.299
totaal	39.884	38.550	37.917	37.643

- 76 Gaat u de nieuwe CBS-indicatoren voor onderwijsachterstanden opnemen in de begroting, nu de onderverdeling naar gewichtenleerlingen met ingang van teldatum 1 oktober 2019 is vervallen? Zo ja, op welke wijze? Zo nee, waarom niet? 31

Zie het antwoord op vraag 74.

- 77 Kunt u een overzicht geven van hoeveel middelen de afgelopen 30 jaar jaarlijks aan onderwijsstandenbeleid is uitgegeven? 31 33

Van de jaren voor 2001 is er geen informatie beschikbaar. Daarom zijn in onderstaande tabel de uitgekeerde middelen van 2001 tot en met 2018 voor onderwijsachterstanden aan de gemeenten (GOA) en aan de basisscholen (gewichtenregeling) opgenomen.

Uitgaven aan onderwijsachterstanden (x €1 miljoen)

Jaar	Gewichtenregelin	
	GOA	g

Totaallijst feitelijke vragen Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2019 (35000-VIII-0)

2001	193	267
2002	223	273
2003	211	264
2004	221	260
2005	205	259
2006	170	255
2007	216	253
2008	284	349
2009	266	376
2010	283	412
2011	289	427
2012	360	411
2013	366	387
2014	366	361
2015	366	337
2016	366	314
2017	366	296
2018	366	286

78 Kunt u een overzicht geven van de uitgaven per leerling in het po en vo vanaf 1985 tot 2025?

31 40

Voor de jaren 1985 t/m 1993 zijn er geen cijfers digitaal beschikbaar en voor de jaren 2024 en 2025 zijn er nog geen begrotingsramingen. Daarom onderstaand een overzicht van de uitgaven per leerling po en vo vanaf 1994 t/m 2023 in lopende prijzen.

Uitgaven per leerling (x €1000,-)

jaar	PO	VO
1994	2,5	3,4
1995	2,6	3,5
1996	2,7	3,7
1997	2,7	3,7
1998	3,0	4,0
1999	3,1	4,3
2000	3,4	4,9
2001	3,8	5,3
2002	4,1	5,6
2003	4,4	5,8
2004	4,5	5,8
2005	4,7	6,1
2006	5,0	6,3
2007	5,1	6,5
2008	5,4	7,1
2009	5,7	7,4
2010	5,7	7,7
2011	5,8	7,6
2012	6,0	7,7
2013	6,4	7,9
2014	6,2	7,7
2015	6,5	8,0
2016	6,7	8,2
2017	6,9	8,4
2018	7,4	8,7
2019	7,5	8,8
2020	7,6	8,9
2021	7,6	8,9
2022	7,5	8,9
2023	7,6	8,9

- 79 Op welke manier sluit het onderwijsachterstandenbeleid in het primair onderwijs (inclusief de verdeling van de middelen die hierbij hoort) aan op regelingen als het leerplusarrangement en eerste opvang nieuwkomers (inclusief de verdeling van de middelen die hierbij hoort)? 31 41

De middelen voor het onderwijsachterstandenbeleid in het primair onderwijs worden vanaf schooljaar 2019-2020 verdeeld op basis van de CBS-indicator die het risico van kinderen op een onderwijsachterstand genuanceerder in beeld brengt. Op dit moment onderzoekt het CBS in samenwerking met OCW of het mogelijk is om een indicator te hanteren voor de leerplusmiddelen. De regeling voor de eerste opvang van nieuwkomers staat los van de verdeling van de middelen voor het onderwijsachterstandenbeleid in het primair onderwijs. De regeling voor het primair onderwijs aan asielzoekers gedurende het tweede jaar in Nederland is nu nog wel gekoppeld aan de gewichtenregeling. Op dit moment wordt nog bezien op welke wijze deze regeling wordt aangepast.

- 80 Hoeveel geld ligt er bij onderwijsbesturen in het primair onderwijs op de plank zonder dat zij hier een fatsoenlijke verklaring voor hebben? 32

De Inspectie van het Onderwijs doet jaarlijks in de Financiële Staat van het Onderwijs verslag van de financiële positie van de schoolbesturen. In deze rapportages komt ook de reservepositie van schoolbesturen aan bod. Sparen is geen doel op zich. Schoolbesturen moeten concrete plannen hebben over de inzet van reserves, zodat deze ten goede komen aan het onderwijs. Besturen kunnen goede redenen hebben om te sparen, bijvoorbeeld voor investeringen in ICT, nieuwe lesmaterialen of onderhoud van het schoolgebouw.

De omvang van de reserves en de achtergrond daarvan verschilt van bestuur tot bestuur. Het is onmogelijk aan te geven welk deel van de reserves met welke reden wordt aangehouden. Uw Kamer kan de Financiële Staat van het Onderwijs 2017 met de beleidsreactie in december verwachten.

- 81 Wat is de reden dat de aanvullende bekostiging primair onderwijs in 2020 daalt met 6 miljoen euro (van 28 miljoen naar 22 miljoen euro) en in 2022 met 8 miljoen euro (van 22 miljoen naar 14 miljoen euro)? 32

Zie het antwoord op vraag 91.

- 82 Waar wordt het budget voor brede scholen precies aan uitgegeven? 33

De 'Impuls Brede Scholen' is sinds 2012 onderdeel van de 'Brede Impuls Combinatiefuncties'. Hierbinnen stellen VWS en OCW jaarlijks €58 miljoen aan gemeenten beschikbaar om onderwijs, sport en cultuur meer in samenhang aan te bieden. Met deze middelen stellen gemeenten combinatiefunctionarissen aan: deze mensen zijn in meerdere werkvelden of sectoren aan de slag, bijvoorbeeld op een school en bij een sportvereniging. Per 1 september 2017 zijn 2.911 formatieplaatsen gerealiseerd: het gaat in totaal om 5.059 mensen.

- 83 Kun u uiteenzetten hoe de middelen voor humanistisch vormend en godsdienstonderwijs worden verdeeld? 33

De middelen voor humanistisch vormend en godsdienstonderwijs kent het ministerie van OCW toe op basis van een vooraf ingediende aanvraag met de voorgenomen activiteiten. Op basis van de hierbij ingediende begroting en hun prognoses van het aantal groepen voor het komende kalenderjaar ontvangt het Dienstencentrum GVO/HVO middelen.

- 84 Is in het voorziene budget voor humanistisch vormend en godsdienstonderwijs zowel een eventuele groei als de indicatie van de (personeels-)kosten voorzien? Zo nee, waarom niet? Zo ja, kunt u aangeven hoeveel het bedrag voor groei en indexatie afzonderlijk betreft? Is dit bedrag toereikend voor de eventuele groei en indexatie? 33
- In het voorziene budget voor humanistisch vormend en godsdienstonderwijs is voorzien in een eventuele groei van maximaal 2% per jaar: ca. €0,2 miljoen. De indexatie voor de loon- en prijsbijstelling wordt jaarlijks vastgesteld op basis van de kabinetsbijdrage en wordt toegevoegd aan het budget. Het Dienstencentrum GVO/HVO krijgt een recentere bijstelling uitgekeerd dan scholen. Het Dienstencentrum krijgt deze over het lopende jaar terwijl de scholen deze uitgekeerd krijgen over het voorgaande jaar. De bedragen zijn toereikend voor de eventuele groei en indexatie.
- 85 Wat is de reden dat de posten ‘aanvulling GOA (Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid) convenant G37’ en ‘verhoging taalniveau pedagogisch medewerkers kleine gemeenten’ met ingang van 2019 op nul zijn gesteld? 33
- Per 1 januari 2019 geldt een nieuwe verdeelsystematiek voor het budget ten behoeve van het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. Dit is vastgelegd in het besluit specifieke uitkeringen gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. Hiermee vervalt de aparte aanvulling voor de G37 voortvloeiend uit het convenant en het tijdelijke extra budget voor de verhoging van het taalniveau van pedagogische medewerkers. Deze bedragen zijn toegevoegd aan het totale bedrag en worden nu over alle gemeenten op basis van de nieuwe systematiek verdeeld.
- 86 Kunt u uitsplitsen hoe de bijdrage aan het UWV is opgebouwd? 33 34
- De bijdrage aan het UWV betreffen de uitvoeringskosten voor de regeling onderwijsvoorzieningen voor jonggehandicapten. Dit is de enige bijdrage en kan daarom niet verder worden uitgesplitst.
- 87 Kunt u een overzicht geven van hoeveel middelen de samenwerkingsverbanden als reserve op de bankrekening hebben staan? 34 35
- Voor de reserves van samenwerkingsverbanden geldt hetzelfde als voor schoolbesturen zoals uitgelegd in vraag 80.
- Naast het opstellen van de Financiële Staat van het Onderwijs 2017, doet de Inspectie van het onderwijs op dit moment ook onderzoek naar bestedingen van middelen passend onderwijs bij tien aselekt gekozen samenwerkingsverbanden in het PO. Dit onderzoek richt zich niet op de reservevorming, maar gaat wel kort in op de omvang van het aanwezige (en volgens de instelling zelf) benodigde eigen vermogen van de tien onderzochte samenwerkingsverbanden. Er kan echter niet gesteld worden dat deze uitkomsten representatief zijn voor de sector.
- 88 Waarin ligt de verklaring voor de licht teruglopende ondersteuningsmiddelen op het gebied van passend onderwijs? 35
- Zowel in het PO als in het VO daalt het aantal leerlingen de komende jaren. Daardoor zijn minder ondersteuningsmiddelen nodig.
- 89 Kunt u aangeven hoeveel - binnen de bekostiging voor specifieke doeleinden - kan worden besteed aan de regeling teambeurs voor professionalisering van teams van leerkrachten respectievelijk aan het leraar ontwikkelfonds? Wat is de meerjarige ontwikkeling van de besteding van deze posten, is er sprake van uitputting of onderbesteding? Indien van één van beide sprake is, wat is de reden hiervoor? 36

Binnen de bekostiging voor specifieke doeleinden kan aan de regeling teambeurs voor

professionalisering van teams van leerkrachten respectievelijk aan het leraar ontwikkelfonds €6,0 miljoen en €3,0 miljoen, inclusief uitvoeringskosten, besteed worden. De regeling teambeurs loopt af per 1 januari 2020 en er is in 2017 en 2018 sprake van onderbesteding. De reden dat de aanvragen voor de teambeurs achterblijven is dat, ondanks het enthousiasme, het veel inspanning vraagt van schoolbesturen om de activiteiten die nodig zijn voor de teambeurs op te zetten en uit te voeren. Het leraar ontwikkelfonds loopt af per 1 augustus 2020. Er is sprake van een volledige uitputting van het budget. De middelen voor het leraar ontwikkelfonds staan in de begroting 2019 echter nog onder het instrument subsidies. Per abuis staat dit verkeerd in de toelichting op tabel 1.4.

- 90 Hoe groot is de subsidie voor het aanpassen van lesmateriaal ten behoeve van visueel gehandicapten en dyslectische leerlingen? Heeft deze subsidie een structureel of incidenteel karakter en indien het laatste, wat is dan de einddatum van de subsidie? 36

Aan Dedicon wordt een instellingssubsidie van €3,1 miljoen en een projectsubsidie van €1,1 miljoen verleend. De instellingssubsidie kent een structureel karakter en is bedoeld voor de productie en reproductie van toegankelijke leermiddelen. Leerlingen (of hun ouders/begeleiders), studenten, werkenden en werkzoekenden met een visuele beperking en cluster 1-scholen kunnen Dedicon verzoeken om bestaande leermiddelen om te zetten naar een voor hen toegankelijk formaat (productie). Voor leerlingen met een leeshandicap, waaronder dyslecten, geldt dat zij geen verzoek kunnen doen voor het omzetten van leermiddelen. Zij mogen echter wel gebruik maken van de reeds omgezette collectie (reproductie). Deze subsidie wordt jaarlijks toegekend. De projectsubsidie kent een incidenteel karakter en is bedoeld voor projecten voor het optimaliseren en verbeteren van producten en diensten ten behoeve van visueel gehandicapten. Een voorbeeld van een project is een impuls in beeldbeschrijving, omdat leermiddelen steeds visueller worden. Een ander project is het vervangen van zwelpapier wat gebruikt wordt voor tactiele tekeningen. Zwelpapier kent veel nadelen en er zijn inmiddels alternatieven beschikbaar. Dedicon onderzoekt wat de gevolgen van deze alternatieven zijn voor het productieproces. De projecten verschillen per jaar en worden afgestemd met onder andere VIVIS Onderwijs, een samenwerking tussen cluster 1-scholen Bartiméus en Visio.

- 91 Hoe zijn de bedragen 'aanvullende bekostiging primair onderwijs' in 2019 (28 miljoen euro) en latere jaren verdeeld over de verschillende onderdelen? 36

In onderstaande tabel wordt de onderverdeling van het budget voor aanvullende bekostiging PO verstrekt.

Bedragen x €1 miljoen	2019	2020	2021	2022	2023
Regelingen Schoolleidersbeurs en teambeurs	14	8	8	0	0
RA-reeks Onderwijsachterstanden en hoogbegaafden (aandeel po)	14	14	14	14	14
Totaal aanvullende bekostiging	28	22	22	14	14

De reeks voor de regelingen Schoolleidersbeurs en Teambeurs kent een afnemende omvang. Daartegenover staat een daarmee samenhangend toename van het subsidiebedrag voor de Regeling lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom. Uit die laatste subsidierreeks wordt onder meer de beurs voor brede bevoegdheid bewegingsonderwijs bekostigd, zoals afgesproken in de actualisatie van het Bestuursakkoord PO.

Tot onze spijt blijkt dat in de toelichting op tabel 1.4 uit de begroting 2019 abusievelijk is vooruitgelopen op de toevoeging aan deze aanvullende bekostiging van de onder subsidies opgenomen middelen voor tweetalig onderwijs en voor het lerarenontwikkelfonds. De middelen voor deze laatste twee activiteiten staan in de begroting 2019 echter nog onder het instrument subsidies.

- 92 Kunt u een overzicht verschaffen welke bedrijven betrokken zijn bij het Nationaal Techniepact, met daarin de aard van hun inkomsten en winstmodel, hun mate van duurzaamheid (fossiel, deels fossiel, of duurzaam) en hoe deze bedrijven samenwerken met scholen (leveren zij lesmateriaal, kennis, gastlessen, excursies, reclame, subsidie, materialen, etc.?) en het type school en opleiding waar deze bedrijven mee samenwerken (leerjaar, leerrichting en niveau)? 36

We kunnen geen overzicht verschaffen van bedrijven betrokken bij het Nationaal Techniepact omdat er geen nationaal overzicht beschikbaar is. In het kader van het Techniepact wordt gesproken met Jet-Net en TechNet over de inhoud van techniekonderwijs in het primair en voortgezet onderwijs. Hierbinnen denken meer dan 3000 bedrijven over het vormgeven van techniekonderwijs. Welke bedrijven dit zijn hangt ook af van de regio. De acht regionale bètatechniek netwerken po-vo spelen hierbij een rol.

- 93 Voorziet u geen daling van het aantal scholen? Betekent dit dat er een grotere concurrentie tussen scholen om leerlingen zal plaatsvinden? 39

Gezien de leerlingdaling ligt het voor de hand dat het aantal scholen de komende jaren zal afnemen. Het precieze verloop is echter moeilijk te voorspellen. Daling van leerlingenaantallen leidt bij sommige besturen in eerste instantie tot een reflex van concurrentie. Het is juist zaak om in een regio gezamenlijk het onderwijsaanbod en de verwachte leerlingenaantallen tegen het licht te houden. Scholen moeten de beweging maken van concurrentie naar samenwerking.

- 94 Wat is de reden dat er geen nieuwe aantallen bekend zijn over kengetallen 1 t/m 7 in 2018? Indien deze wel bekend zijn maar niet opgenomen in deze begroting, kunt u deze kengetallen dan delen met de Kamer? 39

De cijfers voor deze kengetallen zijn beschikbaar tot en met 2017. Dit heeft er mee te maken dat zij per schooljaar gemeten worden. De meting over het schooljaar 2017/2018 moet nog plaatsvinden. De cijfers zullen in de volgende begroting staan.

- 95 Welke streefwaarde hanteert u voor het aandeel lessen dat wordt gegeven door bevoegde leraren in het voortgezet onderwijs? 39

De bedoeling is dat al het voorgezet onderwijs door daartoe bevoegde leraren gegeven wordt. Dit is overigens een gedeelde ambitie van scholen, lerarenopleidingen, vakbonden en OCW, reeds afgesproken in het Nationaal Onderwijsakkoord in 2013. In het geactualiseerde Sectorakkoord is opnieuw met de scholen afgesproken om naar 100% bevoegd gegeven lessen te streven. We weten dat dit niet voor iedere school haalbaar is. Hiervoor zijn verschillende redenen, zoals krapte op de arbeidsmarkt, doordat voor sommige vakken geen lerarenopleiding bestaat of doordat de regelgeving in de praktijk niet altijd goed uitvoerbaar blijkt. OCW verkent daarom samen met VO-raad, lerarenopleidingen en de beroepsgroep hoe het bevoegdheidsstelsel in de toekomst moet werken.

- 96 Neemt u - gelet op het lerarentekort – maatregelen om het aandeel lessen dat gegeven wordt door bevoegde leraren toch verder te laten stijgen? Zo ja, welke? 39

De afgelopen jaren is het aantal onbevoegd gegeven lessen steeds gedaald, zo blijkt uit rapportage van IPTO. In het geactualiseerde Sectorakkoord is opnieuw met de scholen afgesproken om naar 100% bevoegd gegeven lessen te streven. Vooral in het beroepsgerichte vmbo moeten veel leraren nog bijscholing volgen om bevoegd les te kunnen geven in bijvoorbeeld de nieuwe profielen. OCW ondersteunt leraren hierbij door subsidie te verlenen voor de bijbehorende scholingskosten. Daarnaast kunnen scholen gebruik maken van de subsidieregeling zij-instroom om onbevoegden te

begeleiden bij het behalen van een bevoegdheid via een zij-instroomtraject.

- 97 Welke kengetallen zijn beschikbaar over het aandeel lessen die worden gegeven door bevoegde (en benoembare) leraren in het primair onderwijs? 39

Er zijn geen periodieke kengetallen beschikbaar over het aantal onbevoegd gegeven lessen in het po. De laatste gegevens hierover dateren uit 2015 en zijn gebaseerd op zelfrapportage door leraren (Regioplan, Onderwijs Werkt!, 2015). In deze enquête gaven vrijwel alle leraren in het primair onderwijs aan een onderwijsbevoegdheid te hebben (98%).

- 98 Hoeveel geld ligt er bij onderwijsbesturen in het voortgezet onderwijs op de plank zonder dat zij hier een fatsoenlijke verklaring voor hebben? 40

De Inspectie van het Onderwijs doet jaarlijks in de Financiële Staat van het Onderwijs verslag van de financiële positie van de schoolbesturen. In deze rapportages komt ook de reservepositie van schoolbesturen aan bod. Sparen is geen doel op zich. Schoolbesturen moeten concrete plannen hebben over de inzet van reserves, zodat deze ten goede komen aan het onderwijs. Besturen kunnen goede redenen hebben om te sparen, bijvoorbeeld voor investeringen in ICT, nieuwe lesmaterialen of onderhoud van het schoolgebouw. De omvang van de reserves en de achtergrond daarvan verschilt echter van bestuur tot bestuur. Het is onmogelijk aan te geven welk deel van de reserves met welke reden wordt aangehouden.

- 99 Wat is de reden dat de financiering van de pilots zomerscholen vanaf 2020 stopt? 41

De financiering van lente- en zomerscholen, gericht op het tegengaan van onnodig zittenblijven, stopt niet vanaf 2020, maar zal vanaf dan, conform de oorspronkelijke afspraak in het Sectorakkoord Voorgezet Onderwijs (2014), via de prestatiebox of via de lumpsum aan scholen worden verstrekt in plaats van via een subsidieregeling.

- 100 Kunt u uiteenzetten hoe 'resultaatafhankelijke bekostiging voortijdig schoolverlaten (vsv) voor vo-scholen' is opgebouwd en hoe deze bekostiging wordt verdeeld? 41

De resultaatafhankelijke bekostiging voortijdig schoolverlaten voor vo-scholen is opgebouwd uit een vast deel (€8,55 miljoen) en een prestatienormbedrag (€8,55 miljoen). De hoogte van het vaste deel wordt per school vastgesteld aan de hand van het aantal leerlingen tot 22 jaar dat als daadwerkelijk schoolgaand is ingeschreven bij een school en voor de bekostiging wordt meegeteld. Op basis van een staffel wordt dan bepaald hoeveel een school daadwerkelijk ontvangt.

Het prestatienormbedrag wordt per school per jaar vastgesteld aan de hand van het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters in respectievelijk de onderbouw, bovenbouw van het vmbo en de bovenbouw van het havo en vwo van die school, ten opzichte van het aantal leerlingen tot 22 jaar in respectievelijk de onderbouw, bovenbouw van het vmbo en de bovenbouw van het havo en vwo. Dit wordt uitgedrukt in een percentage. Als dit gelijk of lager dan de norm voor de betreffende schoolsoort is, komt de school in aanmerking voor het prestatienormbedrag.

- 101 Betekent het stopzetten van de middelen voor de pilots zomerscholen met ingang van 2020 dat in dat jaar wordt gestopt met de financiering van de zomerscholen, of worden de pilots onder een andere post ondergebracht? Zo ja, welke? Wat is de reden voor een eventuele stopzetting van de financiering van de zomerscholen? 41

Zie antwoord op vraag 99.

- 102 Kunt u aangeven welke organisaties een bijdrage ontvangen uit de post 'bijdragen aan 41

(inter)nationale organisaties'?

Zoals vermeld in de toelichting op de financiële instrumenten ontvangen European Centre for Modern Languages (ECML) en Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) een bijdrage uit de post 'bijdragen aan (inter)nationale organisaties'.

- 103 Wat is de reden dat met ingang van 1 januari 2019 alle onderdelen 'aanvullende bekostiging' voortgezet onderwijs (met uitzondering van de post 'resultaatafhankelijke bekostiging vsv' onder hoofdbekostiging vallen, terwijl deze onderdelen naar hun aard geen hoofdbekostiging zijn? 41 43

De reden dat deze onderdelen onder de hoofdbekostiging vallen is dat deze onderdelen als lumpsum worden verstrekt en daarmee dus bestedingsvrijheid kennen, net als de personele en materiële bekostiging.

- 104 Kunt u een overzicht geven hoeveel middelen de komende jaren voor de Regeling leerplusarrangement en eerste opvang nieuwkomers, de Regeling functiemix VO Randstadregio's en het Internationaal Georiënteerd Voortgezet Onderwijs (IGVO) in de hoofdbekostiging worden gestort, nu deze regelingen vanaf 2019 niet meer onder aanvullende bekostiging vallen maar onder hoofdbekostiging? 43

Het overzicht staat in de onderstaande tabel:

X €1 miljoen	2019	2020	2021	2022	2023
Regeling leerplusarrangement	48	48	48	48	48
Eerste opvang nieuwkomers	49	37	29	23	23
Regeling functiemix VO Randstadregio's	63	63	63	63	63
Internationaal Georiënteerd Voortgezet Onderwijs	5	5	5	5	5

- 105 Waarom zijn vanaf 2019 de middelen voor de lichte ondersteuning in de hoofdbekostiging opgenomen, terwijl deze onderdelen naar hun aard geen hoofdbekostiging (lumpsum) zijn? Hoe verhoudt dit zich tot de middelen voor de lichte ondersteuning in het primair onderwijs? 43

Zie het antwoord op vraag 103. In de begroting is in de toelichting op het instrument een aparte reeks zichtbaar van het budget voor lichte ondersteuning. In het primair onderwijs zijn de middelen voor ondersteuning ook in de hoofdbekostiging opgenomen.

- 106 Wie controleert de jaarrekeningen en jaarverslagen van de mbo-instellingen? 46

Voor elke onderwijssector is geregeld dat bepaalde informatie (jaarrekening, jaarverslag en opgave van bekostigingsgegevens of over besteding van bekostiging) moet zijn voorzien van een verklaring van de instellingsaccountant. De instellingsaccountant voert dus de controle uit. Daarnaast voert de Inspectie van het Onderwijs reviews uit op controles bij onderwijsinstellingen.

- 107 Wat is de bekostiging per kwalificatiedossier in het mbo in het schooljaar 2017/2018 ? 46 56

De bekostiging van het mbo wordt steeds voor een kalenderjaar en per instelling berekend.

De bekostiging van een opleiding (binnen een kwalificatiedossier) is mede afhankelijk van de prijsfactor die aan een kwalificatiedossier is toegekend. Voor de verdeling van het landelijk

lumpsumbudget voor de mbo-sector is aan elke kwalificatie en elk kwalificatiedossier een prijsfactor toegekend. Deze prijsfactoren zijn opgenomen in het centraal register beroepsopleidingen (crebo). Er zijn 8 verschillende prijsfactoren tussen 1 en 1,8. Deze prijsfactoren bepalen deels de hoogte van de bekostiging voor een kwalificatiedossier. Maar de bekostiging van een kwalificatiedossier is ook sterk afhankelijk van andere factoren zoals het aantal ingeschreven studenten en de leerweg.

- 108 Wat is het aantal studenten per kwalificatiedossier in het mbo in de schooljaren 2016/2017 en 2017/2018? 46 56

In de schooljaren 2016/2017 en 2017/2018 waren er respectievelijk 397 en 393 kwalificatiedossiers waar studenten op ingeschreven stonden.

Gemiddeld betrof het in beide jaren 1208 en 1229 studenten per dossier.

- 109 Wat was het aantal afgestudeerden in de schooljaren 2015/2016 en 2016/2017 per kwalificatiedossier in het mbo? 46 56

In de schooljaren 2015/2016 en 2016/2017 waren er respectievelijk 250 en 308 kwalificatiedossiers waar studenten op afstudeerden.

Gemiddeld betrof dit in beide jaren 620 en 512 afgestudeerden per dossier.

- 110 Klopt het dat dit kabinet in 2019 niet extra investeert in het middelbaar beroepsonderwijs? Hoe komt het dat de onderwijsuitgaven per student dan toch stijgen? 47

Deze stijging van circa €200 per mbo-student komt door de structureel uitgekeerde loon- en prijsbijstelling tranche 2018.

- 111 Heeft u streefcijfers voor de mate waarin studenten zich uitgedaagd voelen en voor de studenttevredenheid in het beroeps- en volwassenenonderwijs? Zo ja, welke? Welke instrumenten heeft u om hier invloed op uit te oefenen? 47

Voor deze indicatoren zijn geen streefcijfers geformuleerd. Onderzoek van het ROA (zie tabel 4.1) en de JOB-monitor over 2016 en 2018 laten zien dat een aanzienlijk deel van de studenten zich niet voelt uitgedaagd in de lessen. Eén van de manieren om aan het relatief lage aandeel uitgedaagde studenten te werken is de introductie van de keuzedelen in het mbo, zodat studenten zich verder kunnen verdiepen in die onderwerpen binnen de opleiding die zij interessant vinden. Verder is het uiteraard zaak dat er binnen de mbo-instelling het gesprek wordt gevoerd over de invulling van het onderwijs aan de hand van de cijfers voor de instelling en opleidingen daarbinnen uit de JOB-monitor. De studentenraad kan hierbij een belangrijke rol spelen.

- 112 Wie maakt het digitale overzicht dat inzichtelijk maakt welke scholingsmogelijkheden een individu heeft in het kader van leven lang ontwikkelen? 48

Dit najaar start het kabinet een verkenning naar de haalbaarheid van het digitaal overzicht van individuele scholingsmogelijkheden en (op termijn) ook de bijpassende financiële tegemoetkomingen. Zie ook de relevante passages op pagina 7 en 8 van de [Kamerbrief over leven lang ontwikkelen](#) van 27 september 2018.

- 113 Bij welke instellingen wordt leven lang leren ondergebracht? 48

Bij de uitvoering van het leven lang ontwikkelen van volwassenen zijn veel organisaties betrokken waaronder (organisaties van) werkgevers en werknemers, publieke en private onderwijsinstellingen, gemeenten, UWV en ondersteunende organisaties. Over de uitvoering van het digitaal overzicht scholingsmogelijkheden wordt besloten nadat de verkenning is afgerond.

- 114 Hoe worden extra diploma's kwalitatief geborgd? 48

Voor de borging van de kwaliteit van een diploma, maakt het niet uit of het gaat om het eerste diploma van de student, of dat er sprake is van een stapeling van diploma's.

- 115 Hoe wordt het civiele effect van deeldiploma's geborgd? 48

In het mbo is er niet de mogelijkheid om deeldiploma's te behalen. Wel is de mogelijkheid om aan studenten een certificaat uit te reiken voor bepaalde, landelijk vastgestelde arbeidsmarktrelevante onderdelen van een mbo-opleiding. De kwaliteit hiervan wordt op dezelfde manier geborgd als voor de mbo-opleiding in het geheel: er worden landelijke eisen gesteld, die door werkgevers en scholen in SBB-verband worden ingevuld. Zo gelden bijvoorbeeld dezelfde eisen waar het gaat om de kwaliteit van de examinering.

- 116 Hoe wordt leven lang leren bekostigd? 48

Voor de bekostiging van leven lang ontwikkelen zijn er diverse private en publieke bronnen. Voor een overzicht van budgetten die zijn gerelateerd aan (de bekostiging van) leven lang ontwikkelen zie de passage op pagina 8 en de bijlage van de Kamerbrief over leven lang ontwikkelen van 27 september 2018.

- 117 Kunt u bevestigen dat er het vervolg van het Regionaal Investeringsfonds voor de jaren 2019-2022 100 miljoen euro beschikbaar is? Hoe correspondeert dat met de optelsom van de bedragen in tabel 4.3 voor deze jaren van 140,63 miljoen euro? Kunt u uitleggen waarom er verschillende bedragen genoemd worden en hoe deze bedragen zich tot elkaar verhouden? 48

Het klopt dat er voor de tweede regeling van het Regionaal Investeringsfonds (RIF) voor de jaren 2019-2022 €100 miljoen beschikbaar is inclusief uitvoeringskosten. De middelen uit de eerste regeling van het RIF zijn verplicht in de jaren 2014 tot en met 2018. Het betreft meerjarige projecten en daarom meerjarige subsidies. Tot en met 2022 vinden er nog betalingen plaats voor de eerste regeling van het RIF en deze middelen zijn ook opgenomen in de begroting. Daarom is het in totaal beschikbare bedrag meer dan €100 miljoen.

- 118 Waarom loopt de reeks investeringsbudget tot en met het jaar 2020 op (tot 430 miljoen euro in 2020) en daalt het budget daarna met zo'n 200 miljoen tot 230 miljoen euro? 48

In het bestuursakkoord mbo 2018-2022 (Kamerstukken II, 2017-2018, 31524, nr. 351) is afgesproken het resultaatafhankelijk budget te verlagen en het investeringsbudget met hetzelfde bedrag te verhogen. Hierdoor is voor het investeringsbudget in de jaren 2019 €381 miljoen en 2020 €430 miljoen beschikbaar en in de jaren 2021 en 2022 per jaar €230 miljoen. Daarnaast is in de jaren 2021 en 2023 per jaar €200 miljoen beschikbaar voor het resultaatafhankelijk budget. In totaal is er circa €430 miljoen per jaar beschikbaar voor de nieuwe kwaliteitsafspraken. Conform de afspraak uit het bestuursakkoord zijn de middelen in de jaren 2019 en 2020 volledig bestemd voor het investeringsbudget.

- 119 Waarom kent de reeks 'Resultaatafhankelijk budget' in tabel 4.3 'Budgettaire gevolgen van beleid art. 4' zo'n grillig verloop en waarom zijn de bedragen in 2020 en 2022 nihil? 48

In het afgesloten bestuursakkoord mbo 2018-2022 (Kamerstukken II, 2017-2018, 31524, nr. 351) is

afgesproken 2 keer €200 miljoen in de jaren 2021 en 2023 resultaatafhankelijk budget beschikbaar te stellen aan mbo-instellingen.

Een onafhankelijke commissie (de commissie Scheffer) toetst de kwaliteitsagenda's van de mbo-instellingen en adviseert daarover aan de minister van OCW. De commissie beoordeelt de behaalde resultaten en adviseert de minister over het toekennen van het resultaatafhankelijk budget.

In 2021 vindt een *midterm review* plaats van kwaliteitsagenda van de mbo-instellingen door de onafhankelijke commissie. Indien de commissie adviseert dat de voortgang van de kwaliteitsagenda voldoende is, dan ontvangt de mbo-instelling in 2021 haar aandeel in het totale resultaatafhankelijke budget €200 miljoen.

Begin 2023 wordt de realisatie van de afgelopen 4 jaar van de kwaliteitsagenda integraal beoordeeld door de onafhankelijke commissie. Indien de commissie adviseert dat de realisatie van de kwaliteitsagenda voldoende is, ontvangt de mbo-instelling in 2023 haar aandeel in het totale resultaatafhankelijke budget van €200 miljoen.

- 120 Welke individuen hebben recht op scholingsmogelijkheden in het kader van leven lang ontwikkelen? 48 53

Het kabinet streeft ernaar dat het voor iedereen vanzelfsprekend is zich verder te ontwikkelen. Daarbij past dat er voor iedereen passende scholing- en ontwikkelingsmogelijkheden zijn. De individuele rechten lopen uiteen en zijn bijvoorbeeld afhankelijk van de eigen schoolcarrière in het initieel onderwijs, de positie op de arbeidsmarkt, de afspraken die in de cao zijn vastgelegd en dergelijke. Zie ook het antwoord op vraag 116.

- 121 Hoeveel middelen worden er besteed aan loopbaanoriëntatie en -begeleiding? Heeft u hiervoor een richtlijn? 49

De bedragen ten behoeve van loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB) staan genoemd in tabel 4.3 'Budgettaire gevolgen van beleid art. 4' in de begroting 2019. De LOB-middelen worden voornamelijk ingezet om studenten te ondersteunen en te begeleiden bij de ontwikkeling van loopbaancompetenties en het maken van bewuste studie en beroepskeuzes. In 2019 is er een bedrag van €2,253 miljoen beschikbaar ten behoeve van LOB. Dit zijn middelen voor kennisdeling en stimulering van LOB. Uiteraard maakt LOB onderdeel uit van het primaire proces van de onderwijsinstellingen.

- 122 Welke rol neemt u in de verdere vorming van de LOB-agenda, die is afgesloten tussen de Jongerenorganisatie Beroepsonderwijs (JOB) en de MBO Raad? 49

OCW financiert de ondersteunende activiteiten van het LOB Expertisepunt vo-mbo om de kwaliteit van LOB te verbeteren in lijn met de LOB-agenda. Op verzoek van OCW organiseert het LOB Expertisepunt de onafhankelijke monitoring van de LOB-agenda's in vo en mbo. De eerste resultaten laten zien dat LOB in beweging is. In het najaar van 2019 zal OCW de Kamer informeren over de stand van zaken, of we goed op koers zijn en/of aanvullende maatregelen nodig zijn om de ambities waar te maken.

- 123 Hoeveel studenten hebben de afgelopen jaren gebruik gemaakt van de tegemoetkoming schoolkosten MBO? 49

De Regeling 'tijdelijke voorziening leermiddelen' gold in eerste instantie voor het studiejaar 2016/2017. Daarna is de regeling verlengd. De regeling is in opdracht van het ministerie van OCW inmiddels twee maal geëvalueerd door SEO/Oberon: voor het studiejaar 2016/2017 en voor het

studiejaar 2017/2018.

In 2016/2017 deden per instelling gemiddeld 56 studenten een beroep op de regeling. Van deze aanvragen werd 82% toegekend. Omdat de tijdelijke regeling pas in de loop van het studiejaar 2016/2017 in werking is getreden, waren veel ouders en studenten nog niet op de hoogte van het bestaan ervan. Uit de evaluatie in 2017/2018 blijkt dat het bereik van de doelgroep sindsdien is verhoogd. Gemiddeld hebben per instelling dit schooljaar (2018-2019) 140 studenten een aanvraag ingediend. Van de aanvragen is 90% toegekend.

- 124 Waardoor neemt de omvang van de uitgaven van het Regionaal Investeringsfonds voor 2019 fors toe en dalen ze daarna snel weer? 49

Zie ook het antwoord op vraag 117. De uitgaven voor de eerste regeling RIF dalen vanaf 2019 jaarlijks, want er lopen steeds meer projecten af. Dit verklaart de daling na 2019.

- 125 Waardoor is de bekostiging van Gelijke Kansen explosief gestegen in 2018 ten opzichte van 2017? 49

Dit komt onder andere doordat er €7,5 miljoen via een kasschuif bij voorjaarsnota 2018 van 2019 naar 2018 is geschoven ten behoeve van de regeling doorstroom mbo-hbo. Ook zijn er vanuit de eindejaarsmarge 2017 middelen in 2018 aan dit onderdeel toegevoegd.

- 126 Waardoor is de subsidie voor Actieplan Laaggeletterdheid/Tel mee met Taal in 2018 explosief gestegen? 49

De subsidie voor het actieplan Laaggeletterdheid was €19,65 miljoen in 2017 en €29,055 miljoen in 2018. De subsidie is hoger in 2018, vanwege doorgeschoven middelen vanuit 2016 en 2017, een eenmalige impuls in het kader van gelijke kansen, en de intensivering vanuit het Regeerakkoord van €5 miljoen.

- 127 Kunt u een overzicht geven van de ontwikkeling van de verschillende subsidieregelingen voor beroeps- en praktijkonderwijs de afgelopen jaren? 49 50

Hiervoor verwijs ik u naar de [subsidiebijlage](#) behorende bij de begroting 2019 en naar subsidiebijlagen van voorgaande jaren.

- 128 Kunt u uitleggen hoe met elkaar te rijmen is dat in tabel 4.3 staat dat de subsidie voor het Actieplan laaggeletterdheid / Tel mee met taal 12 miljoen euro bedraagt, terwijl op bladzijde 53 staat dat het actieplan Tel mee met taal met één jaar is verlengd en nu loopt tot en met eind 2019? 49 53

De begroting laat zien dat er structureel €12 miljoen beschikbaar is voor een aanpak laaggeletterdheid. Tot en met 2019 wordt de subsidie voor laaggeletterdheid besteed binnen het actieprogramma 'Tel mee met Taal'. Welke benaming de vervolgaanpak laaggeletterdheid krijgt vanaf 2020 is nog niet bekend.

- 129 Zijn er mbo-instellingen die meer of minder bekostiging ontvangen als gevolg van het meenemen van agrarische opleidingscentra (aoc's) in deze begroting? 50

Door het meenemen van de aoc's in deze begroting, is de bekostiging van de aoc's op gelijk niveau gebracht met de [bekostiging](#) van de regionale opleidingscentra (ROC's) en vakinstellingen. Als gevolg hiervan heeft een kleine verschuiving (nog geen 1%) plaatsgevonden van de middelen voor de ROC's en vakinstellingen ten gunste van de aoc's.

- 130 Kunt u uiteenzetten waarom vanaf 2019 de structurele middelen van schoolmaatschappelijk werk en gelijke kansen zijn toegevoegd aan het investeringsbudget? 51

In het afgesloten bestuursakkoord mbo 2018-2022 (Kamerstukken II, 2017–2018, 31524, nr. 351) is besloten om de aflopende regelingen zoals schoolmaatschappelijk werk en doorstroom mbo-hbo niet (als afzonderlijke regeling) te verlengen. Het beschikbare budget van de regeling schoolmaatschappelijk werk wordt vanaf 2019 structureel aan het investeringsbudget toegevoegd. Ook voor de regeling gelijke kansen/doorstroom mbo-hbo wordt vanaf 2020 structureel €7,5 miljoen toegevoegd aan de kwaliteitsafspraken.

Deze toevoeging betekent dat de mbo-instellingen zich vanaf 2019 respectievelijk 2020 niet meer afzonderlijk hoeven te verantwoorden over de onderwerpen uit de genoemde regelingen. Tegelijkertijd is deze toevoeging in lijn met het uitgangspunt dat de horizontale dialoog met regionale partners als gemeenten en aansluitend onderwijs wordt versterkt. Daarbij hoort uiteraard dat de mbo-instellingen naar deze partners transparant zijn over hun prestaties.

In het recentelijke advies 'Inzicht in en verantwoording van onderwijsgelden' van de Onderwijsraad wordt onder andere benadrukt dat terughoudendheid past bij doelfinanciering. Deze vermindering van aanvullende bekostiging en minder administratieve lasten voor mbo-instellingen sluit ook aan op het advies van de Onderwijsraad.

- 131 In hoeverre zijn de afspraken vastgelegd in het actieplan leerkracht met betrekking tot de salarismix randstadregio's gerealiseerd? 52

In het mbo zijn, aanvullend op de lumpsum, middelen beschikbaar gesteld om tot een versterking van de salarismix te komen in de Randstadregio's. Aan de hand van behaalde competenties zijn docenten benoemd in een hogere schaal. Met sociale partners is vastgesteld dat nagenoeg alle instellingen invulling hebben geven aan de doelstelling van de salarismix.

- 132 Hoe voorkomt u vervuiling van de cijfers met betrekking tot de salarismix randstadregio's 52

Om vervuiling te voorkomen, wordt door middel van gesprekken tussen vakbonden en de individuele instelling jaarlijks op instellingniveau gekeken of de bereikte doelstelling gecontinueerd is.

- 133 Wat wordt bedoeld met de flexibilisering van het mbo? 53

Met flexibilisering van het mbo wordt hier bedoeld het verbeteren van de flexibiliteit van het aanbod van het formeel mbo voor volwassenen. Het gaat dan om het aanbieden van mbo-opleidingen waarbij rekening wordt gehouden met de relevante werkervaring van volwassenen (wat kan leiden tot een verkort opleidingstraject) en met de leermogelijkheden op de werkplek en de mogelijkheden om tijd- en plaats-onafhankelijk te leren. Ook komen er meer mogelijkheden voor mbo-instellingen om aan volwassenen, in het niet-bekostigd onderwijs, arbeidsmarktrelevante delen van mbo-opleidingen aan te bieden die kunnen worden afgesloten met een door OCW erkend mbo-certificaat. OCW ondersteunt mbo-instellingen om optimaal gebruik te maken van deze mogelijkheden om het onderwijsaanbod te flexibiliseren door goede voorbeelden zichtbaar te maken en kennisdeling te faciliteren. Zie ook de relevante passages op pagina 6 en 14/15 van de Kamerbrief over leven lang ontwikkelen van 27 september 2018.

- 134 Welke financiële rechten worden bedoeld in het kader van scholingsmogelijkheden in het mbo? 53

Een opsomming van de in het kader van scholingsmogelijkheden in het mbo relevante financiële rechten staat op pagina 8 van de Kamerbrief over leven lang ontwikkelen van 27 september 2018 samengevat gaat het om: de rechten op publiek bekostigd onderwijs, het individueel leer- en ontwikkelbudget, het budget voor scholingsmogelijkheden voor mensen zonder werk, de tijdelijke

leer- of ontwikkelbudgetten in bijzondere situaties en het levenlanglerenkrediet.

- 135 Kunt u een overzicht geven van welke subsidies er onder de overige subsidies vallen? 54

Zie hiervoor de subsidiebijlage behorende bij de begroting 2019. In de subsidiebijlage kunt u zien dat onder andere de post 'beoordeling kwaliteitsplannen/excellentieplannen' onder de post 'overige subsidies' valt. Daarnaast gaat het om posten zoals het Techniekpact, het Netwerk Burgerschap, het Steunpunt taal & Rekenen, JOB, Combo en kwaliteitsbeleid.

- 136 Kunt u toelichten dat bij het kopje 'Overige subsidies' van het hoofdstuk 'Toelichting op de financiële instrumentenstaat' in het mbo staat dat hieronder de posten Techniekpact, het Netwerk Burgerschap en het Steunpunt taal & rekenen vallen, terwijl in de tabel 'Subsidies artikel 4 mbo' deze posten worden samengevoegd tot één post 'Overig'? Wat is de uitsplitsing van de totaalpost 'Overig' in de posten Techniekpact, het Netwerk Burgerschap en het Steunpunt taal & rekenen? 54

Zie hiervoor de subsidiebijlage behorende bij de begroting 2019. In de subsidiebijlage kunt u zien dat onder andere de post 'beoordeling kwaliteitsplannen/excellentieplannen' onder de post 'overige subsidies' valt. Daarnaast vallen hier andere subsidies onder die verstrekt worden om beleidsdoelstellingen te halen. Het gaat hier, zoals u in de toelichting van artikel 4 reeds heeft gelezen, om posten zoals 'Techniekpact', het 'Netwerk Burgerschap' en het 'Steunpunt taal & rekenen'. Onder de post 'Overig' vallen onder andere de uitgelichte posten 'Techniekpact', het 'Netwerk Burgerschap' en het 'Steunpunt taal & rekenen'. Daarnaast vallen onder de post 'Overig' nog andere deelposten. Denk hierbij aan 'JOB', 'COMBO' en 'kwaliteitsbeleid'.

- 137 Welke streefnormen hanteert u voor het rendement in hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo)? 57

Er worden geen streefnormen gehanteerd voor het rendement in hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo). Bewust is er bij de kwaliteitsafspraken voor gekozen om de instellingen eigen ambities te laten formuleren ten aanzien van studiesucces, passend bij de context en uitgangssituatie van de instelling. Hierbij passen geen landelijke normen.

- 138 Welke cijfers hanteert u voor het rendement als het gaat om langetermijnberekeningen met betrekking tot aantallen instromers, studenten en gediplomeerden? 57

Het studierendement is geen expliciet onderdeel van de Referentieramingen, dus hier zijn geen eenvoudige cijfers voor te leveren. De techniek van de Referentieramingen is te vinden in het rapport: [Referentieraming OCW 2018](#).

- 139 Hoeveel studenten hebben bij de technische universiteiten meegedaan aan de decentrale selectie en hoeveel daarvan hebben zich uiteindelijk ingeschreven bij een opleiding? 57

Bij dertien opleidingen aan technische universiteiten gold voor het studiejaar 2018/2019 een numerus fixus. Bij deze opleidingen waren totaal bijna 2800 plekken voor studenten beschikbaar. Ruim 4800 studenten hebben voor het studiejaar 2018/2019 een rangnummer gekregen voor de decentrale selectie bij de technische universiteiten. Een flink deel van de studenten met een rangnummer valt om allerlei redenen nog voor de inschrijving uit, bijvoorbeeld omdat zij zich aanvankelijk voor meerdere opleidingen aanmelden voordat zij een definitieve keuze maken. De definitieve inschrijfggegevens voor het studiejaar 2018/2019 worden eind januari 2019 bekend.

- 140 Wat is de trend van het aantal studenten per docent, in het hoger onderwijs? Wat is de trend van de totale bekostiging per student (onderwijs, onderzoek en collegegeld), gecorrigeerd voor loon- en prijsstijgingen, over de periode 2008-2017 bij hogescholen en universiteiten? 57

Trend aantal studenten per docent

De trend van het aantal studenten per docent in het hbo staat gemeld op Onderwijs in Cijfers. In het hbo is de trend dalend. In 2008 waren er gemiddeld 23,1 studenten per fte onderwijzend personeel. In 2017 is dat 19,9 studenten per fte onderwijzend personeel. In het wo worden alle hoogleraren, hoofddocenten en universitair docenten meegeteld. In 2008 was dit ratio 1 fte op 18,4 studenten, in 2011 was dit 1 fte op 19,8 studenten en daarna is dit gedaald naar 1 fte op 19,3 studenten in 2017.

Trend totale bekostiging per student

De rijksbijdrage is bestemd voor de uitvoering van taken op het terrein van onderwijs, onderzoek en kennisbenutting. De rijksbijdrage bestaat uit een onderwijsdeel en een onderzoekdeel. In het wo is het onderzoekdeel circa 50%. Het hbo heeft in verhouding een relatief beperkte omvang van circa 2,6% onderzoeksmiddelen (ontwerp en ontwikkeling). Het onderwijsdeel wordt jaarlijks gecorrigeerd voor studentenaantallen, het onderzoekdeel niet. Daardoor is de trend van de totale bekostiging (onderwijsdeel plus onderzoekdeel) per student stijgend voor instellingen in het hbo en dalend in het wo. Voor meer informatie verwijst ik u naar de brief van 24 mei 2017 over de Bekostigingssystematiek hoger onderwijs.

Wanneer gekeken wordt naar de trend van alleen de onderwijsbijdrage (alleen het onderwijsdeel in de begroting) per student gecorrigeerd voor de consumentenprijsindex dan is de trend in zowel hbo als wo stijgend. Deze trend is weergegeven op Onderwijs in Cijfers. Het collegegeld is sinds studiejaar 2009-2010 jaarlijks verhoogd met €22 (los van prijsindexatie) in verband met het bekostigen van het actieplan leerkracht dat loopt tot en met collegejaar 2018/2019. Deze kent daardoor een stijgende trend per student.

- 141 Hoe zal de student-staf ratio zich over de periode 2018-2022 ontwikkelen op hogescholen en universiteiten? 57

Er is geen landelijke prognose van aantallen onderwijsgevend personeel in het hoger onderwijs.

- 142 Waarom ontbreekt bij de kengetallen voor het hoger onderwijs (tabel 6.1) een indicator voor de toegankelijkheid, terwijl daarvoor aangegeven wordt dat ‘door het financieren van het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek de toegankelijkheid van het hoger onderwijs wordt gewaarborgd’? Wat is de huidige participatiegraad van jongeren met een vwo-, havo- of mbo4-diploma aan het hoger onderwijs en welke ambitie heeft u hiervoor? 57

Jaarlijks wordt de monitor beleidsmaatregelen aan de Kamer aangeboden met een uitgebreide en genuanceerde analyse van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Het uitlichten van 1 indicator uit dat rapport ten behoeve van de begroting doet geen recht aan dit belangrijke thema.

De meest recente Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs is met een brief aan uw Kamer aangeboden op 29 juni 2018. Hoofdstuk 2 gaat over doorstroom en onderwijsdeelname. Zoals ook in de beleidsbrief van 25 oktober 2018 zal worden aangegeven, is het voor mij belangrijk dat het hoger onderwijs voor iedereen toegankelijk is, ook voor studenten met een functiebeperking, studenten met een migratieachtergrond, studenten wiens ouders geen hoger onderwijs hebben genoten of studenten met veel mantelzorgtaken.

- 143 Kunt u een overzicht geven van alle lopende pilotprojecten in het hoger onderwijs, inclusief de start- en beoogde einddatum, het aantal (en de namen van) deelnemende onderwijsinstellingen en het 57

ermee gemoeide bedrag?

Hieronder volgt een overzicht van de experimenten in het hoger onderwijs op grond artikel 1.7a in de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW) ('het experimenteerartikel').

Het experiment 'flexstuderend' (betalen per studiepunt) loopt van 1 september 2017 tot 1 september 2023. Deelnemende instellingen zijn: de Universiteit van Amsterdam, Tilburg University, Windesheim en de Hogeschool Utrecht. Er zijn geen middelen vanuit OCW mee gemoeid.

Het experiment 'vraagfinanciering' loopt van 1 september 2016 tot en met 31 augustus 2024. Er doen 17 instellingen aan mee. Het additionele budget voor het experiment is €40 miljoen tot en met 2024.

De 'pilots flexibilisering' bestaan uit het experiment 'leeruitkomsten', het experiment 'accreditatie onvolledige opleidingen' en het experiment 'educatieve minor'. Het eerste experiment is het grootste, met 22 deelnemende instellingen. Dat experiment loopt van 1 juli 2016 tot en met 30 juni 2022. Er is met de bijbehorende subsidieregeling €31 miljoen gemoeid. Aan het experiment 'accreditatie onvolledige opleidingen' neemt Saxion Next deel. Dat experiment loopt van 1 juli 2016 tot en met 30 juni 2022. Daar zijn geen middelen mee gemoeid. Aan het experiment met 'educatieve minor', dat loopt van 1 juli 2016 tot en met 30 juni 2019, doen 10 instellingen mee (Technische Universiteit Eindhoven, Universiteit Twente, Rijksuniversiteit Groningen, Technische Universiteit Delft, Universiteit Leiden, Vrije Universiteit, Universiteit van Amsterdam, Wageningen University and Research, Universiteit Utrecht en de Radboud Universiteit) en hebben zich 2 instellingen gemeld die nog niet zijn gestart (Tilburg University en de Open Universiteit). Voor de totale looptijd van het experiment is maximaal €2 miljoen beschikbaar.

Het experiment 'instellingsaccreditatie met lichtere opleidingsaccreditatie' loopt van 1 september 2018 tot 30 september 2024. De deelnemende instellingen zijn Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool der Kunsten Den Haag en de LOI. Er zijn geen middelen mee gemoeid.

Het experiment 'promotieonderwijs' loopt van 1 september 2016 tot en met 31 augustus 2024. De deelnemende instellingen zijn de Rijksuniversiteit Groningen en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Er zijn geen gevolgen voor de rijksbegroting. De experimenten worden binnen het macrobudget bekostigd.

- 144 Welke mogelijkheden zijn er voor studenten met een medische urenbeperking om een opleiding in het hoger onderwijs te volgen? Kunt u aangeven welke (on)mogelijkheden er voor hen zijn om aanspraak te maken op studiefinanciering, gelet op het feit dat zij vaak om medische redenen in deeltijd moeten studeren?

57

Allereerst is het van belang te benadrukken dat het hoger onderwijs ook voor studenten met een beperking toegankelijk moet zijn. Dat staat zowel in de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte als in het VN verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

Dat betekent dat universiteiten en hogescholen voorzieningen moeten treffen waardoor hun onderwijs toegankelijk is voor studenten met een handicap (tenzij deze voorzieningen een onevenredige belasting vormen voor de instelling).

Als studenten vanwege hun handicap niet full time kunnen studeren, dan kunnen zij zich melden bij hun opleiding (en/of bij de studentendecaan) en met hen de mogelijkheden bespreken van een flexibeler rooster en/of andere voorzieningen waardoor het onderwijs ook voor hen toegankelijk wordt. De student kan op deze manier deelnemen aan een voltijd programma en daarmee aanspraak maken op studiefinanciering.

Om studenten met een beperking inzicht te geven in de (financiële) mogelijkheden is in samenwerking met Handicap en Studie en de studentenbonden een [factsheet](#) ontwikkeld.

Voltijdstudenten met een medische urenbeperking hebben recht op studiefinanciering, net als iedere andere student. Naast de reguliere studiefinanciering bestaan er enkele studiefinancieringsregelingen waar studenten met een beperking of chronische ziekte gebruik van kunnen maken als ze studievertraging oplopen. Zo kunnen studenten een aanvraag doen om de duur van de prestatiebeurs met een jaar te verlengen bovenop de nominale duur. Voor studenten in het hoger onderwijs die

deze verlenging hebben ontvangen en binnen de diplomatermijn hun diploma hebben gehaald, wordt bovendien een deel van de lening hoger onderwijs, ter hoogte van €1.249,63, kwijtgescholden. Een student met een handicap of chronische ziekte kan tevens een aanvraag doen voor een verlenging van de diplomatermijn. Tot slot kan de student, wanneer hij als gevolg van een tijdens de studie verergerde handicap of manifesterende chronische ziekte genoodzaakt is de opleiding te beëindigen, onder voorwaarden bij het starten van een meer passende opleiding, opnieuw aanspraak maken op studiefinanciering.

In plaats van bovengenoemde kan een student die vanwege een handicap of chronische ziekte studievertraging oploopt, ook aanspraak maken op het profileringsfonds van de hoger onderwijsinstelling.

- 145 Welke aantallen niet-Nederlandse studenten worden gebruikt bij de ramingen van studentaantallen? Op basis van welke bronnen of criteria zijn deze aantallen gekozen? 58

Zie hiervoor het 'rapport van de Referentieramingen', pagina 64 voor internationale studenten in het hbo, pagina 69-70 voor het wo. De Referentieraming gebruikt de nationaliteit van de student als criterium voor het bepalen van Nederlandse en niet-Nederlandse studenten, omdat dit ook bepaald of instelling bekostiging ontvangt voor deze student. Alleen voor studenten uit de EER ontvangen instellingen bekostiging, voor de overige niet-Nederlandse studenten kunnen instellingen het instellingscollegegeld aan de student vragen. Nuffic gebruikt als criterium het land waar de student de vooropleiding gevolgd heeft om te bepalen wie een niet-Nederlandse studenten is. Ook de niet-Nederlandse studenten volgens deze definitie van Nuffic zijn in grafieken in het rapport van de Referentieramingen opgenomen.

- 146 Worden in de studentenramingen ook buitenlandse studenten meegeteld voor wie onderwijsinstellingen geen bekostiging ontvangen? Hoe groot is deze groep per onderwijssector? 58

In de studentenraming worden alle studenten meegenomen, dus Nederlandse studenten, studenten afkomstig uit de Europese Economische Ruimte (EER) en niet-EER studenten. Aangezien niet-EER studenten niet in aanmerking komen voor bekostiging wordt hiervoor gecorrigeerd in het bepalen van de budgettaire doorwerking van de raming in het hbo en wo. Voor 2018 bedraagt het aantal niet-EER studenten dat niet wordt bekostigd in het hbo 8.256 studenten en in het wo 14.744 studenten. De onderwijsinstellingen ontvangen van deze groep studenten het instellingscollegegeld. Dit ligt in de regel hoger dan het wettelijk collegegeld.

- 147 Klopt het dat in de komende vijf jaar de raming is dat het aantal hbo-studenten met 34.000 daalt, terwijl het aantal wo-studenten met 32.000 stijgt (tabel 6.2)? Is deze verschuiving in lijn met een afname van mbo-doorstroom naar het hbo en een toename van het aandeel vwo'ers in het voortgezet onderwijs? Of is de verklaring dat Nederlandse studenten afgeschrikt worden door het leenstelsel en de groei uitsluitend komt door buitenlandse studenten? 58

In tabel 6.2 in de begroting zitten fouten bij de aantallen studenten in het hbo. In onderstaande tabel zijn de juiste aantallen opgenomen.

Het klopt dat de komende vijf jaar naar verwachting het aantal studenten in het hbo daalt en in het wo stijgt. De daling in het hbo is echter iets beperkter en zal naar verwachting circa 14.000 studenten zijn.

De dalende aantallen hbo-studenten in de raming worden vooral veroorzaakt door een lagere verwachte uitstroom van gediplomeerden vanuit mbo en havo, die samenhangt met demografische ontwikkelingen. De instroom van buiten het onderwijs (inclusief buitenlandse studenten) neemt naar verwachting wel iets toe.

Door de hogere instroom van vwo-gediplomeerden, buitenlandse studenten en studenten die één of meer tussenjaren genomen hebben, neemt het aantal wo studenten de komende jaren nog toe. Daarna

neemt de instroom van vwo-geplomeerden (al of niet met tussenjaren) naar verwachting af als gevolg van demografische ontwikkelingen

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
hbo voltijd Ad	5,4	5,9	6,3	6,6	6,9	7,1	7,2
hbo voltijd bachelor	395,9	391,5	388,7	387,9	387,0	385,3	382,1
hbo voltijd master	4,1	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,4
hbo deeltijd Ad	3,2	3,5	3,7	3,8	3,9	4,0	4,0
hbo deeltijd bachelor	35,8	35,7	35,4	34,8	34,0	32,8	31,3
hbo deeltijd master	7,7	6,9	6,5	6,1	5,7	5,3	4,8
Totaal hbo	452,1	447,8	444,8	443,5	441,8	438,8	433,9
wo voltijd bachelor	171,1	176,2	181,8	186,8	191,5	195,5	198,6
wo voltijd master	102,0	102,6	103,6	105,1	107,3	110,4	113,6
wo deeltijd bachelor	1,7	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,2
wo deeltijd master	3,2	3,0	2,8	2,7	2,6	2,5	2,3
Totaal wo	278,1	283,4	289,6	296,0	302,7	309,7	315,7
totaal hbo	730,2	731,1	734,4	739,4	744,5	748,5	749,5

148 Wat is de verklaring voor de discrepantie tussen de onderwijsuitgaven per student (die de komende jaren stijgen) en de cijfers die in publieke media verschijnen en die de VSNU (Vereniging Samenwerkende Nederlandse Universiteiten) gebruikt?

59

De verklaring ligt in de systematiek van berekenen. OCW kijkt naar de onderwijsbijdrage, de VSNU kijkt naar de totale rijksbijdrage: het onderwijsdeel, het onderzoekdeel en de prestatiebekostiging. Daarnaast heeft de VSNU een andere manier van het corrigeren voor de loon- en prijsbijstellingen. OCW gebruikt hiervoor de uitgekeerde loon- en prijsbijstelling. In [Kamerbrief 31288-61](#) wordt ingegaan op de verschillen in de berekening (swijze) van de onderwijsuitgaven per student tussen de VSNU en OCW. Ook de cijfers die in de publieke media verschijnen worden berekend volgens de systematiek van de publicist(en).

In de begroting is opgenomen hoe de prijs per student zich in de komende jaren ontwikkelt.

	2019	2020	2021	2022
hbo	7.3	7.4	7.6	7.8
wo	7.3	7.4	7.6	7.7

149 Wanneer kan de Kamer een eerste uitwerking van de verkenning naar opleidingsaccreditatie in het mbo, zoals in het Regeerakkoord staat, verwachten?

59

In het kader van de opbrengsten van het experiment 'Ruimte voor de regio' zal ook bezien worden welke elementen van de opleidingsaccreditatie, oftewel *peer review*, werkzaam zouden kunnen zijn voor het mbo.

In 2019 voert de Inspectie een thema-onderzoek uit naar de uitwerking in de onderwijspraktijk van elementen van de WEB artikel 1.3.6. kwaliteitsborging, waaronder de zelfbeoordeling en betrokkenheid van stakeholders. Conform afspraken in het Bestuursakkoord mbo zal voorts het traject van versterking van de kwaliteitsborging worden voortgezet. Daarbij zullen de uitkomsten van het experiment met betrekking tot *peer review* en het thema-onderzoek van de Inspectie benut worden.

- 150 Hoe zagen de onderwijsuitgaven per student op het hbo en wo de afgelopen tien jaar er uit, exclusief groen onderwijs en eventuele vrijgekomen studievoorschotmiddelen? 59

De onderwijsuitgaven per student zijn in constante prijzen 2017 (dat wil zeggen gecorrigeerd voor de uitgekeerde loon- en prijsbijstelling):

Bedragen maal €1000

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
HBO	6.5	6.5	6.7	6.7	6.7	6.8	6.9	6.9	6.9	6.9
WO	6.5	6.4	6.4	6.5	6.6	7.0	6.8	6.8	6.8	6.8

* De stijging in 2013 van de onderwijstitgaven per student in het hbo en wo wordt voornamelijk veroorzaakt door het terugdraaien van de langstudeerdersmaatregel en de extra lumpsummiddelen uit de Begrotingsafspraken 2014.

- 151 Welke stappen heeft u gezet ten aanzien van het, in het Regeerakkoord aangekondigde herziening van het bekostigingsstelsel in het hoger onderwijs en het daarmee samenhangende onderzoek? Kunnen daaruit al conclusies worden getrokken? 59

Het Center for Higher Education Policy Studies heeft een onderzoek gedaan dat voortbouwt op de Kamerbrief 'Uitkomsten analyse bekostigingssystematiek hoger onderwijs'. Onlangs is dit onderzoeksrapport samen met een Kamerbrief 'Aanpak herziening bekostigingssystematiek hoger onderwijs en onderzoek' aangeboden aan de Tweede Kamer. Dit is een eerste resultaat van de in het Regeerakkoord aangekondigde maatregel. Uit het onderzoek blijkt dat er met de beleidsvarianten uit het rapport een gedegen basis ligt voor een vervolg. Vanwege de complexe aard van een herziening van de bekostiging, het ambigue beeld dat naar voren komt uit de raadpleging van het veld en de onderlinge samenhang van de diverse maatregelen, is een zorgvuldig proces en een vervolgstap noodzakelijk. De vervolgstap wordt in de Kamerbrief toegelicht: een opdracht aan een adviescommissie. De commissie heeft als taak te adviseren over een aanpassing van de huidige bekostigingssystematiek. Op het eindadvies van de commissie zal voor het zomerreces 2019 een beleidsreactie worden gegeven.

- 152 Per wanneer zal het herziene bekostigingssysteem in het hoger onderwijs voor het eerst worden gebruikt? 59

Zoals in de Kamerbrief 'Aanpak herziening bekostigingssystematiek hoger onderwijs en onderzoek' is aangegeven, wordt de adviescommissie gevraagd zich te richten op een herziening van de huidige bekostigingssystematiek, die nog deze kabinetsperiode (2020 of 2021) in werking kan treden. Hierbij zijn de aard van de aanpassing evenals het tempo van het besluitvormingsproces bepalend voor het tijdsplan. Zie ook het antwoord op vraag 151.

- 153 Hoe ziet de hoofdbekostiging van hbo-instellingen in 2018 en 2019 er uit, exclusief de bekostiging van groen hbo-onderwijs? 60

Deze ziet er als volgt uit:

x €1 miljoen	2018	2019
Hoofdbekostiging hbo excl. groen	€3.087,3	€3.094,4

154 Hoe ziet de hoofdbekostiging van wo-instellingen in 2018 en 2019 er uit, exclusief de bekostiging van groen wo-onderwijs? 60

Deze ziet er als volgt uit:

x €1 miljoen	2018	2019
Hoofdbekostiging wo excl. groen	€4.627,1	€4.654,9

155 Hoe valt te verklaren dat het totale budget voor bekostiging van het hbo in 2019 slechts 14 miljoen euro hoger is dan in 2018? Hoe is deze toename opgebouwd uit de afzonderlijke bijstellingen (zoals oploop in de studievoorschotmiddelen, compensatie voor de maatregel halvering collegegeld eerstejaars, studentenontwikkeling en eventuele andere beleidsmatige intensiveringen of bezuinigingen)? Neemt per saldo, afgezien van loon- en prijscompensatie en de compensatie voor de maatregel halvering collegegeld, de gemiddelde bekostiging per hbo-student in de begroting voor 2019 toe of af ten opzichte van 2018? 60

De toename van €14 miljoen van het totale hbo-bekostigingsbudget in 2019 ten opzichte van 2018 kan als volgt worden verklaard:

- Oploop compensatie halvering collegegeld eerstejaars + €64,5 miljoen
- Bijstelling studentenontwikkeling - €28,0 miljoen
- Bijdrage transitievergoeding (overboeking naar SZW) - € 9,0 miljoen
- Oploop doelmatigheidskorting - € 6,9 miljoen
- Lumpsumkorting - € 7,8 miljoen
- Overige bijstellingen + € 1,2 miljoen

De eerste bijstelling betreft een ophoging van het budget voor de compensatie halvering collegegeld. De tweede bijstelling betreft een daling van het totale budget in het hbo doordat er in studiejaar 2018/2019 minder studenten waren dan in het studiejaar 2017/2018. Deze twee bijstellingen hebben geen effect op de onderwijsbijdrage per student in het hbo. De transitievergoeding is de financiële vergoeding die wordt uitgekeerd bij ontslag. De transitievergoeding kan gebruikt worden voor scholing, om de overstap naar een andere baan te vergemakkelijken. Het saldo van de laatste vier bijstellingen bedraagt in totaal - €22,5 miljoen. De gemiddelde onderwijsbijdrage per hbo-student, gecorrigeerd voor loon- en prijsontwikkeling en de compensatie voor de maatregel halvering collegegeld, blijft in de begroting 2019 praktisch gelijk ten opzichte van 2018.

156 Op welke wijze worden de studievoorschotmiddelen voor specifieke stimulering van landelijke prioriteiten (10% van de studievoorschotmiddelen) die niet onder de kwaliteitsafspraken vallen, toegekend (tabellen 6.3 en 6.4)? Kunt u in een tabel weergeven aan welke prioriteiten deze middelen over de jaren 2018-2024 besteed worden? 60 61

De 10% middelen voor specifieke stimulering is in de begroting opgenomen onder de hoofdbekostiging en wordt voornamelijk toegekend via de bekostiging. Tevens zitten er enkele kleine toekenningen via de opdrachten (Nationaal Regieorgaan Onderwijs) en subsidies (student4students, open- en online onderwijs en de citydeal Kennismaken) in.

Er zijn in de strategische agenda hoger onderwijs 2015-2025 'de waarde(n) van weten' drie hoofdprioriteiten binnen de specifieke stimulering van landelijke prioriteiten aangegeven. Deze zijn hieronder in de tabel opgenomen. Hierbij is geen verdeling gemaakt tot en met 2024 van de beschikbare middelen over de prioriteiten.

Prioriteit	Onderdelen 2018-2024
------------	----------------------

1. Comeniusbeurzen	Jaarlijks wordt door het Nationaal Regieorgaan Onderwijs een call uitgezet voor de <u>Comeniusbeurzenprogramma</u> . Op basis van het advies van NRO worden deze toegekend via de bekostiging. Voor 2018 en 2019 is jaarlijks €6,6 miljoen beschikbaar voor de beurzen.
2. Doorstroom en arbeidsmarkt	Voor regionale samenwerking op gebied van doorstroom is voor de periode 2018-2021 een bedrag toegekend aan de instellingen (in totaal gaat het om circa €32 miljoen in deze periode). Dit wordt verdeeld via de hoofdbekostiging. Daarnaast vallen hier enkele initiatieven onder zoals de bijdrage voor Student4Students en de Citydeal Kennismaken.
3. Arrangement diverse doelstellingen	Hieronder valt de ophoging van de subsidieregeling Open- & Online onderwijs met jaarlijks €1 miljoen en bijvoorbeeld onderzoek naar het hoger onderwijs (call via NRO) waarvoor in de periode 2018-2020 jaarlijks €2 miljoen beschikbaar is.

157 Kunt u per universiteit aangeven hoe hoog de reserves zijn en wat de solvabiliteit bedraagt?

61

Zie hieronder de tabel met daarin de eigen vermogens en solvabiliteit. De uitsplitsing van het eigen vermogen in de verschillende reserves is te vinden op de [website](#) van DUO, waar de financiële gegevens van alle universiteiten is terug te vinden.

Universiteit	Eigen vermogen	Solvabiliteit II
Erasmus Universiteit Rotterdam	€ 275.000.000	0,71
Open Universiteit	€ 14.167.000	0,53
Protest. Theolog. Universiteit	€ 10.303.500	0,87
Radboud Univ Nijmegen	€ 295.785.000	0,68
Rijksuniversiteit Groningen	€ 605.919.400	0,69
Stg. Kath. Univ. Brabant	€ 149.689.749	0,55
Stg. Universit. v. Humanistiek T.U.K.	€ 6.097.256	0,80
Techn. Universiteit Eindhoven	€ 155.100.000	0,43
Technische Universiteit Delft	€ 378.438.000	0,54
Theol Universiteit Apeldoorn	€ 1.942.745	0,93
Universiteit Leiden	€ 236.100.000	0,47
Universiteit Maastricht	€ 238.511.000	0,65
Universiteit Twente	€ 161.700.000	0,40
Universiteit Utrecht	€ 478.987.000	0,62
Universiteit van Amsterdam	€ 278.200.000	0,41
V U A	€ 250.028.000	0,41
W U	€ 164.435.000	0,52

- 158 Waaron is het budget voor 'bijdragen (inter)nationale organisaties' in 2019 ongeveer 1,2 miljoen euro lager dan in 2018? Hoe is deze bezuiniging verdeeld over de organisaties, zoals genoemd in tabel 6.5? 61 66

Er is geen sprake van een bezuiniging. In 2018 is een aantal subsidies incidenteel verhoogd. Zo is de instellingsbijdrage aan de Stichting voor Vluchtelingen-Studenten UAF in 2018 eenmalig circa €1 miljoen hoger vastgesteld. Dit vanwege de verhoogde instroom en het aantal vluchtelingen in 2014 en 2015, waardoor er in 2018 sprake was van een stijging van het aantal aanmeldingen door statushouders in het hoger onderwijs.

De overige €0,2 miljoen betreffen geringe incidentele extra bijdragen in 2018 aan enkele organisaties vanuit overboekingen van andere onderwijssectoren.

- 159 Welke subsidie wordt op pagina 62 beschreven die de publiek-private samenwerking tussen het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven wil bevorderen? 62

Dit betreft een subsidie aan het netwerk 'Katapult'. Dit netwerk is in 2016 opgezet van en voor ruim 160 publiek-private samenwerkingsverbanden tussen hoger beroepsonderwijs en het bedrijfsleven. Tot en met maart 2018 is het netwerk door OCW en EZK ondersteunt in het kader van het Regionaal Investerings Fonds (RIF), de Centra voor Innovatief Vakmanschap (CIV) en de Centres of Expertise (CoE). Om het te behouden, uit te bouwen en toe te werken naar een duurzaam financieringsmodel verleent OCW in samenwerking met EZK een tijdelijke en aflopende subsidie. Vanaf 2021 moet het netwerk zelfstandig opereren.

- 160 Wat is uw definitie van praktijkgericht onderzoek? 63

Het praktijkgericht onderzoek is geworteld in de praktijk: de vraagstelling wordt ingegeven door de professionele praktijk en de opgedane kennis draagt direct bij aan die praktijk. Praktijkgericht onderzoek in het hbo onderscheidt zich van andere vormen van onderzoek door een directe verbinding met de (beroeps)praktijk en het relevante onderwijs, waardoor sprake is van een unieke wisselwerking tussen onderwijs, onderzoek en de (beroeps)praktijk. Praktijkgericht onderzoek in het hbo is gericht op het verhogen van de kwaliteit van de hbo-afgestudeerden, op het responsief houden van het onderwijs én op het innoveren van de beroepspraktijk.

- 161 Op welke wijze(n) faciliteert u vakinhoudelijke zelforganisatie van leraren, nu de steun via de Onderwijscoöperatie is weggevallen? 72

In juni is de heer Rinnooy Kan gevraagd om advies te geven over de ontwikkeling van (vakinhoudelijke) beroepsgroep-representatie onder leraren, nu de Onderwijscoöperatie heeft besloten zichzelf op te heffen. De heer Rinnooy Kan verwacht zijn advies deze maand af te ronden. Op basis van zijn rapport zullen wij uw Kamer informeren over de mogelijkheden die wij hiertoe zien.

- 162 Hoe verklaart u het hoge percentage van de budgetflexibiliteit bij artikel 9 (Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid)? 73

In vorige begrotingen was de volledige lerarenbeurs onterecht opgenomen als juridische verplichting. Strikt genomen is ca. de helft van het budget voor de lerarenbeurs op het moment van verschijnen van de begroting nog niet juridisch verplicht. Dit is in de huidige begroting gecorrigeerd. Ervaringsgegevens laten zien dat in de loop van het jaar het resterende deel van het budget juridisch wordt verplicht.

- 163 Kunt u uiteenzetten of voor de lerarenbeurs sprake is van uitputting of onderuitputting van de regeling? Hoe was de situatie in de afgelopen vijf jaren? Indien sprake is van onderuitputting, wat is de reden hiervoor? 74

In de afgelopen vijf jaren is sprake geweest van onderuitputting. Het aantal leraren dat van de beurs gebruik heeft maakt om een bachelor- of masteropleiding te volgen was minder dan geraamd. Uit onderzoek (Ecorys, metastudie naar effectiviteit van de lerarenbeurs, 2017) blijkt dat leraren als drie grootste knelpunten om te starten met een opleiding melden: het tijdsbeslag van de studie, het moeilijk kunnen combineren van de studie met de privé-situatie en de beperkte tijd die de school beschikbaar stelt voor het volgen van een opleiding.

- 164 Kan voor de twee budgetten voor de regeling zij-instroom (regeling zij-instroom en subsidies korte scholingstrajecten vo) worden aangegeven of sprake is van uitputting of onderuitputting? Hoe was de situatie in de afgelopen vijf jaren? Indien sprake is van onderuitputting, wat is de reden hiervoor? 74

Er was sprake van onderuitputting in de jaren 2014, 2015 en 2016. In die jaren zijn er minder aanvragen gedaan dan geraamd. In 2017 zijn de aanvragen toegenomen, is extra budget beschikbaar gesteld en is het budget volledig uitgeput.

- 165 Kunt u een overzicht geven van de tussentijdse bijstellingen van de ramingen met betrekking tot de studiefinanciering van de afgelopen tien jaar? 76

- Onderstaande tabel geeft weer: De meerjarige voorjaarsnotamutatie (saldo uitgaven -/ontvangsten) in jaar t als percentage van de begrotingsstand van jaar t (uitgaven + ontvangsten),
- In de tabel wordt in de laatste kolom de gemiddelde bijstelling over de jaren t t/m t+4 weergegeven.

	t	t+1	t+2	t+3	t+4	gem
2009	-4%	-2%	-2%	-1%	-2%	-2%
2010	-8%	-3%	0%	0%	0%	-2%
2011	-5%	-4%	-2%	-1%	1%	-2%
2012	-3%	-1%	-1%	-1%	-1%	-1%
2013	-3%	-5%	-4%	-4%	-3%	-4%
2014	-9%	-8%	-8%	-8%	-9%	-9%
2015	3%	1%	0%	-1%	-2%	0%
2016	0%	0%	0%	1%	1%	0%
2017	0%	0%	-1%	-1%	0%	0%
2018	3%	2%	1%	2%	2%	2%
						-2%

- 166 Klopt het dat studenten elk jaar opnieuw studiefinanciering aan moeten vragen? Hoe vaak komt het voor dat studenten dit vergeten en onbedoeld een boete krijgen voor het gebruik van hun ov-kaart? 76

Dit klopt niet. Een student kan studiefinanciering aanvragen wanneer hij/zij daar aanspraak op maakt. Hij/zij hoeft dit in principe maar één keer te doen. De aanspraak op studiefinanciering eindigt pas wanneer de student de studiefinanciering zelf stopzet, of wanneer het recht daarop is verlopen. Wanneer de student tussentijds de studiefinanciering stopzet, dan dient de student het wel weer aan te vragen wanneer hij/zij opnieuw studiefinanciering wil ontvangen.

Het is wel van belang dat de student zich inschrijft, en ingeschreven blijft, voor een opleiding. Wanneer blijkt dat een student niet (meer) staat ingeschreven bij een opleiding, maar wel studiefinanciering en ook een studentenreisproduct ontvangt, dan wordt de ontzorg ontvangen studiefinanciering teruggevorderd, en wordt een 'ov-boete' opgelegd. Overigens is via een

wetsvoorstel geregeld dat een ov-boete per de beoogde inwerkingtredingsdatum van 1 januari 2019 slechts kan worden opgelegd wanneer een student daadwerkelijk heeft gereisd met het studentenreisproduct terwijl hij/zij geen reisrecht meer heeft

- 167 Hoe wordt de hoogte van het maximale leenbedrag bepaald? Gaat dit bedrag omhoog door de btw-verhoging? 76

De hoogte van het maximale leenbedrag is gebaseerd op een normbedrag voor de kosten van levensonderhoud. De hoogte van de kosten van levensonderhoud is afhankelijk van de woonsituatie van de student (uitwonend of thuiswonend) (bij studenten die onder het studievoorschot vallen wordt er voor het maximale leenbedrag geen onderscheid gemaakt tussen uitwonend of thuiswonend) en het soort onderwijs (hoger onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs). Afhankelijk van of een student recht heeft op een aanvullende beurs, wordt het maximale leenbedrag verlaagd met de hoogte van de aanvullende beurs.

De hoogte van het maximale leenbedrag wordt ieder jaar aangepast op basis van de procentuele wijziging van de consumentenprijsindex. Via deze index heeft de btw-verhoging dus wel effect op de hoogte van het maximale leenbedrag met een vertraging van twee jaar, omdat er naar het consumentenprijsindex wordt gekeken van t-2.

- 168 Wat is de reden dat de rentemaatstaf voor mbo- en ho- studenten verschillend is? Hoe lang hebben mbo-studenten de tijd om hun studieschuld af te lossen? Wat betekent 3 tot 5-jaarsrente in de praktijk? Wordt de rente van 3 en 5 jaar gemiddeld? 76

De rentemaatstaf verschilt omdat de terugbetaalperiode ook verschilt. Mbo-studenten kunnen naast hun basisbeurs en aanvullende beurs ook een lening aangaan. Mbo-studenten hebben een terugbetaalperiode van 15 jaar en ho-studenten die onder het studievoorschot vallen hebben een terugbetaalperiode van 35 jaar. Voor de berekening van de 3 tot 5-jaarsrente wordt de gemiddelde rente over de staatsleningen met een minimale looptijd van 3 jaar en een maximale looptijd van 5 jaar genomen

- 169 Wat was de hoogte van de aanvullende beurs binnen het studievoorschotstelsel (hoger onderwijs) in 2015, 2016 en 2017? 76

De maximale aanvullende beurs binnen het studievoorschotstelsel in het hoger onderwijs bedroeg in 2015 €378,22, in 2016 €383,77 en in 2017 €387,92 per maand.

- 170 Hoeveel studenten hebben recht op de aanvullende beurs in 2019, zowel in percentage van alle studenten als in absoluut aantal? 77

Het totaal aantal studenten dat recht heeft op een aanvullende beurs is geraamd op 227.500 in 2019. Omgezet in percentages is dat 29% (= 227.500/788.900) van alle studenten met studiefinanciering recht heeft op een aanvullende beurs in 2019. Hierbij geldt dat een deel van de studenten met studiefinanciering geen recht meer heeft op de aanvullende beurs omdat die rechten reeds zijn verbruikt. Een student kan namelijk drie jaar langer gebruik maken van de lening dan van de aanvullende beurs.

- 171 Kunt u een grafiek maken van de ontwikkeling van de leenfaciliteit over de komende dertig jaren? 85

Voor het maken van de begroting, wordt er gekeken naar een begrotingshorizon van 5 jaar. Het is niet mogelijk om een grafiek te maken over de leenfaciliteit over de komende dertig jaren, mede omdat de raming voor de studentaantallen niet beschikbaar is.

- 172 Is het mogelijk een grafiek te maken van de ontwikkeling van de aangegane en afbetaalde studieleningen over de komende jaren per onderwijssector? Kunt u een overzicht geven van deze ontwikkeling sinds de invoering van de studiefinanciering? 85

Het is niet mogelijk om een grafiek te maken van de ontwikkeling over de komende jaren en de ontwikkeling sinds de invoering van de studiefinanciering van de aangegane en afbetaalde studielening per onderwijssector Dit komt omdat er in de gegevens over de aangegane en afbetaalde studieleningen geen onderscheid wordt gemaakt per onderwijssector.

- 173 Op welke termijn wordt een plateau bereikt in de groei van deze leenfaciliteit? 85

Wanneer alle studenten in het ho onder het studievoorschot vallen (rond 2025), zal gecorrigeerd voor inflatie en de groei in het aantal studenten, het plateau van de groei in de leenfaciliteit bereikt worden.

- 174 Waar is de ontwikkeling terug te vinden van de vanuit de schatkist te betalen / door te rekenen rente op de leenfaciliteit? Is het mogelijk deze te publiceren? 85

De rente die geldt in de studiefinanciering is gebaseerd op het effectief rendement van staatsobligaties met een bepaalde resterende looptijd. Voor studenten die onder het studievoorschot vallen is die resterende looptijd op dit moment vijf jaar. Elk jaar wordt dit rentepercentage vastgesteld.

De rente die de Staat betaalt om studieleningen te kunnen verstrekken kan niet gekwantificeerd worden. De Staat financiert de Staatsschuld integraal. Dit betekent dat de extra leningen die de Staat moet aangaan vanwege de verstrekking van studieleningen niet één op één te linken zijn aan een specifieke staatslening. De financiering van studieleningen is onderdeel van de totale staatsschuld.

- 175 Hoe communiceert de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) met oud-studenten in/uit het buitenland die geen DigiD hebben? 85

De standaard communicatie verloopt per post. Daarnaast indien nader contact nodig is (initiatief debiteur of DUO) kan aanvullend gebruik worden gemaakt van mail en telefoon.

- 176 Wat wordt er verstaan onder een bezoek aan erfgoed? Wordt hieronder ook immaterieel erfgoed gerekend? 92

Onder erfgoed verstaan wij materieel en immaterieel erfgoed. Een bezoek aan erfgoed betekent dus naast gebouwen, archeologische sites en landschap ook immaterieel erfgoed. Immaterieel erfgoed is levend erfgoed. Dat wil zeggen tradities, gebruiken, ambachtelijke vaardigheden, feesten, ceremonies, die op nationaal, regionaal of lokaal niveau worden gevierd. Dat gaat om beoefenaars van immaterieel erfgoed en om publiek dat er naar komt kijken of actief mee doet. Denk bijvoorbeeld aan het Draaksteken in het Limburgse Beesel, waar voor de laatste uitvoeringen 15.000 bezoekers aanwezig waren. Of denk aan het Rotterdamse Zomercarnaval waar 2000 mensen in de optocht meedoen en wat 750.000 bezoekers trekt.

- 177 Is er een bedrag geormerkt voor de toegankelijkheid van musea en andere culturele instellingen voor mensen met een visuele beperking? Zo nee, worden hiervoor wel middelen vrijgemaakt? Worden er aan de toekenning van middelen aan culturele instellingen ook voorwaarden gesteld, zoals toegankelijkheid voor mensen met een handicap? 92
- Sinds 1 januari 2017 geldt een algemene norm voor toegankelijkheid. Dat betekent dat bijvoorbeeld scholen, musea en andere openbare gebouwen hun aanbod toegankelijk moeten maken. Er is geen apart budget voor geormerkt. Wel is voor 2019 en 2020 binnen het programma cultuurparticipatie een bedrag van €1 miljoen beschikbaar voor de verbinding tussen cultuur en het sociale domein. Dit bedrag is voor een deel bestemd voor het vergroten van de toegankelijkheid van cultuur voor mensen met een beperking. Op 12 november vindt overleg plaats met vertegenwoordigers uit het culturele veld, gehandicaptenorganisaties en ervaringsdeskundigen over de uitwerking van de actielijn cultuur in het programma ‘Onbeperkt Meedoen!’ dat de minister van VWS namens het kabinet aan de Kamer heeft gezonden ten behoeve van de implementatie van het VN-verdrag ‘Handicap’. Verder wordt bij de verdeling van de extra middelen uit het regeerakkoord voor de restauratie, herbesteding en verduurzaming van monumenten rekening gehouden met het aspect toegankelijkheid. Ook bij andere subsidies aan culturele instellingen is dat belangrijk.
- 178 Hoeveel middelen zijn er gereserveerd op de begroting voor het stimuleren van kunstuitingen door en voor mensen met een beperking? 92
- Zie antwoord op vraag 177.
- 179 Is bekend hoe vaak praktisch opgeleide mensen jaarlijks voorstellingen, musea en bibliotheken bezoeken? Kan dit worden uitgesplitst per sector en worden afgezet tegen theoretisch (of hoog) opgeleide mensen? 92 93
- Ja dit is bekend. De rapportage ‘Sport en cultuur’ van het SCP geeft cijfers over 2014. In ‘[Bijlagen Sport en cultuur](#)’ (bijlage B) staan de cijfers over cultuurdeelname in verschillende sectoren naar opleidingsniveau gespecificeerd.
- Cijfers over 2016 worden begin november door het SCP gepubliceerd, dit rapport wordt aan uw Kamer toegezonden.
- 180 Kunt u een overzicht geven van de investeringen die de komende jaren de arbeidsmarktpositie van de makers in de culturele sector zullen verbeteren? 92 101
- Vanuit de extra middelen voor cultuur uit het regeerakkoord wordt €2,3 miljoen per jaar geïnvesteerd in de arbeidsmarktagenda (€3,8 miljoen in 2019). De overige middelen worden beschikbaar gesteld uit de reguliere cultuurbegroting. Het gaat in 2019 en 2020 om de volgende middelen:
- Voortzetting en uitwerking van honoreringsrichtlijnen (€1,95 miljoen per jaar).
 - Ondersteuning van de regiegroep van de arbeidsmarktagenda cultuur en creatieve industrie, inclusief verdere uitwerking van de ‘Fair Practice Code Cultuur’ (€0,5 miljoen per jaar).
 - Duurzame inzetbaarheid: kennisontwikkeling en professionalisering van HRM-functie bij instellingen (€0,2 miljoen per jaar)
 - Vergroten verdienvermogen: programma naar voorbeeld van ‘Designing demand’ en kennisontwikkeling op gebied van auteursrechten en marktstimulering (eenmalig €1,5 miljoen in 2019).

In 2021 start de nieuwe subsidieperiode. Om dan eerlijke tarieven en lonen te realiseren wordt samen met andere overheden onderzocht hoe we als overheden met de 'Fair Practice Code' om willen gaan.

- 181 Worden er middelen gereserveerd voor de toegankelijkheid van musea en andere culturele instellingen voor mensen met een visuele beperking? 92 101

Zie antwoord op vraag 177.

- 182 Welke organisaties worden er bekostigd vanuit de culturele basisinfrastructuur en waar bevinden deze organisaties en instellingen zich? Wat is de spreiding per provincie? 92 102

In onderstaand overzicht de instellingen die in de basisinfrastructuur zijn opgenomen en voor één of meerdere functies subsidie ontvangen. Deze instellingen voldoen aan de, in de Regeling op het specifiek cultuurbeleid opgenomen, algemene beoordelingscriteria artistieke kwaliteit, bevordering van educatie en participatie, maatschappelijke waarde en geografische spreiding. Daarnaast voldoen zij aan criteria zoals het minimum percentage eigen inkomsten, of zij in een bepaalde regio of kernpunt zijn gevestigd of op grond van de Erfgoedwet belast zijn met de zorg van het beheer van museale cultuurgoederen van de Staat en andere goederen

Provincie	Instelling	Gemeente
Friesland	Fryske Toaniel Stifting Tryater	Leeuwarden
	Keramiekmuseum Het Princessehof	Leeuwarden
	Terschellings Oerol Festival	Terschelling
Gelderland	Paleis Het Loo Nationaal Museum	Apeldoorn
	De Nieuwe Oost	Arnhem
	Het Gelders Orkest	Arnhem
	Het Nederlands Openluchtmuseum	Arnhem
	Introdans	Arnhem
	Toneelgroep Oostpool	Arnhem
	Kröller Müller museum	Ede
	Theatergroep Kwatta	Nijmegen
Groningen	Het Houten Huis	Groningen
	Noord Nederlands Orkest	Groningen
	Noord Nederlands Toneel	Groningen
Limburg	Het Laagland	Sittard-Geleen
	Marres, huis voor hedendaagse cultuur	Maastricht
	Nederlandse Dansdagen	Maastricht
	Opera Zuid	Maastricht
	Toneelgroep Maastricht	Maastricht
Limburg/ Noord-Brabant	Van Eyck	Maastricht
	Philharmonie Zuidnederland	Eindhoven/ Maastricht
Noord-Brabant	Het Zuidelijk Toneel	Tilburg
	Mu Art Foundation	Eindhoven
		's-
Noord-Holland	Theater Artemis	Hertogenbosch
	Ateliers 63	Amsterdam
	Boekmanstichting	Amsterdam
	Cinekid	Amsterdam
	DCICC	Amsterdam
	de Toneelmakerij	Amsterdam
	Filminstituut Nederland (EYE)	Amsterdam
	Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten	Amsterdam
	Framer Framed	Amsterdam
	Gasthuis Frascati	Amsterdam
	Het Balletorkest	Amsterdam

	Het Nederlands Permuseum	Amsterdam
	het Rijksmuseum	Amsterdam
	Holland Festival	Amsterdam
	International Documentary Filmfestival Amsterdam	Amsterdam
	Joods Historisch Museum	Amsterdam
	Koninklijk Concertgebouworkest	Amsterdam
	Nationale Opera & Ballet	Amsterdam
	Nederlands Philharmonisch Orkest	Amsterdam
	Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam	Amsterdam
	Rijksakademie van beeldende kunsten	Amsterdam
	Schrijvers School Samenleving	Amsterdam
	Stichting Lezen	Amsterdam
	Internationaal Theater Amsterdam	Amsterdam
	Tropenmuseum/Nationaal Museum van Wereldculturen	Amsterdam
	Van Gogh Museum	Amsterdam
	Rijksmuseum het Zuiderzeemuseum	Enkhuizen
	Rijksmuseum Muiderslot	Gooise Meren
	Teylers museum	Haarlem
	Metropole Orkest	Hilversum
Overijssel	Nederlandse Reisopera	Enschede
	Orkest van het Oosten	Enschede
	Rijksmuseum Twenthe	Enschede
Utrecht	Theater Sonnevanck	Enschede
	BAK, basis voor actuele kunst Utrecht	Utrecht
	Het Filiaal Theatermakers	Utrecht
	Huis Doorn	Utrechtse Heuvelrug
	Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst	Utrecht
	Museum Catharijneconvent	Utrecht
	Nederlands Film Festival	Utrecht
	Organisatie Oude Muziek	Utrecht
	Theater Utrecht	Utrecht
Zuid-Holland	Digitaal Erfgoed Nederland	Den Haag
	Haags Historisch Museum (De Gevangenpoort)	Den Haag
	Het Nationale Theater	Den Haag
	Het Residentie Orkest	Den Haag
	Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis	Den Haag
	Museum van het Boek / Museum Meermanno- Westreenianum	Den Haag
	Nederlands Dans Theater	Den Haag
	Nederlands Letterkundig Museum en Documentatie	Den Haag
	Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie	Den Haag
	West	Den Haag
	Nationaal Glasmuseum Leerdam	Leerdam
	Museum Boerhaave	Leiden
	Naturalis Biodiversity Center	Leiden
	Rijksmuseum van Oudheden	Leiden
	Het Nieuwe Instituut	Rotterdam
	International Filmfestival Rotterdam	Rotterdam
	Maas theater en dans (theater)	Rotterdam
	Nederlands Fotomuseum	Rotterdam
	Rotterdams Philharmonisch Orkest	Rotterdam
	Scapino ballet Rotterdam	Rotterdam
	Theater Rotterdam	Rotterdam
	Witte de With, Center for contemporary art	Rotterdam

183 Welke organisaties ontvangen een bijdrage vanuit de rijkscultuurgelden en hoe is de verdeling per provincie?

92 102

Zie antwoord op vraag 182.

- 184 Kunt u bevestigen dat museale instellingen worden belast met de zorg voor het beheer van de museale cultuurgoederen van de Staat of andere cultuurgoederen of verzamelingen? Hoe groot bedraagt het aandeel van de museale cultuurgoederen en waar bevinden deze cultuurgoederen zich? Hoeveel procent daarvan is publiek toegankelijk? 92 102

Ja, dat is het geval.

De door het rijk gefinancierde musea hebben het zorgvuldig behoud, beheer en toegankelijk maken van de rijkscollectie als taak. Hoofdstuk 2 van de Erfgoedwet bepaalt hiervoor de kaders en de Erfgoedinspectie ziet toe op de uitvoering hiervan. Deze objecten bevinden zich in de tentoonstellingszalen van de musea en in depots. Daarnaast zijn veel museale cultuurgoederen uit de rijkscollectie in bruikleen uitgeleend aan andere musea in binnen- en buitenland en niet museale beheerders. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed zet zich in om de zichtbaarheid van de rijkscollectie via bruiklenen te bevorderen. De top van de totale collectie museale cultuurgoederen is internationaal vermaard en toegankelijk op zaal via de vaste presentaties of via tijdelijke tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Van alle museale collecties was in 2016 48% op zaal toegankelijk en 52% in het depot. Bij de omvangrijke rijkscollectie in beheer bij de rijksmusea wordt een groter percentage van de collectie in het depot beheerd. Daar staat tegenover dat van de rijkscollectie een groter deel digitaal toegankelijk is (ongeveer 50%). Bij de zichtbaarheid van collecties is niet alleen de hoeveelheid objecten van belang. Als je museale cultuurgoederen en verhalen betekenis wilt geven, is een kwalitatief waardevolle presentatie voor een breed publiek net zo belangrijk. Professionele depots van vandaag zijn essentieel om de bijzondere en kwetsbare collecties ook voor toekomstige generaties toegankelijk te houden.

- 185 Welke instellingen ontvangen een structurele rijksbijdrage vanuit de Erfgoedwet? 92 102

De volgende instellingen zijn op grond van artikel 2.8 van de Erfgoedwet belast met het beheer van museale cultuurgoederen van de Staat of andere cultuurgoederen en ontvangen daartoe rijkssubsidie:

Stichting Film Instituut Nederland
Stichting Haags Historisch Museum
Stichting Het Nederlands Openluchtmuseum
Stichting Het Nederlands Persmuseum
Stichting Het Nieuw Instituut
Stichting Het Rijksmuseum
Stichting Joods Historisch Museum
Stichting Keramiekmuseum Het Prinsessehof
Stichting Koninklijk Kabinet van Schilderijen Mauritshuis
Stichting Kröller-Müller Museum
Stichting Museum Catharijneconvent
Stichting Museum Slot Loevestein
Stichting Nationaal Glasmuseum Leerdam
Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen
Stichting Naturalis Biodiversity Centre
Stichting Nederlands Fotomuseum
Stichting Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum
Stichting Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam

Stichting Paleis Het Loo
 Stichting Rijksmuseum Muiderslot
 Stichting Rijksmuseum Twenthe
 Stichting Rijksmuseum van Oudheden
 Stichting tot Beheer en Instandhouding van Teylers Museum
 Stichting tot beheer van het Museum Boerhaave
 Stichting tot Beheer van het Museum van het Boek, Museum Meermanno-Westreenianum
 Stichting tot Beheer van Huis Doorn
 Stichting tot Exploitatie van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie
 Stichting Van Gogh Museum
 Stichting Zuiderzeemuseum

186 Voor welke monumenten zijn in 2018 extra middelen beschikbaar gekomen? 92 102

U kunt een overzicht van deze monumenten [hier](#) vinden. Ook is in 2018 €3,5 miljoen geïnvesteerd in het Molenfonds en €1 miljoen in het Mondriaanfonds om monumenten te ondersteunen.

187 Hoeveel middelen ontvangen de afzonderlijke regionale historische centra? 92 102

De reeks voor 2018 is als volgt:

x €1.000	2018
Groninger Archieven	2.756
Tresoar	1.906
Drents Archief	1.485
Historisch Centrum Overijssel	1.781
Gelders Archief	2.294
Het Flevolands Archief	440
Het Utrechts Archief	2.373
Noord Hollands Archief	2.272
Zeeuws Archief	3.423
Brabants Historisch Informatie Centrum	2.650
Regionaal Historisch Centrum Limburg	3.501
	24.881

Met ingang van 2019 wordt de bekostiging voor RHC's gehuisvest in een pand van het Rijksvastgoedbedrijf aangepast. De RHC's worden dan naar analogie van de musea zelf verantwoordelijk voor hun huisvesting. Het totaal budget wijzigt niet. De betreffende RHC's worden in het vierde kwartaal door het NA geïnformeerd over het bedrag voor 2019.

188 Wordt met toegankelijkheid van historische plaatsen alleen fysieke toegankelijkheid bedoeld (bijvoorbeeld mensen in een rolstoel), of ook informatietoegankelijkheid voor mensen met een 93

visuele of andere leesbeperking?

Bij toegankelijkheid gaat het om de volgende onderdelen:

- Fysieke toegankelijkheid (is de historische plaats opengesteld? Is deze toegankelijk voor mensen met een beperking?)
- Digitale toegankelijkheid (is de historische plaats digitaal toegankelijk?)
- Toegankelijkheid van informatie (inhoud en vorm van teksten die worden ingezet bij informatieoverdracht, informatietoegankelijkheid voor mensen met bijvoorbeeld een visuele of andere leesbeperking en mensen met een auditieve beperking)
- Emotionele/perceptuele toegankelijkheid (voelt men zich welkom en thuis?)

Momenteel wordt in kaart gebracht waar in de sector behoeften en kansen liggen om de toegankelijkheid te vergroten. Hierbij worden verschillende partijen betrokken.

- 189 Wordt in de begroting voor 2019 en verder een bedrag geormerkt voor de toegankelijkheid van musea en andere culturele instellingen voor mensen met een visuele en/of auditieve beperking? Wordt aan de toekenning van dit soort middelen ook voorwaarden gesteld aan de musea en andere culturele instellingen in het kader van toegankelijkheid voor mensen met een handicap (zowel voor minder valide mensen als voor mensen met een auditieve en/of visuele beperking)? Zo ja, welke? 93

Zie antwoord op vraag 177.

- 190 Hoe breed wordt het criterium toegankelijkheid geïnterpreteerd bij de toegankelijkheid van (historische) gebouwen? Gaat het hierbij alleen om fysieke toegankelijkheid voor minder valide mensen of ook om toegankelijkheid voor mensen met een visuele beperking of andere leesbeperking of auditieve beperking? Valt onder toegankelijkheid ook de informatietoegankelijkheid? 93

Zie antwoord op vraag 188.

- 191 Hoeveel kinderen onder de 12 jaar bezochten in 2016 minstens een keer een voorstelling, museum of bibliotheek? 93

Cijfers over 2016 worden begin november door het SCP gepubliceerd, dit rapport wordt aan uw Kamer toegezonden. In 2014 is het bereik onder de leeftijdsgroep 6-11 jaar 100%. Het bereik van populaire voorstellingen (inclusief film) en bibliotheken is het grootst (92% en 82%).

- 192 Hoe hanteert u het begrip 'toegankelijkheid' van erfgoed? Valt daar naast fysieke toegankelijkheid ook informatietoegankelijkheid onder? Hoe wilt u bevorderen dat ons erfgoed ook toegankelijk is voor mensen met een visuele of andere leesbeperking? 93

Zie antwoord op vraag 188.

- 193 Wat is de reden dat het bedrag voor 'scholenbezoek parlement' oploopt? Hoeveel leerlingen bezoeken de komende jaren naar verwachting het parlement? Hoeveel is dat op het totaal aantal leerlingen? Welke klassen zijn dit en hoeveel betalen scholen of leerlingen/ouders zelf aan een dergelijk bezoek? 94

Op dit moment biedt ProDemos scholen de mogelijkheid om een bezoek te brengen aan ons parlement. Daar is veel animo voor, alle beschikbare plekken voor een schooljaar zijn binnen enkele

dagen gevuld. Op dit moment bezoekt 40% van de leerlingen in het voortgezet onderwijs ons parlement. Om elke leerling in het voortgezet onderwijs de kans te bieden het parlement ten minste eenmaal tijdens de schooltijd te bezoeken, wordt de komende jaren gewerkt aan vergroting van de capaciteit. Met ingang van volgend schooljaar wordt in drie jaar toegewerkt naar de situatie waarin elke leerling in het voortgezet onderwijs het parlement kan bezoeken. De school mag zelf bepalen in welk schooljaar het bezoek wordt afgelegd. De kosten voor het bezoek worden volledig gedekt, dit geldt voor zowel het busvervoer als het bezoek aan het parlement. Ouders hoeven hier dus niet extra voor te betalen. Zie ook de brief die hierover aan uw Kamer is gestuurd.

194 Waaron stopt de financiering van bereikbaarheid openbare bibliotheken in de regio na 2021? 94

Doel van het budget voor de verbetering van de bereikbaarheid van openbare bibliotheken in de regio is gemeenten te stimuleren tot het aanbieden van een bibliotheeklocatie in regio's waar het netwerk te dun is geworden. Op grond van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen zijn de gemeenten verantwoordelijk voor de lokale bibliotheekvoorzieningen. De rijksoverheid kan met deze maatregel gemeenten ondersteunen bij het opzetten van een bibliotheekvestiging, maar kan de lokale verantwoordelijkheid niet permanent overnemen. Om die reden heeft het budget een tijdelijk karakter.

195 Wat valt er precies onder het programma cultuurparticipatie? 94

In de cultuurbrief werd benadrukt dat cultuur van en voor iedereen is, ongeacht de plek waar je woont, uit welk gezin je komt of welke culturele achtergrond je hebt, ongeacht leeftijd, geslacht, beperking of opleiding. De toegankelijkheid van cultuur wordt gestimuleerd met een programma cultuurparticipatie. Het rijk wil hiervoor in de periode 2021-2024 samenwerken met de andere overheden, op basis van matching. Vooruitlopend op de nieuwe periode worden de volgende maatregelen genomen:

- In 2019, 2020 en 2021 wordt er geïnvesteerd in de toegankelijkheid van cultuur voor kinderen en jongeren uit gezinnen met armoede via het Jeugdfonds Sport & Cultuur. Het gaat om een bedrag van €350.000 per jaar.
- Met ingang van 2021 wordt een matchingprogramma participatie met andere overheden gestart. Bedragen van verschillende regelingen worden dan geleidelijk samengevoegd. (Vandaar de oploop).
- Ook in de Brede Regeling Combinatiefuncties wordt extra geïnvesteerd. Het gaat om een bedrag van €1.000.000 per jaar..
- Er wordt geïnvesteerd in verbinding tussen cultuur en het sociale domein. Het gaat om een bedrag van €1.000.000 per jaar. Dit bedrag is voor een deel bestemd voor het vergroten van de toegankelijkheid van cultuur in het kader van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap dat Nederland heeft geratificeerd.
- Via de cultuurfondsen wordt de ontwikkeling van eigentijds aanbod gestimuleerd op het gebied van kunstbeoefening in de vrije tijd om de toegankelijkheid te vergroten. Hiervoor is een bedrag van €500.000 per jaar beschikbaar.

196 Wat valt er onder het onderdeel vernieuwing rijkscultuurfondsen à 5 miljoen euro per jaar? 94

Zoals aangekondigd in de Cultuurbrief *Cultuur in een open samenleving* komt er meer ruimte voor vernieuwing en talentontwikkeling bij de cultuurfondsen. Het gaat om een versterking of doorstart van bestaande regelingen. Het gaat onder meer om succesvolle programma's als talentontwikkeling in een internationale context en meer ruimte voor talent om in een vrije omgeving als een werkplaats, atelier, residency of lab nieuw werk te ontwikkelen en/of onderzoek te doen. Zo ook het stimuleren van nieuwe genres en nieuwe uitzonderlijke presentatievormen.

197 Waaraan worden de impulsen in 2019, 2020 en 2021 voor popmuziek besteed? 94

Deze impulsen worden ondergebracht in een investeringsfonds popmuziek, waaruit wordt beschikt met twee regelingen bij het Fonds Podiumkunsten en het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Dit investeringsfonds is bedoeld voor de carrièreontwikkeling van artiesten die al enige tijd werkzaam zijn in de popmuziek. De regelingen vergroten de investeringsruimte van artiesten, waardoor deze een impuls kan geven aan zijn carrière. Doel is een structurele verbetering van het verdienmodel van de artiest.

Voor beide regelingen is €300.000 per jaar beschikbaar in de periode 2019-2021. De Stichting ter Exploitatie van Naburige Rechten (SENA) matcht de regeling bij het Fonds Podiumkunsten met €300.000 per jaar in de periode 2019-2021. In januari tijdens Eurosonic Noorderslag worden de twee regelingen gepresenteerd aan de muziekwereld en staan dan open voor aanvragen.

198 Waarom is er voor na 2020 geen financiering meer opgenomen voor de regionale cultuurprofielen? 94

De bedragen in de tabel betreffen niet de financiering van de cultuurprofielen, maar van de proeftuinen die we financieren in de aanloop naar het cultuurbeleid vanaf 2021. Proeftuinen zijn projecten waarin het rijk, gemeentes en provincies kunnen experimenteren in nieuwe manieren van samenwerking. In de periode 2019-2020 is er ruimte om deze proeftuinen uit te voeren. Het uitgangspunt is gezamenlijke financiering vanuit zowel het rijk, als gemeentes en provincies. Proeftuinen vloeien voort uit de stedelijke en regionale profielen. De stedelijke en regionale profielen dienen als inbreng voor de gezamenlijk adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur en voor de uitgangspunten voor het beleid 2021-2024. Eventuele financiering van voorstellen die voortkomen uit de stedelijke en regionale profielen zal in de uitgangspuntenbrief aan de orde komen. Deze wordt gepresenteerd in de zomer van 2019.

199 Waarin zit de afname van het totaal bedrag voor de culturele basisinfrastructuur? 94

Niet alle bedragen die zijn toegevoegd uit de extra Regeerakkoordmiddelen zijn structureel, wat een afname veroorzaakt van het totaal bedrag voor de culturele basisinfrastructuur. Er staat bijvoorbeeld voor talentontwikkeling en vernieuwing bij de rijkscultuurfondsen in 2019 meer gereserveerd dan in de daarop volgende jaren.

200 Wat valt er precies onder de post Huisvesting? 94

Onder deze post vallen de structurele vergoedingen aan de musea conform de Erfgoedwet. De middelen zijn nodig ter bekostiging van het onderhoud en de instandhouding van de huisvesting van de musea. De musea zijn met ingang van 1 januari 2017, voor een proefperiode van vijf jaar, zelf verantwoordelijk geworden voor hun huisvesting.

201 Welke rol heeft het rijk bij de bekostiging van de post Beheer en Onderhoud collecties? Welke collecties worden bekostigd door het rijk? 94

In de Erfgoedwet staan de instellingen die structureel middelen ontvangen om een goed beheer en onderhoud van hun collecties mogelijk te maken.

202 Hoe zijn de middelen voor scholenbezoek aan het parlement opgebouwd? 94

De structurele middelen (€4,76 miljoen) zijn als volgt opgebouwd:

- €2,22 miljoen voor ProDemos (verzorgen rondleiding, planning bezoek, verzorgen materiaal).
- €1,8 miljoen (busvervoer, dit wordt aanbesteed door ProDemos)
- €0,74 miljoen Tweede Kamer (extra personeel beveiliging en communicatie, periodiek vervanging scanners)

203 Hebt u een bedrag geormerkt voor de toegankelijkheid van musea en andere culturele instellingen voor mensen met een visuele beperking? Worden bij de toekenning van middelen aan culturele instellingen voorwaarden gesteld, zoals toegankelijkheid voor mensen met een handicap? 94

Zie antwoord op vraag 177.

204 Wat is de reden dat vanaf 2019 het bedrag voor monumentenzorg afneemt? 95

In het regeerakkoord wordt uitgegaan van een dalende reeks om in te zetten voor de restauratie van monumenten.

205 Welk flankerend beleid wordt er gevoerd op de huisvesting? 95

Het flankerend beleid betreft de noodzakelijke investeringen in veiligheid en de middelen nodig ter garantstelling voor leningen bij de schatkist aangegaan door rijksmusea voor huisvesting (garantiefonds rijksmusea) en voor eventuele knelpunten die samenhangen met de invoering van de Erfgoedwet.

206 Wat is het effect van de substantiële verlaging van het budget per 2019 voor de Creatieve Industrie? 95

In 2018 en 2019 is er sprake van een incidentele verhoging van het budget met €5,5 miljoen per boekjaar (blz. 85 van de OCW begroting). In mijn brief 'Cultuur in een open samenleving' die ik op 12 maart 2018 naar de Tweede Kamer heb verzonden, heb ik de plannen op cultureel terrein uit het Regeerakkoord uitgewerkt. In deze brief maak ik ook middelen vrij voor de restauratie en digitalisering van de ontwerptekeningen die Het Nieuwe Instituut beheert. In totaal gaat dit om €11 miljoen. Deze verhoging heeft hier betrekking op.

207 Wat wordt er bekostigd uit de post Specifiek Cultuurbeleid en waar zit de verlaging per 2021 in? 95

Onder specifiek cultuurbeleid zijn verschillende kleinere subsidiebudgetten opgenomen. Het gaat om uitgaven aan de Adviescommissie Restitutieverzoeken Cultuurgoederen Tweede Wereldoorlog, de Stichting Cultuur-Ondernemen, de Samenwerkingsregeling musea, de btw-problematiek op de e-content (Koninklijke Bibliotheek), het toezicht op de vaste boekenprijs, cultuurprijzen (zoals de Johannes Vermeer- en de P.C. Hooft-prijs). Daarnaast betreft het een tijdelijke subsidie aan het Nationaal Holocaust Museum i.o. en een aantal kleine projectsubsidies. Tot slot zijn vanuit het

Regeerakkoord middelen beschikbaar gesteld voor onder meer aanvulling van het Museaal Aankoopfonds (2018 €25 miljoen, 2019 €15 miljoen en 2020 €10 miljoen).

Op grond van het Regeerakkoord zijn met reeks G43 'Intensivering erfgoed en monumenten (met name nationaal restauratiefonds)' tijdelijk middelen toegevoegd aan de cultuurbegroting (zie tabel 3 op pagina 24 van de OCW-begroting). Het kasritme van deze reeks is sterk aflopend en de reeks stopt volledig na 2021. Dit veroorzaakt de verlaging bij de post Specifiek Cultuurbeleid. De grootste daling per 2021 zit bij het Museaal Aankoopfonds: aanvulling daarvan stopt na 2020.

- 208 Wat is de verklaring voor de forse daling van de subsidie voor het programma specifiek cultuurbeleid, waarbij de subsidie in 2022 ongeveer een derde bedraagt van de subsidie die in 2018 werd verleend? 95

Zie Kamervraag 207, tweede deel van het antwoord.

- 209 Wat zijn de acht focuslanden vanuit het internationale cultuurbeleid en waaraan worden deze middelen besteed? Wat zijn de zes maatwerklanden? Welke Nederlandse instellingen maken gebruik van ons internationale cultuurbeleid? 99

De acht focuslanden zijn België/Vlaanderen, China, Duitsland, Frankrijk, Indonesië, Turkije, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. De zes maatwerklanden zijn Brazilië, Italië, Japan, Suriname, Zuid-Afrika en Zuid-Korea. Het doel van de activiteiten in deze landen is vastgelegd in het 'Beleidskader internationaal cultuurbeleid 2017-2020'. Meerdere disciplines en groepen instellingen maken gebruik van het ICB. Het gaat vooral om kunstenaars en instellingen op het gebied van de beeldende kunst, audiovisuele media, erfgoed en podiumkunsten. Dit najaar ontvangt de Tweede Kamer een rapportage over activiteiten in het internationaal cultuurbeleid 2017.

- 210 Hoe verhouden de bedragen in tabel 14.4 (aftrek kosten monumentenpanden) zich tot het antwoord op vraag 26 van de feitelijke vragen over de brief inzake 'Erfgoed Telt; de betekenis van erfgoed voor de samenleving' (Kamerstuk 32 820, nr. 250)? 101

In tabel 14.4 (aftrek kosten monumentenpanden) in de rijksbegroting is rekening gehouden met de meest actuele inzichten over anticipatiegedrag en economische groei. Daardoor verschillen deze cijfers met de eerdere cijfers over de jaren 2017 en 2018 zoals in de feitelijke vragen over de brief 'Erfgoed Telt' zijn opgenomen. Voor 2018 betekent dit dat de kosten voor de monumentenaftrek € 67 miljoen bedragen. Van de stijging van €10 miljoen ten opzichte van €57 miljoen in 2015 wordt €5 miljoen veroorzaakt door 3 maal 3% economische stijging vanaf 2015. De andere €5 miljoen is anticipatie op de afschaffing van de monumentenaftrek.

- 211 Welke beroepen vallen onder de vrijstelling van btw en welke partijen in de culturele sector of creatieve industrie vallen hier niet onder? 101

De volgende beroepen in de culturele sector en creatieve industrie vallen onder de vrijstelling van btw: componisten, schrijvers, cartoonisten en journalisten. Overige beroepen in de culturele sector en creatieve industrie vallen dus niet onder de vrijstelling.

Zie ook [hier](#):

- 212 Is er een uitsplitsing van het bereik van de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) op basis van leeftijden? Zo ja, kunt u hier een overzicht van sturen? 102

De NPO rapporteert jaarlijks in zijn terugblik over de prestatieafspraken die gemaakt zijn tussen de minister en de NPO. Op pagina 55 van de Terugblik 2017 staan de bereikcijfers per leeftijdscategorie uitgesplitst:

Integraal bereik per doelgroep		Realisatie
13-19 jaar	54% - 64%	57,2%
20-34 jaar	70% - 80%	76,7%
35-49 jaar	77% - 87%	84,6%
50-64 jaar	89% - 99%	91,3%
65 jaar en ouder	94% - 100%	96,4%

213 Wat zijn de uitgaven per omroepid?

102

Vooropgesteld, de publieke omroep is er voor iedereen en niet alleen voor de omroepleden. Om die reden worden er geen gegevens bijgehouden over uitgaven per omroepid. Om toch een inschatting te maken is hieronder uitgegaan van de meest recente OCW-bijdrage en de meeste recente telling van het aantal omroepleden. Aangezien de mediabegrotingsbrief 2019 nog niet beschikbaar is, wordt gebruik gemaakt van de OCW-bijdrage voor het jaar 2018 aan de landelijke publieke omroep. Dit bedrag, dat via de mediabegrotingsbrief 2018 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 34 775 VIII, nr. 31) aan de Tweede Kamer is gecommuniceerd, bedraagt €802,2 miljoen (inclusief een consumentenprijsindex 2018 van 1,4%) voor het begrotingsjaar 2018. Het Commissariaat voor de Media (hierna: Commissariaat) heeft het aantal leden van de landelijke publieke omroepen voor het laatst in 2014 geteld in verband met de verlening van erkenningen voor de concessieperiode 2016-2020. Het totaal aantal leden van de landelijke publieke omroepen bedroegen 3.532.228 in het jaar 2014 volgens het Commissariaat. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (hierna: CBS) bedroeg de totale bevolking 16.829.289 met betrekking tot het jaar 2014. Dit betekent dat 21,0% van de bevolking lid was van een omroep in 2014. De uitgaven per omroepid bedragen dan €227,1 per omroepid per jaar. Hiernaast is ook mogelijk om de OCW-bijdrage aan de landelijke publieke omroep per persoon per jaar te berekenen. De prognose van het CBS voor het jaar 2018 voor de totale bevolking is 17.182.442. Dit leidt tot een OCW-bijdrage van €46,7 per persoon per jaar.

214 Hoeveel regionale omroepen worden er bekostigd?

102 107

13.

215 Hoeveel websites worden er bekostigd uit de mediabegroting? Hoeveel websites worden bekostigd uit het geld voor de NPO? Welk doel dienen deze websites?

103

Het is niet bekend hoeveel websites er precies uit de mediabegroting of uit het geld beschikbaar voor de NPO worden bekostigd. De NPO en de omroepen zijn vrij in het inzetten van websites ten behoeve van het programmabeleid of als communicatie-uiting. Op de doelmatige inzet van websites en andere communicatiemiddelen wordt door de NPO in samenspraak met de omroepen gestuurd. Een aantal jaar geleden is de NPO overigens begonnen met het terugbrengen van het aantal websites rond programma's.

Er zijn in totaal in 2018 over alle TV netten 34 plussites toegekend. Daarnaast nog 5 grote interactieve websites*. Daarnaast zijn er ook nog de aanbodkanalen** en de omroepportals***. In totaal zijn 63 websites officieel toegekend in 2018. Er is daarnaast nog een klein aantal onbekende

websites en nog een hele reeks websites die in eerdere jaren is toegekend maar niet gearchiveerd is. Die websites worden niet meer bijgewerkt, maar staan vaak nog online.

* Deze zijn voor de programma's of thema's Flikken Rotterdam, Esscher, De Tachtigjarige oorlog, Midden-Oosten en de Boterhamshow.

** NPO.nl, NPO Start, NPO Start Plus, BVN.nl, NOS.nl, NPO3.nl, Zapp.nl, Zappelin.nl, SchoolTV.nl

*** 11 omroepen, waarvan BNNVARA en KRO-NCRV met ieder drie posities.

**** Een aanbodkanaal is een geordende geheel van media-aanbod dat onder een herkenbare naam via een elektronisch communicatienetwerk als bedoeld in artikel 1.1 van de Telecommunicatiewet wordt aangeboden. In bijlage 3 van het concessiebeleidsplan 2016-2020 zijn de huidige wettelijke aanbodkanalen opgenomen. Zie pagina 76.

216 Waarom lopen de uitgaven van de totale mediabegroting tot 2023 af? 103

Vanwege de dalende reclame-inkomsten en de financiële ontwikkeling van de Algemene Mediareserve (AMr) is er een noodzaak om de media-uitgaven in lijn te brengen met de inkomsten. Dit is nader toegelicht aan de Tweede Kamer via de mediabegrotingsbrief 2018 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 34 775 VIII, nr. 31)

217 Wat zijn de uitgaven van de NPO per genre? 103

De Begroting 2019 van de NPO is nog niet beschikbaar. De Begroting 2018 van de NPO geeft de kostenverdeling in procenten voor het jaar 2018 weer voor zowel TV per genre (zie onderdeel Tabel 7: Verdeling programmakosten tv 2018 per domein van de Begroting 2018 van de NPO) als voor Radio per genre (zie onderdeel Tabel 8: Verdeling programmakosten Radio 2018 per domein van de Begroting 2018 van de NPO) weer. Overigens hanteert de NPO in de Begroting 2018 de term domein in plaats van genre. Onder de domeinen wordt volgens de NPO het volgende verstaan:

- Nieuws en opinie: nieuws(berichtgeving), actualiteiten, meningsvorming, informatief magazine (radio) en opiniërend (radio);
- Expressie: kunst en muziek-informatie, fictie, artistieke spel & quiz, cabaret/kleinkunst, satire en muziek;
- Sport: actuele sportinformatie en sportreportage;
- Samenleving: human interest, human actua en human culture en overige sportinformatie;
- Kennis: educatie, service, factual, educatieve fictie en educatieve quiz;
- Amusement: overige spel & quiz, overig amusement en amuserend magazine (radio).

218 Wat zijn de uitgaven per kerntaak van de NPO? 103

De Begroting 2019 van de NPO is nog niet beschikbaar. Volgens de Begroting 2018 van de NPO omvatten de kerntaken van de NPO, het zorgdragen voor de programmering en de bekostiging van de omroepen, de distributie van het media-aanbod, het stimuleren van innovatie ten aanzien van media-aanbod, het volgen en stimuleren van technologische ontwikkelingen en het benutten van de mogelijkheden om media-aanbod aan het publiek aan te bieden via nieuwe media- en verspreidingstechnieken. In de Mediawet 2008 is ook bepaald dat de NPO moet zorgdragen voor een doelmatige inzet van de gelden die bestemd zijn voor de verzorging en verspreiding van het media-aanbod (artikel 2.2, lid 2, onderdeel i van de Mediawet 2008). Een nieuwe taak betreft ook het initiatief nemen tot het verzorgen van media-aanbod door een omroep op basis van een voorstel van externe partijen. In het Concessiebeleidsplan zijn ambities geformuleerd die raken aan deze beide kerntaken die in de concessieperiode verder moeten worden vormgegeven.

Op pagina 63 van de Begroting 2018 van de NPO staat dat de begrote kosten ten behoeve van de kerntaken programmeren, distribueren, beleid en verantwoording circa 56% van de totale

kostenbasis van de NPO-organisatie beslaan. Volgens pagina 62 van de Begroting 2018 van de NPO bedragen de totale kosten van de NPO-organisatie €120,9 miljoen in het jaar 2018. 5

219 Wat zijn de uitgaven voor de NPO-organisatie?

103

De Begroting 2019 van de NPO is nog niet beschikbaar. Volgens pagina 61 van de Begroting 2018 van de NPO bedragen de totale kosten van de NPO-organisatie €120,9 miljoen in het jaar 2018 exclusief de gezamenlijkheidskosten. Deze zogenoemde gezamenlijkheidskosten vloeien voort uit activiteiten met een omroep of programmatisch karakter, die in overleg met de omroepen vanuit het oogpunt van effectiviteit en efficiency worden uitgevoerd door de NPO-organisatie. Gezamenlijke activiteiten zijn onder andere aankoop van buitenlandse producties, verkoop van programma's, marketing van omroep-overstijgend aanbod, programmapromotie op televisie, organisatie van evenementen en muzieksamenstelling.

220 Wat zijn de uitgaven per omroep (zowel de landelijke omroepen, als de regionale omroepen)?

103

Om de uitgaven per omroep inzichtelijk te maken, is uitgegaan van de post "som der bedrijfslasten" van de jaarverslagen 2017 van de individuele omroepen. Dit overzicht is hieronder weergegeven.:

Landelijke publieke omroep:

<i>Bedragen x € 1 miljoen</i>	Som der bedrijfslasten 2017
NPO-organisatie	139,0
NOS	169,5
NTR	82,2
AVROTROS	148,4
BNNVARA	119,8
BNN	1,5
VARA	1,9
KRO-NCRV	118,8
KRO	2,3
NCRV	2,3
VPRO	62,8
MAX (geconsolideerd)	42,3
MAX (enkelvoudig)	37,9
EO (geconsolideerd)	56,2
WNL	8,7
PowNed	3,3
Human	7,9

Regionale publieke omroep:

<i>Bedragen x € 1 miljoen</i>	Som der bedrijfslasten 2017
Stichting Regionale Publieke Omroep (RPO)	1,5
Stichting Omrop Fryslân	14,9
Stichting Omroep Gelderland	18,4
Stichting Omroep Limburg	15,7
Stichting Omroep Zeeland	9,5
St Regionale Radio Noord (onderdeel van Stichting RTV Noord)	5,4

St Regionale Televisie Noord (onderdeel van Stichting RTV Noord)	5,9
Stichting Regionale Omroep Brabant	20,1
Stichting Regionale Omroep Flevoland	8,4
Stichting Regionale Omroep Rotterdam-Rijnmond en Omgeving	13,8
Stichting Regionale Omroep West	12,6
Stichting RTV Drenthe	9,8
Stichting RTV NH	16,3
Stichting RTV Oost	12,8
Stichting Samenwerkende Publieke Omroepen Midden Nederland	11,9

- 221 Waarom is voor onderzoeksjournalistiek (RA-middelen) voor één jaar 4,8 miljoen euro begroot, terwijl het Regeerakkoord uitgaat van een structurele investering? 103

Zie het antwoord bij vraag 50.

- 222 Hoeveel procent van de wetenschappelijk medewerkers aan Nederlandse universiteiten, hogescholen en kennisinstellingen heeft niet de Nederlandse nationaliteit? In hoeverre wordt dit meegenomen in het streven naar meer wetenschappelijk medewerkers met een migratieachtergrond? 108

Op basis van de cijfers van de VSNU was in 2016 65,8% van het wetenschappelijk personeel (professoren, UHD's, UD's, overig wetenschappelijk personeel en promovendi) afkomstig uit Nederland. 19,9% was afkomstig uit de EU/EER en 14,2% uit overige landen. Van 0,1% was de herkomst onbekend.

Deze cijfers zeggen in principe weinig over het aantal medewerkers met een migratieachtergrond. Er valt namelijk niet uit op te maken hoeveel mensen kennismigrant zijn, als vluchteling naar Nederland zijn gekomen of Nederlander met een migratieachtergrond zijn. Dit is een wezenlijk verschil. We streven naar meer wetenschappelijk medewerkers met een migratieachtergrond vanuit het principe dat diversiteit in brede zin in de wetenschap zeer belangrijk is voor de wetenschap, niet vanuit de cijfers.

- 223 Welke inspanningen verricht u om de toename van studentenstops bij technische universiteiten (TU's) tegen te gaan? Op welke termijn verwacht u de effecten hiervan, voor respectievelijk de TU's, de studenten en het bedrijfsleven? 108

Zie het antwoord op vraag 30.

- 224 Kunt u cijfermatig onderbouwen hoeveel extra docenten nodig zijn bij de TU's om de numeri fixi ongedaan te maken? Welke stappen worden er komend jaar gezet om dit te realiseren en wat is hier het tijdspad voor? 108

Zie het antwoord op vraag 32.

- 225 Wat is bij de TU's de trend van de totale bekostiging over de periode 2010-2017 per student 108

(onderwijs, onderzoek en collegegeld), gecorrigeerd voor loon- en prijsstijgingen?

Tussen 2010 en 2017 is de procentuele groei van het aantal EER-studenten aan de 4TU hoger geweest dan de procentuele groei van de rijksbijdrage van de 4TU en daarmee is er in deze periode sprake van een dalende trend van de rijksbijdrage per student bij de 4TU. Een oorzaak hiervoor is dat in de HO-bekostigingssystematiek het onderwijsdeel wel gecorrigeerd wordt voor studentenaantallen, maar het onderzoekdeel niet. Wanneer het onderzoekdeel buiten beschouwing blijft, stijgt het onderwijsdeel (inclusief prestatiebekostiging) van bijvoorbeeld TU Delft in deze periode met 46% terwijl het aantal EER-studenten stijgt met 30% (niet gecorrigeerd voor loon- en prijsstijgingen).

Het wettelijk collegegeld per student bedroeg €1.672 voor studiejaar 2010/2011 en €2.006 voor studiejaar 2017/2018. Deze stijging van €334 wordt voor €180 verklaard door indexatie (ontwikkeling consumentenprijsindex) en voor €154 verklaard door de jaarlijkse stijging van het collegegeld met €22 per jaar in de periode 2009/2010 tot en met 2018/2019.

226 Wat is bij de TU's de trend van de student/staf-ratio over de periode 2010-2017? 108

De ratio student/staf is volgens de technische universiteiten tussen 2010 en 2017 gestegen van 13,8 studenten per docent naar gemiddeld 18,1 studenten per docent.

De landelijke trend conform de cijfers van de VNSU is te vinden op haar [website](#). Daar worden alle hoogleraren, hoofddocenten en universitair docenten meegeteld. In 2008 was dit ratio 18,4 studenten per docent, in 2011 was dit 19,8 studenten per docent en daarna is dit gedaald naar 19,0 studenten per docent in 2016.

227 Hoe gaan de trends van de bekostiging per student en de student-staf ratio zich voor de periode 2018-2022 ontwikkelen op basis van de begroting 2019 en de studentenramingen? 108

De exacte student/stafratio is moeilijk voorspelbaar. Er bestaat geen landelijke prognose van hoeveel onderwijsgevend personeel hoger onderwijs er is. In de afgelopen jaren is gebleken dat studentenaantallen soms plotseling kunnen stijgen bij een bepaalde opleiding. Ook kunnen studentenaantallen juist weer tegenvallen als er bijvoorbeeld een numerus fixus wordt ingesteld. De rijksbijdrage per instelling voor de komende jaren is niet te voorspellen omdat deze ook afhankelijk is van ontwikkelingen bij andere instellingen. Op macroniveau is er sprake van een toename van de bekostiging in het wo, onder andere vanwege de studievoorschotmiddelen. In het wo is er tevens sprake van een toename van het aantal studenten de komende jaren.

228 Welk percentage van de studenten die bij de TU's deelnamen aan de decentrale selectie hebben zich uiteindelijk ingeschreven bij die opleiding? 108

Bij dertien opleidingen aan technische universiteiten gold voor het studiejaar 2018/2019 een numerus fixus. Bij deze opleidingen waren totaal bijna 2800 plekken voor studenten beschikbaar. Ruim 4800 studenten hebben voor het studiejaar 2018/2019 een rangnummer gekregen voor de decentrale selectie bij de technische universiteiten. Een flink deel van de studenten met een rangnummer valt om allerlei redenen nog voor de inschrijving uit, bijvoorbeeld omdat zij zich aanvankelijk voor meerdere opleidingen aanmelden voordat zij een definitieve keuze maken. De definitieve inschrijfggegevens voor het studiejaar 2018/2019 worden eind januari 2019 bekend.

229 Waarom blijkt de beoogde 40% reductie van het aantal proeven met apen niet uit de 109

meerjarenraming voor de subsidie van het Biomedical Primate Research Centre (BPRC)?

In het AO Dierproeven van 7 juni jl. is besloten dat uiterlijk voor 1 januari 2019 het plan van aanpak wordt ontvangen van het BPRC voor de vermindering van het aantal proeven met apen van 40%. Vervolgens is toegezegd dat in het eerste kwartaal van 2019 de Tweede Kamer dit plan van aanpak ontvangt met de financiële consequenties van de uitvoering.

- 230 Welke onderzoeksprogramma's die gericht zijn op proefdiervrije innovatie ontvangen in 2019 financiering? 109
- Proefdiervrije innovatie ontstaat in de samenleving als gevolg van het terugdringen van het gebruik van proeven met dieren in de wetenschap, ook en veelal op initiatief van wetenschappers zelf die zoeken naar alternatieven en daarin creativiteit ten toon spreiden. Universiteiten en bedrijven die op dergelijke wijze innovatief bezig zijn met het vinden van goed werkende alternatieve vormen van onderzoek, zijn niet verplicht om hierover informatie te verstrekken aan de overheid. Er is ook geen onderzoek bekend, dat het mogelijk maakt hierover valide en betrouwbare uitspraken te doen.
- 231 In hoeveel en in welke onderzoeksprogramma's die financiering van het rijk krijgen worden proefdieren gebruikt? 109
- Voor zover in wetenschappelijk onderzoek dieren worden gebruikt, of dat nu gaat om bijvoorbeeld zoogdieren, zoals apen, of insecten, zoals fruitvliegjes, vindt dat plaats na strikte toetsing van nut en noodzaak. Universiteiten en bedrijven die dergelijk wetenschappelijk onderzoek met dieren laten doen of uitvoeren, zijn niet verplicht om informatie te verstrekken aan de overheid over de mate waarin dit door het rijk wordt gefinancierd. Er is ook geen onderzoek bekend, dat het mogelijk maakt valide en betrouwbare uitspraken te doen.
- 232 Welk percentage van het onderzoeksbudget gaat naar de stimulering van proefdiervrij onderzoek? 109
- Zie beantwoording op vraag 230.
- 233 Welk percentage van het onderzoeksbudget gaat naar onderzoek waarin dierproeven worden gebruikt? 109
- Zie beantwoording op vraag 231.
- 234 Waarom blijkt de beoogde 40% reductie van het aantal proeven met apen niet uit de meerjarenraming voor de BPRC-subsidie? 109
- Zie beantwoording op vraag 229.
- 235 Wat verandert er voor wat betreft de aanwending van de BPRC-subsidie in de jaren 2018 t/m 2023, gelet op de vereiste reductie van het aantal dierproeven en de transitie naar proefdiervrije innovatie? 109
- Zie beantwoording op vraag 229.
- 236 Heeft het BPRC uw opdracht al uitgevoerd om een plan van aanpak te ontwikkelen om het aantal proeven met apen zo snel als redelijkerwijs mogelijk is met 40% te verminderen (deze opdracht staat in uw brief van 1 juni 2018 over dierproeven, Kamerstuk 32 336, nr. 72)? Zo ja, hoe luidt het plan van aanpak? Zo nee, wanneer verschijnt het plan van aanpak? 109 111
- Zie beantwoording op vraag 229.
- 237 Welke stappen heeft het BPRC de afgelopen maanden gezet om per direct middels geboortebeperving te starten met het verkleinen van de kolonie apen die bestemd is voor dierproeven (Kamerstuk 32336, nr. 72)? Wat is het verdere tijdpad met bijbehorende doelen? 109 111

Het voortplantingsseizoen van resusapen is zojuist aangevangen. Het BPRC is door middel van het zetten van de prikpil begonnen met het aantal geboortes te beperken om te kolonie te verkleinen. Het tijdpad en bijbehorende doelen zijn een onderdeel van het plan van aanpak om het aantal proeven met apen in het BPRC met 40% te reduceren, die u in het eerste kwartaal van 2019 ontvangt.

- 238 Hoe staat het met de uitvoering van de motie-Jasper van Dijk over onderzoek naar alternatieven voor dierproeven op apen (Kamerstuk 28286, nr. 832)? 109 111

Het onderzoek waar deze motie om vraagt is in opdracht van de minister van OCW uitgevoerd door het onafhankelijke Rathenau Instituut. De bevindingen vindt u in het rapport 'Van aap naar beter', die op 1 juni jl. met reactie van de minister van OCW naar de Tweede Kamer is verstuurd. Hiermee is uitvoering gegeven aan deze motie.

- 239 Waaruit bestaan de ontvangsten van 101.000 euro op de begroting van onderzoek en wetenschapsbeleid? 110

Dit zijn geraamde ontvangsten inzake de definitieve vaststelling van in eerdere jaren toegekende projectsubsidies. De hiermee samenhangende overschotten worden teruggevorderd.

- 240 Wordt de stijging naar 3 miljoen euro voor gemeentes geormerkt? Welke verwachtingen of concrete afspraken zijn er ten aanzien van de concrete opbrengsten van deze middelen? 115 116

Er is geen sprake van een stijging. Gedurende het begrotingsjaar worden middelen naar het gemeentefonds van Binnenlandse Zaken overgemaakt. Op het moment dat de overboekingen naar het gemeentefonds gedaan zijn, vermindert het budget op de bijdrage aan medeoverheden. Deze zijn vervolgens niet meer zichtbaar in de begroting waardoor het lijkt alsof er een stijging is. De middelen worden beschikbaar gesteld aan de gemeenten voor de afgesproken beleidsdoelen, die in de Emancipatienota 2018-2021 zijn opgenomen. De middelen zijn niet geormerkt. Eens in de vier á zeven jaar wordt het beleid doorgelicht. Aan de hand van deze doorlichting wordt gezien of dit instrument aan de verwachtingen voldoet.

- 241 Kunt u een overzicht geven van hoe de doelmatigheidskorting zich de komende jaren ontwikkelt, voor de verschillende onderwijssectoren? 117

In onderstaande tabel is de korting doelmatig onderwijs per sector meerjarig weergegeven.

bedragen x €1000		2018	2019	2020	2021	2022
1	Po	- 6.666	- 30.664	- 45.663	- 60.996	- 60.996
3	Vo	- 5.171	- 23.786	- 35.420	- 47.313	- 47.313
4	Mbo	- 2.754	- 12.666	- 18.862	- 25.195	- 25.195
6	Hbo	- 1.913	- 8.800	- 13.104	- 17.503	- 17.503
7	Wo	- 2.854	- 13.129	- 19.551	- 26.116	- 26.116
16	Onderzoek	- 642	- 2.955	- 4.400	- 5.877	- 5.877

- 242 Wanneer is de uitsplitsing van de taakstelling bekend? Kunt u een uitsplitsing geven van de taakstelling per sector? 117

Deze taakstelling zal bij Voorjaarsnota 2019 worden ingevuld. Er kan nu nog geen uitsplitsing per

sector worden gegeven.

- 243 Is de taakstelling van 114,4 miljoen euro in 2020 oplopend naar 160,9 miljoen euro in 2023, op artikel 91 ('nog onverdeeld'), een andere taakstelling dan de al bestaande taakstelling van 183 miljoen euro? 117 144
- Er is in deze begroting geen bestaande taakstelling van €183 miljoen euro. De vorige begroting bevatte een taakstelling van structureel €183 miljoen euro die door het vorige kabinet nog niet met maatregelen was belegd. Die taakstelling is door dit kabinet in het regeerakkoord teruggedraaid met maatregel G47 'Terugdraaien taakstelling OCW'. Ook bevatte het regeerakkoord de maatregel G46 'Doelmatiger onderwijs', deze was structureel €183 miljoen en is verwerkt in de tweede Nota van Wijziging op de OCW-begroting 2018.
- De taakstelling die nu op art. 91 (Nog onverdeeld) staat is het gevolg van een autonome tegenvaller op de referentieraming en SF-raming vanaf 2018 en zal bij Voorjaarsnota 2019 worden ingevuld.
- 244 Waarom is het gemiddelde uurtarief van 'ICT gerelateerd' gestegen van 104 euro per uur naar 112 euro per uur bij agentschap DUO? Was hier noodzaak toe? 125
- De achtergrond hiervan is tweeledig. Ten eerste is het tarief met €3,50 per uur gestegen als gevolg van het doorvertalen van reguliere loonsverhoging. Daarnaast is het tarief gestegen door een andere toerekening van de serviceteams die ontwikkel, test en acceptatie omgevingen beschikbaar stellen en daarbij ondersteunen. De inzet van deze teams werd eerder via een opslag op het aantal uren verwerkt. In de nieuwe systematiek worden deze kosten (via een opslag van €4,50 per uur) verwerkt in het tarief zelf.
- 245 Wat betekent in concrete taal de stijging van de materiële kosten voor de SSO's (Shared Service Organisaties)? Is dit een boekhoudkundige of een werkelijke kostenstijging? Waar komt het geld terecht? 129
- De stijging is vooral het gevolg van de boekhoudkundige presentatie van de SSO kosten in de begroting.
- De andere verklaring voor de stijging zijn de investeringen door het Rijksvastgoedbedrijf in met name de nieuwe opslaglocatie in Emmen (circa €2 miljoen).
- Het geld dat het Nationaal Archief besteedt, komt terecht bij vier SSO's die allen onderdeel zijn van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- 246 Wat is het totaal van de mutaties in studentenaantallen sinds de invoering van het studievoorschot voor enerzijds het hbo en anderzijds het wo, voor de afzonderlijke jaren 2016-2024, zoals verwerkt in de achtereenvolgende begrotingen voor 2016, 2017, 2018 en 2019? 141
- In de onderstaande tabel ziet u de mutaties van de ramingen voor de studentenaantallen. Deze zijn exclusief groen onderwijs.

Aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs per jaar in Referentieraming 2015-2018 (begroting 2016-2019)											
	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25
voltijd+deeltijd											
RR2015(begroting 2016)	435,42	434,3	436,815	440,193	442,135	443,75	444,862	444,78			
RR2016(begroting 2017)		431,02	428,152	427,402	425,417	424,4	423,509	421,67	418,198		
RR2017(begroting 2018)			434,495	433,65	431,157	428,18	425,126	421,05	415,012	408,61	
RR2018(begroting 2019)				440,121	435,62	432,48	430,936	429,02	425,805	420,77	413,74
Aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs per jaar in Referentieraming 2015-2018 (begroting 2016-2019)											
	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25
RR2015(begroting 2016)	245,79	240,31	239,25	239,574	240,836	242,87	245,62	247,18			
RR2016(begroting 2017)		249,68	249,422	250,891	253,179	256,4	260,353	265,13	269,69		
RR2017(begroting 2018)			255,481	258,242	261,975	266,28	270,658	275,28	279,861	283,89	
RR2018(begroting 2019)				266,774	271,581	277,22	282,982	289,16	295,302	300,7	305,07

- 247 Kunt u bevestigen dat de tegenvaller op de leerlingen en studentenontwikkeling in 2019 deels wordt gedekt door inzet van loon- en prijsbijstellingen tranche 2018? Waar bestaan deze loon- en prijsbijstellingen uit? Welke lonen zijn gekort of niet meegegroeid? Voor hoeveel is er (in)direct op lonen bespaard? Welke prijzen waren geraamd te stijgen maar zijn niet bijgesteld vanwege de studentenontwikkeling? 141 142

Zoals in de begroting is aangegeven is inderdaad een deel van de loon- en prijsbijstelling 2018 ingezet voor de tegenvaller op de ramingen. Het gaat om:

- de loon- en prijsbijstelling op de financiële instrumenten subsidies en opdrachten op alle beleidsartikelen
- de loon- en prijsbijstelling op artikel 16 Onderzoek en wetenschapsbeleid op de overige instrumenten (uitgezonderd het apparaat van NWO, KNAW en KB)
- de loon- en prijsbijstelling op de intensiveringen uit het Regeerakkoord die na de tweede Nota van Wijziging op de begroting 2019 aan de begroting zijn toegevoegd.

In totaal is er een bedrag van ruim €17 miljoen structureel aan prijsbijstelling en €42 miljoen structureel aan loonbijstelling ingezet, deel door middel van kasschuiven.

- 248 Op welk deel van de intensiveringen uit het Regeerakkoord is de loon- en prijsbijstelling tranche 2018, zoals deze is uitgekeerd aan OCW, ingezet voor tegenvallers in plaats van voor deze intensiveringen? 141 142

De loon- en prijsbijstelling die ná Voorjaarsnota is toegevoegd aan de OCW-begroting is ingezet voor de tegenvaller op de ramingen. Dit is de loon- en prijsbijstelling op de intensiveringen uit het Regeerakkoord die na de tweede Nota van Wijziging op de begroting 2019 aan de begroting zijn toegevoegd. Dat zijn alle intensiveringen uit tabel 3 op pagina 24 van de begroting, uitgezonderd de reeksen G34 modernisering cao primair onderwijs, G47 terugdraaien taakstelling OCW en G49 halvering collegegeld eerstejaars HO.

- 249 Waarom leidt de latere inwerkingtreding van de wet met betrekking tot de transitievergoeding wel tot een kasschuif op artikel 1 voor het po en artikel 3 voor het vo, maar niet op de artikelen voor het mbo, hbo en wo, terwijl op deze budgetten wel in 2019 kortingen zijn aangebracht? 145 146

Gezien de hoogte van de bedragen is in eerste instantie alleen een kasschuif in het po en vo verwerkt. Daarbij zijn middelen overgeheveld van 2020 naar 2019, maar de totale korting over de jaren blijft gelijk.

- 250 Kunt u inschatten hoeveel leerwerkplekken er verloren zouden zijn gegaan als gevolg van de korting van 19,5 miljoen euro op de Regeling Praktijkleren? 147

Nee. Gezien de stand van de conjunctuur, de krapte op de arbeidsmarkt en de uitkomsten van de evaluatie door Regioplan (Bijlage bij Kamerstuk 31524, nr. 372), waaruit blijkt dat de

subsidieregeling voor leerbedrijven niet de belangrijkste reden is om praktijkleerplaatsen aan te bieden, mag verondersteld worden dat werkgevers ook met een lagere subsidie blijven voorzien in praktijkleerplaatsen en werkleerplaatsen. Zij profiteren immers van het aanbieden van praktijkplaatsen en leerwerkplaatsen doordat studenten tijdens hun studie al direct aan de slag gaan en na het behalen van hun diploma voor het overgrote deel werkzaam blijven bij hun leerbedrijf. Overigens is in de motie Asscher aan de regering gevraagd om de korting van €19,5 miljoen ongedaan te maken. Een amendement van het lid Van den Hul (PvdA) daartoe is 9 oktober 2018 ingediend (vergaderjaar 2018-2019, 35000 XIII 010).

- 251 Hoeveel en welke bedrijven hebben de afgelopen jaren gebruik gemaakt van de Regeling Praktijkleren? 147

Zie antwoord op vraag 47

- 252 Hoe wordt de Kamerbreed aangenomen motie Asscher over het niet korten op de Regeling Praktijkleren (voor het mbo) gedekt? 147

Er is een amendement ingediend door het lid van den Hul ter uitvoering van de aangenomen motie Asscher. De korting op de regeling praktijkleren wordt daarin teruggedraaid ten laste van de algemene middelen in 2018, die via een vooruitbetaling op de OV-studentenkaart naar 2019 worden overgeheveld. Het kabinet laat dit amendement aan het oordeel van de Tweede Kamer en wacht de stemming af.

- 253 Wat bedoelt het kabinet precies te zeggen met de opmerking in de begroting dat seksuele diversiteit een 'basiswaarde' is in onze samenleving? Moeten alle Nederlanders die diversiteit op dezelfde manier waarderen? In hoeverre is er ruimte voor een afwijkende, eigen visie op seksuele diversiteit, vanuit religieus of levensbeschouwelijk perspectief? 156

Het kabinet rekent seksuele diversiteit tot de individuele vrijheden. Samen met gelijkwaardigheid en gelijkheid voor de wet behoren zij tot de basiswaarden van de Nederlandse samenleving. Uiteraard maken burgers zélf uit hoe zij de vrijheid waarderen die zij en anderen in de Nederlandse samenleving hebben om te zijn wie ze zijn en te houden van wie ze willen. Iedereen moet zich houden aan wettelijke normen zoals gelijke behandeling en non-discriminatie, maar mag verschillend denken over seksuele diversiteit, vanuit eigen religieus of levensbeschouwelijk perspectief.

- 254 In hoeverre is er onderzoek gedaan naar werkdruk, stress en prestatiedruk onder mbo-studenten? Kunt u hier nader op ingaan, aangezien dit vraagstuk net zo relevant is als de druk die studenten in het hoger onderwijs ervaren? Bent u bereid dit vraagstuk mee te nemen in de gezamenlijke aanpak van studentenwelzijn die op dit moment ontwikkeld wordt? 162

Er is geen specifiek onderzoek bekend naar dit soort factoren onder mbo-studenten. Ook in de JOB-monitor wordt hieraan geen aandacht besteed. Uit de gesprekken die vanuit OCW met mbo-studenten worden gevoerd zijn ook geen verdere signalen naar voren gekomen over een te hoge druk die er bij mbo-studenten zou zijn. Dit is echter wel een belangrijk aandachtspunt, waarvan de ontwikkelingen gevolgd zullen worden. Mocht dat nodig zijn, dan zal er met het veld overlegd kunnen worden om te bezien welke aanpak nodig is.

- 255 Wat is de stand van zaken van het plan om de studenten te compenseren die de dupe zijn geworden van de instellingen waar onvoldoende voorinvestering heeft plaatsgevonden (motie-Van der Molen c.s., Kamerstuk 31 288, nr. 637)? Welke mogelijkheden ziet u om deze studenten ook tijdens hun studie al (financieel) tegemoet te komen? 164

Uw Kamer heeft de reactie op deze motie ontvangen op 17 oktober 2018.

- 256 Hoe wilt u de positie van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender personen en intersekse personen (LHBTI) bij de opleiding van docenten en in het mbo verbeteren? Wat betekent dit voor docentenopleidingen? 168

In de lerarenopleidingen is er steeds meer aandacht voor sociale veiligheid op scholen. De lerarenopleidingen hebben in gezamenlijkheid de (wettelijke) bekwaamheidseisen vertaald naar de kennisbasis voor de pabo en de tweede- en eerstegraadslerarenopleidingen. In de herijkte kennisbasis (ingang per leerjaar 2018 – 2019) voor de pabo en de tweedegraadslerarenopleidingen is genderdiversiteit en seksuele oriëntatie expliciet geborgd. De individuele lerarenopleidingen geven zelf uitwerking aan deze eisen in hun curriculum. Stichting School en Veiligheid, heeft in opdracht van OCW, een database ontwikkeld met materialen die kunnen worden ingezet om aankomende leraren toe te rusten op het gebied van sociale veiligheid. Met Stichting School en Veiligheid wordt gesproken over aanvullende ondersteuning van leraren en lerarenopleidingen door middel van de ontwikkeling van een handreiking pedagogische vakmanschap seksuele integriteit.

In de wet zijn al diverse zaken vastgelegd die ervoor moeten zorgen dat de veiligheid van studenten en docenten in het mbo gewaarborgd is. Zo dienen mbo-instellingen een sociaal veiligheidsbeleid te voeren dat gericht is op het voorkomen van seksuele intimidatie, racisme en geweld. Tevens dienen de instellingen jaarlijks een risico-inventarisatie en -evaluatie uit te voeren. Verder kunnen scholen bij de vormgeving van het beleid en maatregelen ten aanzien van de sociale veiligheid gebruik maken van de ondersteuning van het Platform Integrale Veiligheid MBO en de Stichting School en Veiligheid. Naar aanleiding van de motie Van den Hul / Van Dijk over het bevorderen van de lhbt-acceptatie op school wordt er gewerkt aan een aanscherping van de kwalificatie-eisen burgerschap om daarin het belang van acceptatie van diversiteit duidelijker te benoemen. Deze treedt naar verwachting in werking vanaf schooljaar 2019/2020.

- 257 Waarom neemt u de motie 'Van der Molen/Yesilgöz' (Kamerstuk 30 821, nr. 47) ter kennisgeving aan, zoals vermeld in het overzicht van moties en toezeggingen en geeft uw collega van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan dat het 'onderdeel van beleid' is? 172

Vrijheid van meningsuiting (ook wel persvrijheid) is een groot goed in Nederland en is dan ook een Grondrecht in de Nederlandse Grondwet. Het geldt onverkort voor een ieder die onder de Nederlandse wet valt. De Grondwet valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

- 258 Is er inmiddels al meer bekend over de uitvoering van de vier op blz. 173 genoemde moties (Kamerstuk 32 336, nrs. 78, 81, 82, 83) over dierproeven? Zo ja, wat kunt u hierover melden? 173

Zoals in het VAO Dierproeven van 28 juni jl. is aangegeven geeft de minister van OCW uitvoering aan de moties van lid Tielen (Kamerstuk 32 336 nr. 81 en 83). In het eerste kwartaal van 2019 zal de Tweede Kamer over de stand van zaken worden geïnformeerd. De overige moties (Kamerstuk 32 336 nr. 78 en 82) zijn in uitvoering door de minister van LNV, bij wie u om de stand van zaken kunt vragen.

- 259 Hoeveel keuzedelen zijn er totaal in het middelbaar beroepsonderwijs? Hoeveel keuzedelen zijn er waarvan de examinering op orde is? Wat heeft u ondernomen om de examinering van keuzedelen op orde te krijgen? 190 191

Op dit moment zijn er circa 1000 keuzedelen beschikbaar. Door de scholen wordt hard gewerkt aan het ontwikkelen van de materialen voor onderwijs en examinering voor de keuzedelen en het

aanpassen hiervan op basis van de opgedane ervaringen. Daarin zijn ze de afgelopen jaren ondersteund door bijvoorbeeld de regieorganisatie voor de herziening van de kwalificatiestructuur en door het Kennispunt onderwijs en examinering, die subsidie ontvangen vanuit OCW. Het kennispunt zal ook de komende jaren ondersteuning blijven leveren. De MBO Raad en de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven (SBB) zijn daarnaast bezig met de uitvoering van een stappenplan, waarmee onder andere wordt gewerkt aan de realisatie van voldoende en kwalitatief goed examenmateriaal en het onderhoud van de keuzedelen.

Aan uw Kamer is toegezegd voor de begrotingsbehandeling OCW 2019 de voortgangsrapportage over de ingang van de slaag-zakregeling keuzedelen, uitgevoerd door SBB en de MBO Raad, toe te sturen. Via de '[slaag-zakregeling keuzedelen](#)', kunt u bij de voortgangsrapportage. In deze rapportage is tevens de voortgang opgenomen rondom examinering van keuzedelen. Over het stappenplan en de voortgang daarvan blijf ik in overleg met de SBB en de MBO Raad, dit zodat per schooljaar 2020-2021 de hoogte van het behaalde resultaat voor het keuzedeel meetelt voor het behalen van het diploma. "

260 Hoeveel procent van de keuzedelen wordt zeer frequent gebruikt? 190 191

De vierde meting van de Monitor keuzedelen, september 2018 die onlangs is gepubliceerd biedt inzicht in de ontwikkelingen die sinds de invoering van de keuzedelen in 2016 zich hebben voorgedaan. De monitor bevat gegevens van 70 mbo-scholen (bekostigd en niet-bekostigd) en dekt daarmee niet 100% van het veld. De analyses zijn niet sluitend, maar wel voldoende representatief om een goed beeld te geven.

In januari 2018 bevatte het register keuzedelen 923 keuzedelen. 730 keuzedelen zijn opgenomen in het aanbod van de 70 aan de monitor deelnemende scholen. Er zijn 443 keuzedelen die bij alle vier de metingen in het aanbod zitten. Dit is circa 48 %. Het percentage keuzedelen dat wordt benut uit het register blijft ongeveer gelijk gedurende de vier metingen. Bij alle vier de metingen wordt ongeveer 80% van het register benut.

Naast het aanbod van keuzedelen door scholen zijn uiteraard de keuzes die studenten maken bepalend voor het gebruik van keuzedelen. Inmiddels is ruim 76% van de keuzedelen in het aanbod van opleidingen gekozen. Ten tijde van de eerste meting was dat nog 14,9%. Deze groei is te verklaren omdat steeds meer studenten keuzes zullen moeten maken voor keuzedelen sinds de invoering in 2016.

261 Hoeveel procent van de keuzedelen wordt er nauwelijks gebruikt? 190 191

Deze vraag is niet te beantwoorden aangezien deze gegevens niet worden bijgehouden.

262 Hoeveel procent van de keuzedelen wordt er helemaal niet gebruikt? 190 191

Er staan ten tijde van de vierde meting 'Monitor Keuzedelen' 193 keuzedelen in het register die op dat moment niet in het aanbod van de deelnemende scholen zijn opgenomen. Dit betekent niet dat deze 193 keuzedelen nog nimmer in het aanbod opgenomen zijn geweest. 50 keuzedelen in het register zijn noch in de eerste, tweede, derde als vierde meting in het aanbod van opleidingen opgenomen. Deze keuzedelen zijn sinds maart 2016 beschikbaar in het register. Het betreft geen generieke maar voornamelijk verbredende en enkele verdiepende en doorstroomgerichte keuzedelen. Een deel van de geregistreerde keuzedelen lijkt niet te worden benut. Mogelijk willen scholen de betreffende keuzedelen op een later moment aanbieden, of bieden scholen die niet deelnemen aan de monitor deze keuzedelen aan. De Monitor Keuzedelen is en blijft een momentopname.

263 Welk doel dient het wetsvoorstel dat thuisonderwijs mogelijk moet gaan maken? 194

Het wetsvoorstel omvat de verplichting dat er onderwijs gegeven moet worden binnen een systeem van kwaliteitseisen en toezicht door de inspectie. Op dit moment is het mogelijk dat ouders met een

beroep op artikel 5 onder b van de Leerplichtwet voor hun kind een volledige vrijstelling krijgen van inschrijving op een school. Hier zijn geen nadere eisen aan verbonden. In dit geval heeft de overheid geen zicht op de kwaliteit van het vervangend onderwijs en is het zelfs niet gegarandeerd dat het kind überhaupt onderwijs krijgt. Het wetsvoorstel heeft het doel de minimale kwaliteit van onderwijs ook voor deze groep kinderen te regelen.

- 264 Wat wordt bedoeld met 'aanpassen van materialen ten behoeve van visueel gehandicapte en dyslectische leerlingen' in de tabel 'Subsidies art.nr. 1 Primair onderwijs' ? 205

Dit betreft de omzetting van bestaande leermiddelen naar een toegankelijk formaat op verzoek van leerlingen (of hun ouders/begeleiders), studenten, werkenden en werkzoekenden met een visuele beperking en cluster 1-scholen. Dedicon produceert tactiele tekeningen, Daisy-gesproken boeken, Edu-bestanden, foto-pdf-bestanden, muziekbraille en muziekaudio. Voor leerlingen met een leesbeperking, waaronder leerlingen met dyslexie, geldt dat zij gebruik mogen maken van de collectie, zij kunnen geen verzoek doen voor het omzetten van leermiddelen.

- 265 Wat wordt precies bedoeld met het budget van 3,1 miljoen euro in de tabel 'Subsidies art.nr. 1 Primair onderwijs' voor " WOOS: aanpassen lesmaterialen ten behoeve van visueel gehandicapte en dyslectische leerlingen? (WOOS: Wet Overige Onderwijssubsidies). Wordt hiermee ook bedoeld het aanpassen van bestanden ten behoeve van dyslexiesoftware, of wordt hiermee iets anders bedoeld en zo ja, wat dan? Klopt het dat eerder vanuit het ministerie is aangekondigd dat gestopt wordt met de financiering van het aanpassen van bestanden voor dyslexiesoftware, of wordt daarmee iets anders bedoeld dan het bedrag in tabel 1? 205

OCW heeft na acht jaar de overeenkomst voor het produceren en leveren van bestanden voor dyslexiesoftware per augustus 2017 niet meer gecontinueerd. Onder meer vanwege de technologische ontwikkelingen en de grote groep leerlingen om wie dit gaat, is besloten de overeenkomst niet te verlengen. Leerlingen met dyslexie kunnen geen verzoek doen voor het omzetten van leermiddelen. Wel kunnen leerlingen met een dyslexieverklaring school- en studieboeken uit de bestaande collectie van Dedicon opvragen. Voor de aangepaste school- en studieboeken betaalt de leerling, net als leerlingen met een visuele beperking, een eigen bijdrage van €4,50 per toegankelijk leermiddel. Dit bedrag is een tegemoetkoming in de materiaalkosten en verzendkosten. Deze kosten worden door de school vergoed. Scholen hebben budget voor de aanschaf van leermiddelen, remediërende programma's en ondersteunende materialen, zoals dyslexiesoftware. Tevens is in 2012 is met de Groep Educatieve Uitgeverijen (GEU) afgesproken dat zij lesmateriaal ten behoeve van leerlingen met dyslexie in het primair en voortgezet onderwijs (digitaal) beschikbaar stellen. Ook heeft de GEU toegezegd om bij het ontwikkelen van nieuw materiaal rekening te houden met deze doelgroep.

- 266 Valt onder de WOOS ook de financiering voor de aanbesteding voor productie van aangepast lesmateriaal voor leerlingen met dyslexie? Zo nee, wat bedoelt u met het 'aanpassen van materialen ten behoeve van visueel gehandicapte en dyslectische leerlingen'? 205

Zie het antwoord op de vragen 264 en 265.